

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 112 (1999)

Rubrik: Rapport annual : 1998
Autor: [s.n.]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 02.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

1998

Rapport annual

Romania • Uniun dals Grischs •
Uniun rumantscha da Surmeir •
Renania • Societad retorumscha •
Uniun da scripturAs rumantschAs •
Cuminanza rumantscha da radio
e televisiun • Uniun da las
Rumantschas e dals Rumantschs
en la Bassa • Giuventetgna
Rumantscha

LIA
RUMANTSCHA



Cuntegn

1. Pled sin via dal president	5
2. Organs da la LR	9

3. Rapport da lavur

3.1. Lavur dals organs LR	18
3.2. Rapport tenor program da lavur	
3.2.1. Uniuns affiliadas	20
3.2.2. Collavuratur regionalas	21
3.2.3. Scolaziun e furmaziun	21
3.2.4. Assimilaziun / integraziun	25
3.2.5. Rumantsch grischun	26
3.2.6. Post da linguatg	32
3.2.7. Post da translaziun	35
3.2.8. Servetsch d'infurmaziun e documentaziun	36
3.2.9. Meds da massa	38
3.2.10. Teater rumantsch	39
3.2.11. Chant e musica	41
3.2.12. Ediziuns LR 1998	42
3.2.13. Contacts cun autoritads, preschientscha rumantscha.	47
3.2.14. Scuntrada rumantscha 2000	52
3.2.15. Persunal, finanzas, administraziun	52

4. Documents

4.1. Intervenziun parlamentara en il cussegl naziunal: Dumonda en scrit Semadeni conc. «Reoccupaziun da la professura da rumantsch a la SPF Turitg» dals 18-3-1998	55
4.2. Intervenziun parlamentara en il cussegl grond: Postulat Pitsch conc. l'instrucziun da rumantsch a la scola chantunala ed a las scolas medias privatas dals 24-11-1998	55
4.3. Intervenziun parlamentara en il cussegl grond: Postulat Plouda conc. la professura rumantscha per litteratura a la SPF a Turitg dals 24-11-1998	56
4.4. Brev da la suprastanza LR dals 29-4-1998 a la direcziun da l'Expo.01 conc. la preschientscha rumantscha a l'Expo.01	58
4.5. Postulats da la Lia rumantscha per la lescha da scol'auta professionala da pedagogia dals 27-2-1998	59

4.6. Instanza da la Lia rumantscha per mauns da la regenza dal chantun Grischun conc. il «Handbuch Bündner Geschichte (HBG)/Manual d'istorgia grischuna (MIG)»: Versiun scursanida en rumantsch dals 10-3-1998	60
5. Defunctas e defuncts 1998	62
6. Rapports da las uniuns affiliadas	
6.1. Societad retorumantscha (SRR)	64
6.2. Romania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	67
6.3. Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapports dals collavuratur regiunals</i>	73
6.4. Renania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	81
6.5. Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	90
6.6. Uniun da scripturas e scripturs rumantschAs (USR)	97
6.7. Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)	100
6.8. Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB)	106
6.9. Giuventetgna Rumantscha (GiuRu)	108
6.10 Rapport da la Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)	113
7. Rendaquint da la LR	117

1. Pled sin via dal president

Divers pass enavant

Cumià e cumenzament

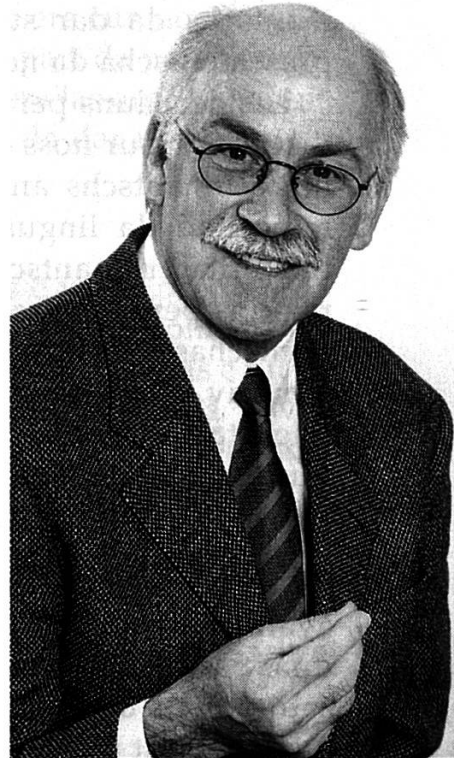
La fin da mars avain nus prendì cumià dal secretari partint Bernard Cathomas. Cumiads èn adina er ina schanza, per persunas tant sco per instituziuns – la schanza da s'organisar da nov, da tschertgar novas vias e novas sfidas. Per la fasa da transiziun senza secretari general han il persunal e spezialmain las secretarias surpiglià dapli lavur ed ulteriuras incumbensas. Savens èsi stà da reagir svelt e da trair sez tschertas decisiuns. Questa fasa ha mussà ina giada dapli quant ferm che noss persunal s'identifitgescha cun la LR ed è pront da surpigliar responsabladad.

Gion A. Derungs ha surpiglià las maestrinas ils 15 da zercladur. El è sa mussà svelt sco organisatur effizient cun bun maun per manar, motivar ed integrar sia squadra. Entras ina vasta paletta da projects ch'eran en fasas decisivas è el sa vivì en spert en sia funcziun sco secretari general.

Cumià avain nus era prendì la fin da l'onn da cusseglier guvernativ Joachim Caluori. Sco schef dal departament da cultura ha el demussà ferm engaschi per la Rumantschia. Spezialmain cun la lescha da cultura, cun la perscrutaziun da l'acceptanza dal rumantsch grischun, cun las midadas da la scolaziun gimnasiala e cun sia ferma promoziun da l'ANR ha el mess terms decisivs. Nus sperain sin buna collavuraziun e tanta chapientscha era cun ses successur Claudio Lardi.

Decisiuns impurtantas

Rumantsch en las vischnancas a l'ur linguistic
Quai che vala per nus RumantschAs dapi passa 100 onns va uss en vigur era per las scolas monolinguas tudestgas: i pon introducir in segund linguatg en scola primara. Per questas decisiuns ha la Lia rumantscha elavurà in



Gion A. Derungs, il nov secretari general da la LR, en funcziun dapi ils 15 da zercladur 1998 (foto Susi Haas)

argumentari e fatg ensemen cun las uniuns affiliadas lavur da promoziun. Per rumantsch sco linguatg da sentupada han decidì Alvagni, Andeer, Bravuogn, Domat, Flem, Glion, Razén, Sched, San Murezzan, Surava, Sursaissa, Valendau, Vaz, Veulden e Ziràn. Questas decisiuns fan plaschair, uss èsi dentant la lezia da nus Rumantschas e Rumantschs da dar sustegn cun discurrer rumantsch e demussar la preschientscha da noss linguatg.

Las decisiuns per il talian a Val ed a Samignun han inizià ina viva discussiun sur noss cunfins ora. Per nus resta la dumonda: Co duain nus Rumantschs ans cuntegnair sco maioritad regiunala envers la minoritad da lingua tudestga? Ina dumonda che dependa era da l'identitad rumantscha, la resposta concreta sto dentant vegnir da las regiuns pertutgadas. – Avant che nus avain fatg las emprimas experientschas cun la segunda lingua vegn gia la dumonda da l'anglais tempriv. Quai dat ulteriurs problems, mussa dentant che per la plurilinguitad va in vent favuraivel – e quai po esser ina schanza per nus Rumantschs che avain adina emprendì linguatgs cun facilitad.

Scola bilingua Cuir

La retschertga dal cussegl da citad tar ils geniturs ha mussà ch'igl è avant maun avunda interess per manar classas bilinguas a Cuir, ina fin duas classas tudestg-talian ed ina tudestg/rumantsch ad onn. Organizationalmain datti anc blier da far – per il pli grond cumin rumantsch è quai dentant in grond pass enavant.

Rumantsch grischun en scola

Questa tematica vegn discutada actualmain surtut ordaifer la Chasa rumantscha: en la grupp da lavur dal departament d'educaziun, en las conferenzas da scolastAs en Surselva ed Engiadina ed en la grupp da preparaziun per la Scola auta professiunala da pedagogia. La LR è dentant preschenta en tut quels gremis. Il cumin da Vaz vul far in'emprima prova en la scola primara. Per ils meds d'instrucziun per la maturitad bilingua po vegnir en dumonda be rumantsch grischun.

Nov urden da maturitad e maturitad bilingua

La Lia rumantscha ha fatg valair ses interess en la consultaziun dal departament cun in argumentari per las cumissiuns predeliberantas dal cussegl grond e cun discussiuns cun il departament e cun deputadAs. Il rumantsch ha uss la medema posiziun sco tut ils auters linguatgs ed il seminari da scolasts a Cuir duess vegnir substituì entras maturitads bilinguas en pliras scolas medias. La schliaziun sin il palpiri persvada, i dependa dentant, sche las maturandas ed ils maturands fan era adiever e tschernan il rumantsch sco emprim linguatg e sa decidan per la matura bilingua cun ils roms d'immersiun. La scola chantunala, l'Institut otalpin a Ftan e l'Academia Engiadina a Samedan vulan porscher quella.

Scuntrada 2000

En sia seduta da december s'ha il cussegl da la LR decidì per ina Scuntrada decentrala en Engiadin'ota e dat glisch verda a la candidatura Zuoz/Samedan/Schlarigna/Puntraschigna. Suenter tschintg Scuntradas centralas èsi uras da tschertgar novas vias e novas furmas da s'entupar: tranter Rumantschas e Rumantschs, ma era cun noss convischins bilings, trilings e quels immigrads che fan part da nossa cuminanza. Mintga vischnanca ha in accent tematic ed era las organisaziuns turisticas vegnan integradas. Finamira centrala è da dar novs impuls rumantschs en questa regiun trilingua.

Contribuziuns federalas

En il rom da la sanaziun da las finanzas federalas è vegnì proponì da scursanir vinavant las contribuziuns a la LR. La LR ha contactà ils parlamentarists grischuns e documentà la cumissiun da finanzas e tut ils parlamentarists federals ch'il nov artitgel 116 CF haja sveglià novas spetgas per la Rumantschia e ch'ina scursanida da las contribuziuns vulesse dir da desister da novs projects centrals sco projects per la giuventetgna e projects per rumantschar l'economia. Cun il ferm engaschi da nossAs parlamentariAs è la scursanida vegnida refusada. Quai na munta betg mo in sustegn finanziel, ma era in moral. Nus avain uss da persvader entras nossa lavur che quests meds èn necessaris e bain impundids.

Auters accents

La LR ha tschertgà il 1998 novs contacts en pliras direcziuns:

- Il december èn vegnids retschavids ils novs commembers da la regenza en Chasa rumantscha.
- En la sessiun da december ha la LR organisà cun agid da deputada e suprastanta Rina Steier-Peduzzi in inscunter cun las delegadas ed ils delegads rumantschs dal cussegl grond per orientar e discutir activitads d'interess cuminaivel.
- Cun las autras uniuns culturalas dal Grischun, vul dir la Pro Grigioni Italiano, la Walservereinigung e la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna, hai dà inscunters regulars per coordinar las activitads. Per il mument èn quai spezialmain ils plans d'instrucziun da la scola auta professiunala da pedagogia ed il project cuminaivel per l'Expo.01. – Sper quest project spera la LR da pudair sa participar era cun in agen project e da far part al project cuminaivel dals set chantuns da la Svizra da l'ost «aua extrema».
- La professura da rumantsch a Turitg fa quitads. Er prest dus onns suenter la demissiun da prof. Iso Camartin n'èsi betg cler tge che succeda. Dapi quatter semesters n'han naginAs studentAs pli cumenzà il studi da rumantsch e quai gist en in temp che nus duvrassan dapli romanistAs per ils gimnasis, per las medias e per

traducziuns en las administraziuns. Pliras novas leschas acceptadas dal pievel svizzer e grischun han fatg speranza a la Rumantschia che la basa da noss linguatg vegnia rinforzada. Quests success restan senza effect, sche nus n'avain betg las personas qualifitgadas per ocupar quels posts. Tant ina interpellaziun parlamentara da Silva Semadeni sco intervenziuns repetidas da studentas e students rumantschs, dal departament d'educaziun e da la Lia rumantscha han rendì attent ch'i sa tracta cun questa professura d'ina dumonda decisiva per la Rumantschia.

- Per las festivitads da 150 onns stadi federal ha la LR collavurà ensemen cun las uniuns culturalas Forum Helveticum, Coscienza svizzera e Agir pour demain al project «S'unir pour s'ouvrir – un projet pour la Suisse» e surdà il manifest per il 1. d'avust en Chasa federala al president dal cussegl naziunal.

Nova orientaziun

«Nua stat la LR oz? Nua è ella ferma, nua flaivla? Tge novas strategias duvrain nus per il futur? Nua èn da metter las prioritads? Tge activitads èn da rinforzar, tgeninas da stritgar?»

Cun talas dumondas s'han occupads en ina dieta da lavur a Laax la suprastanza, il persunal intern ed extern cun participaziun da Constantin Pitsch, uffizi federal da cultura, da Flurin Caviezel, incumbensà per dumondas da cultura e da medias ed Arno Berther, referendari per dumondas da linguatg. Sa chapescha che las respostas na vegnan betg entaifer dus dis. Las discussiuns dattan dentant ina buna basa per ans orientar da nov, per mussar en tge direcziun che nossa lavur duai ir en ils proxims onns. Suprastanza e persunal èn londervi da concretisar las finamiras per cuntanscher dapli effizienz ed ina collavuraziun interna ed externa optimala. Ils resultats duain sa mussar en nossa lavur futura.

Per la buna collavuraziun en chasa, cun las uniuns afiliadas, cun ils gremis politics e cun l'administraziun, ma era a tut quellas e quels che s'engaschan davos las culissas per tgirar e promover noss linguatg in cordial «grazia fitg»!

Il president: Jost Falett

2. Organs da la LR

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Jost Falett, Bever
<i>Viceparsura</i>	Rita Killias, Laax
<i>AssessurAs</i>	Martin Cantieni, Donat Rina Steier, Savognin Silvia Steiner, Ardez
<i>Suppleants</i>	Lina Frei-Baselgia, Lai Werner Carigiet, Dardin Gion Peider Mischol, Zernez Cristian Joos, Cuira

President(a)s da las societads affiliadas

<i>Romania</i>	Sora Florentina Camartin, Cuira
<i>UdG</i>	Robert Giacometti, Lavin
<i>Renania</i>	Sep Item, Flem-Vitg
<i>URS</i>	Corsin Farrér, Stierva
<i>SRR</i>	Jachen Curdin Arquint, Cuira
<i>USR</i>	Gisula Tscharner, Veulden
<i>CRR</i>	Luregn M. Cavelty, Cuira
<i>URB</i>	vacant
<i>GIURU</i>	Erwin Huonder, Samedan

Ils presidents da las societads affiliadas furman ensemen cun la supranza il *cussegl da la Lia rumantscha*.

Radunanza da delegadas e delegads

Ella sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas da la LIA RUMANTSCHA (69 del.), dals 9 presidents da las uniuns affiliadas e dals 5 commembers da la suprastanza (total: 83 vuschs)

Societad retorumantscha (SRR) (5 del.)

Roman Caviezel, Cuira
Felix Giger, Cuira
Cristian Joos, Cuira
Chasper Pult, Milano
Arnold Spescha, Cuira

suppleants:
Cristian Collenberg, Cuira
Gion Gaudenz, Puntraschigna

Romania (18 del.)

Erwin Ardüser, Laax
Nicolaus Caduff, Vella
Pieder Caduff, Sagogn
Daniel Candinas, Surrein
Giusep Capaul, Mustér
Orlando Cathomas, Domat
Giusep G. Decurtins, Falera
Gion T. Deplazes, Domat
Leontina Derungs, Uors
Pieder A. Halter, Vella
Gion Lechmann, Sagogn
Miriam Manetsch-Berther, Glion
Sep A. Muoth, Razén
Martin Schnoz, Rueun
Brida Sgier, Vignogn
Duri Sulser, Domat
Carli Tomaschett, Cuira
Erwin Vincenz, Vella

suppleant(a)s:
Beatrice Bislin-Pally, Sagogn
Linus Collenberg, Sevgein
Evelina Giger, Curaglia
Toni Hess, Cuira
Kurt Jeitziner, Segnas
Angela Lombris, Vella
Paul V. Solèr, Lumbrein
Astrid Vincenz-Mazzetta, Rabiun
Claudio Vincenz, Cuira

Uniun dals Grischs (UdG) (14 del.)

Roman Andri, Müstair
Brigitta Arquint, Zernez
Lina Blanke-Florineth, Ftan
Irma Egler, Lavin
Anita Gordon, Silvaplauna
Lidia Keller, Samedan
Andri Linsel, Scuol
Ernesta Mayer, Ardez
Gion Peider Mischol, Zernez
Corrado Niggli, Segl
Constant Pazeller, Tarasp
Elvira Pünchera, S-chanf
Elsi Schneller, S-chanf
Philipp Walther, Champfèr

suppleant(a)s:
Renata Bott, Tschierv
Ruedi Bruderer, Passugg
Chasper Alexander Felix, Scuol
Andri Fenner, Samedan
Annamaria Fisch, Bravuogn
Jacques Guidon, Zernez
Marta Lemm, Bever
Claudia Thom, Ardez
Chatrina Urech, Samedan

Renania (7 del.)

Martin Cantieni, Donat
Johann Clopath, Trin-Mulin
Martin Fontana, Flem-Fidaz
Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
Magnasch Michael, Andeer
Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
Annaleta Semadeni, Andeer

suppleant(a)s:
Carl Caflisch, Trin
Claudia Cantieni, Ziràn
Christ Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Luven
Jakob Pfister, Vuorz

Uniun rumantscha da Surmeir (URS) (7 del.)

Martegn Caspar, Riom
Daniela Cina, Tinizong
Ida Fravi-Baselgia, Lantsch
Pia Plaz, Savognin
Romano Plaz, Savognin
Anita Simeon, Lantsch
Joachim Wasescha, Savognin

suppleants:
Marlis Jegher, Savognin
Rudi Netzer, Savognin
Christian Schnöller, Vaz

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (URS)
(5 del.)

Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
Peder Cadotsch, Lucerna
Erica Lozza, Lucerna
Giovanni Netzer, Savognin
+ 1 suppleantA

suppleant(a)s:
Flurin Caviezel, Cuir
Jon Nuotclà, Cuir
Oscar Peer, Cuir
Gion Peder Thöni, Riehen

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)
(5 del.)

Remi Capeder, Casti
Natalia Gliott, Laax
Martin Quinter, Mustér
Chasper Stupan, Cuir
Claudia Willy-Bazzi, Ftan

suppleants:
Curdin Foppa, Favugn
Remo Godly, Cuir
Theo Haas, Domat
Paul Michael, Cuir
Norbert Vinzens, Sedrun

*Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs
en la Bassa (URB) (3 del.)*

Claudio Deflorin, Untersiggenthal
Clau Derungs, Malter
Sigisbert Lutz, Berna
Ciglia Vital, Goldach

suppleant(a)s:
Ursulina Bearth Hobi, Vilters
Not Janett, Buchs
Wolfgang Solèr, Lucerna
Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moud

Giuventetgna Rumantscha (GIURU) (5 del.)

Roman Cathomas, Laax
Isabelle Jaeger, Tarasp
Eveline Nay, Laax
David Spinnler, Sta. Maria
+ 1 suppleantA

suppleant(a)s:
Guadench Dazzi, S-chanf
Andreas Horber, Samedan
Ivo Huonder, Mustér
Marcus Tuor, Mustér

Cumissiun da gestiun LR

Revisurs Andri Linsel, parsura, Scuol
Magnasch Michael, Andeer
Duri Sulser, Domat

Suppleants Paul V. Solèr, Lumbrein
Joachim Wasescha, Savognin

Controlla da finanzas

Theodosi Huonder, controlla da finanzas dal
chantun Grischun

Commembers d'onur da la LR

Reto Florin, Cuira / Tschlin (suprastant LR 1944 – 1960)
Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970 – 1973; parsura LR 1984 – 1991)

Cumissiuns, gruppas da lavur e gremis spezials

Cumissiun da chant

Iso Albin, parsura, Cuira
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Alexi Nay, Vella
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Georgina Janki, secretaria LR, Cuira

Cumissiun d'ediziun per carnets OSL

Surselva: Michel Andriuet, parsura, Mustér
Surmeir: Petra Uffer, Casti
Sutselva: Cristian Joos, Cuira
Engiadina: Madlaina Schloeth, Scuol
LR: Karin Kohler-Pattis, secretaria, Cuira

Cuminanza mussadras rumantschas

<i>Presidenta</i>	vacant; las suprastantas lavuran en in collectiv Alice Ardüser, Laax Letizia Sonder, Lantsch Barbara Rupp, Laax Eva Kessler, Stels
<i>Actuara</i>	Clara Cadruvi, Ruschein
<i>Cassiera</i>	Annina Nicolay, Samedan
<i>Revisuras</i>	Sora Veronica Albin, Glion Mirta Lombris, Alvagni-Vischnanca

*Conferenza dals scolasts da rumantsch en
las scolas medias*

president Jost Falett, Bever

Cussegl da la fundaziun Chasa Rumantscha

<i>Parsura</i>	Bernard Cathomas, repr. LR
<i>Viceparsura</i>	Jon Domenic Parolini, repr. UdG
<i>Actuar</i>	Clau Defuns, repr. Romania
<i>Cassier</i>	Remi Capeder, repr. URS
<i>Assessur(a)s</i>	Martin Cantieni, repr. Renania Gion A. Derungs, repr. LR Jost Falett, repr. LR Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau Genoveva Seger-Arquisch, repr. SRR
<i>Revisurs</i>	Lucian Bigliel Domenic Signorell

*Cumissiun consultativa per l'applicaziun dal
rumantsch grischun*

Anna-Alice Dazzi Gross, LR, manadra
Jachen Curdin Arquint, ant. rectur scola chantunala
Johann Clopath, Radio rumantsch
Duri Blumenthal, post da translaziun chantunal
Lina Frei-Baselgia, scolasta
Anita Mazzetta, TV rumantscha
Enrico Kopatz, Fögl Ladin / La Quotidiana

Cumissiun da lectura per uffants e giuvenils

Karin Kohler-Pattis, LR, manadra
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi Andry, Zuoz
Martin Fontana, Flem-Fidaz
Regula Nay, Trun
Marcus Tuor, Mustér

Gruppa da lavur DECENTRALISAZIUN

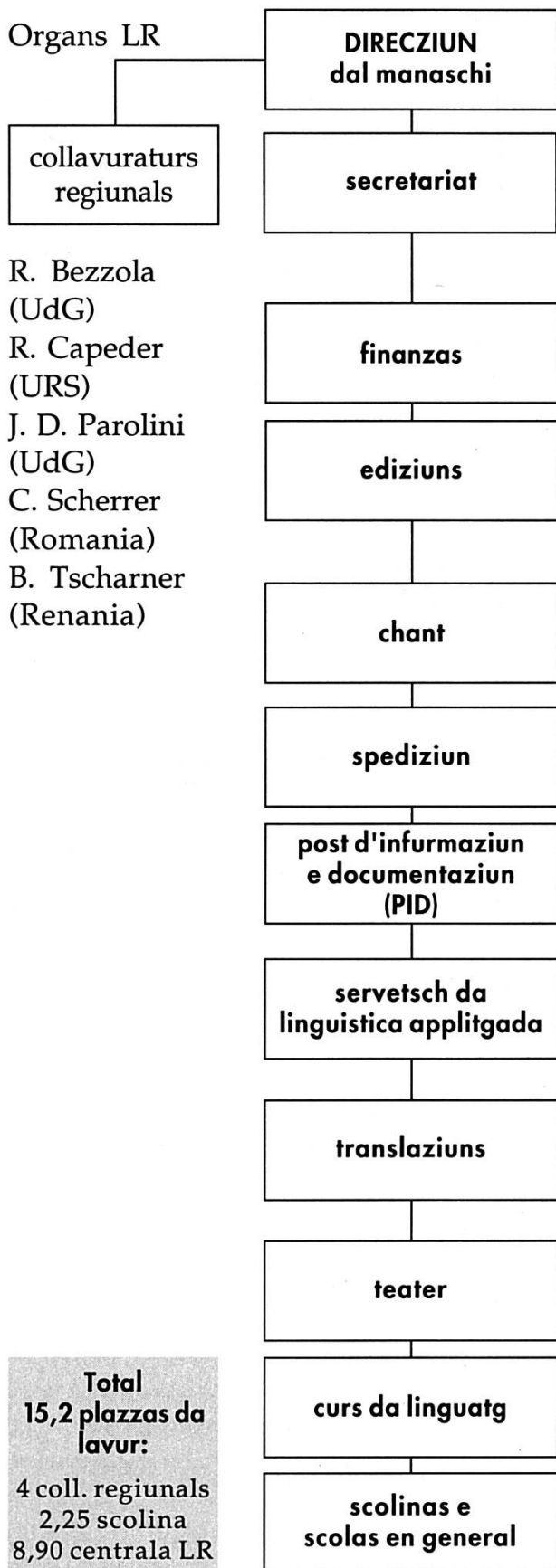
Gion A. Derungs, LR, manader
Romedi Arquint, UdG
Remi Capeder, URS
Felix Giger, SRR
Aldo Pitsch, deputà
Chasper Stupan, RR e TvR
Gion Schwarz, deputà
Paul V. Solèr, Romania
Rina Steier, deputada
Martin Wetten, Renania

*Cumissiun da project «Manual d'istorgia
grischuna (MIG)»*

Gion A. Derungs, LR, manader
Vinzens Augustin, Cuir
Adolf Collenberg, Cuir
Alexi Decurtins, Cuir
Manfred Gross, Cuir
Jörg Simonett, Trin

Centrala da la Lia rumantscha a Cuira (posts)

Organs LR



administraziun generala, coordinaziun dal persunal, telefon e recepziun, PR

contabilitad, pajas/indemnisaziuns, pajaments, segiranzas

preparaziun ed execuziun da las ediziuns, vendita, inventari d'ediziuns

preparaziun ed execuziun abunament da chanzuns en coll. cun la cum. da chant resp. contacts cun chors

empustaziun, facturaziun e furniziun da cudeschs e da musicalias

infurmar davart tut ils aspects da la lingua e cultura rum., preparar e derasar documentaziuns praticas

elavuraziun da la basa linguistica, correcturas, cussegliaziuns

elavuraziun dal rumantsch grischun

execuziun da translaziuns en ils idioms ed en rumantsch grischun, contacts cun la clientella (coord.)

biblioteca da tocs, cussegliaziun, contribuziuns

organisaziun da curs da rumantsch a Cuira, animaziun e sustegn per curs en las regions (scolaziun da creschids)

manar las 2 scolinas en Chasa rumantscha lieu da practicun per il seminari da mussadras rum.

**Total
15,2 piazzas da
lavor:**

4 coll. regionalas
2,25 scolina
8,90 centrala LR

Lia rumantscha - centrala (1998)

Direcziun: dr. Bernard Cathomas (B. C.), Cuira / Breil (-3 / 98)
Gion A. Derungs / G. A. D.), Cuira / Surcasti (6 / 98)

Substituta: Karin Kohler-Pattis (K. K.) Cuira / Martina

Karin Kohler-Pattis, Cuira / Martina
Georgina Janki (G. J.), Cuira / Vuorz
Ursina Fatzer (U.F.), Sedrun

Ester Caduff (E. C.), Degen (50%)
Cecilia Manetsch, cussegliaziun (parz.)

Karin Kohler-Pattis, Cuira / Martina
Georgina Janki, Cuira / Vuorz
Mengia Menzli, Cuira / Ruschein

Georgina Janki, Cuira / Vuorz

Amalia Deplazes (A. D.), Cuira (parz.)
Mengia Menzli (Me.M.), Cuira / Ruschein (75%)

dr. Manfred Gross, Cuira / Fuldera (60 %)
Daniel Telli (D.T.), Trin-Mulin (40%)

lic. fil. Gian Peder Gregori (G. P. G.), Domat / Bravuogn (40 %)
dr. Clau Solèr (C. S.), Cuira / Lumbrein (80 %)

lic. fil. Anna-Alice Dazzi Gross (A.-A. D. G.), Cuira / S-chanf (60 %)

Ursulina Monn, Cuira / Mustér (60%)
Marlis Menzli (Ma.M.), Cuira (parz.)
Gabriela Holderegger (G.H.), Schluein (65 %)
Karin Kohler-Pattis, administraziun, Cuira / Martina

Karin Kohler-Pattis, Cuira / Martina

Karin Kohler-Pattis; Mengia Menzli, collavuratur regionalis

Heidi Caviezel-Cathomen, Razén
Ladina Maissen-Huder, Trimmis
Walter Isenschmid, Cuira

3. Rapport da lavur 1998

3.1. Lavur dals organs da la LR

Las radunanzas da delegadas e delegads ordinarias han gì lieu ils 27-6-1998 a Stierva ed ils 24-10-1998 en la sala dal cussegl grond a Cuira. La radunanza dals 27-6-1998 ha decidì da convocar a partir da l'onn 1999 be pli ina radunanza da delegadas ad onn. La radunanza duai avair lieu per regla l'october ed en las regions.

Il conclus da convocar sulettamain ina radunanza ordinaria ad onn includa midadas dals tschentaments LR:

art. 15, nov:

La radunanza vegn convocada da la suprastanza ina giada l'onn per sia tschentada ordinaria, per regla l'october ed en las regions.

L'invit, la glista da tractandas e la documentaziun è da trametter quatter emnas avant la radunanza directamain a las delegadas ed als delegads.

art. 24, nov:

Il cussegl sa raduna almain 2 giadas ad onn, ina giada avant la radunanza. El vegn convocà dal secretariat per incumbensa da la suprastanza.

Sin dumonda da 2 presidentas u presidents d'organisaziuns affilia-das è da convocar ina seduta da cussegl entaifer 1 mais.

En la medema radunanza sa preschenta il nov secretari da la LR, Gion A. Derungs, en uffizi dapi ils 15-6-1998.

La radunanza dals 24-10-1998 ha prendì conuschientscha da la situa-zion nuncuntentaivla en las scolas autas a Turitg ed incumbensescha la suprastanza da far tut il pussaivel per segirar la professura da rumantsch a Turitg. La medema radunanza ha er prendì conuschientscha che l'Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa dovra sustegn, sch'ella vul satisfacer a las pretensiuns. Ultra da quai ha la radunanza prendì cumià da cusseglier guvernativ Joachim Caluori, dapi ils ultims 12 onns schef dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal chantun Grischun.

Il cussegl ha gì trais tschentadas cun 17 tractandas. El è s'occupà prioritarmain dal dumber da radunanzas da delegadas e delegads, da dumondas da scola en connex cun la revisiun da la lescha da scolas medias (matura bilingua) e cun la lescha davart la scola auta profes-siunala da pedagogia, la preschientscha da la Rumantschia a l'Expo.01,

il concept da linguas en scola, la collavuraziun tranter las societads da cultura en il Grischun e la pressa rumantscha. En sia seduta dals 9-12-1998 ha el decidì da surdar la Scuntrada 2000 en l'Engiadin'ota a la candidatura cuminaivla da Puntraschigna, Samedan, Schlarigna e Zuoz. La Scuntrada duai esser ina manifestaziun regiunala cun orientaziun multiculturala sut l'egida da la Lia rumantscha.

La *suprastanza* ha salvà 16 sedutas e deliberà 149 tractandas. Las sedutas a l'entschatta da l'onn èn stadas deditgadas a l'elecziun dal nov secretari. En la seduta d'ordaifer ha la suprastanza visità Chasper Pult, l'antier president da la LR, al Centro Culturale Svizzero a Milaun.

La *cumissiun da gestiun* ha salvà 1 seduta.

La controlla da finanzas vegn procurada tenor decisiun da la regenza da Theo Huonder da la controlla da finanzas dal chantun Grischun. El fa la revisiun da detagl dal quint e suttametta il rapport per mauns da la radunanza da delegadas e delegads.

3.2. Rapport tenor program da lavur

3.2.1. UNIUNS AFFILIADAS

Las uniuns affiliadas èn vegnidas contactadas en connex cun las sequentas dumondas:

- programs da lavur e rapports da gestiun per mauns dal secretariat da la LR tenor art. 7.2. dals tschentaments
- procedura da consultaziun conc. il dumber da radunanzas da delegadas e delegads
- politica da finanzas da la confederaziun e dal chantun
- argumentari conc. il segund linguatg en scola primara
- politica d'ediziuns, coordinaziun tranter LR e las uniuns affiliadas
- rumantsch en l'economia
- restampas
- istorgia da la Lia rumantscha da Gion Lechmann
- curs da rumantsch en las regiuns
- Scuntrada 2000.

Contribuziuns

Las uniuns affiliadas han retschet las contribuziuns tenor preventiv, approvà da la radunanza da delegadas e delegads 1998.

Collavuraziun directa cun las uniuns affiliadas

- represchentants da la LR fan part a las radunanzas annualas da las uniuns affiliadas
- suprastantas e suprastants sa participeschan per regla a las sedutas da suprastanza da las uniuns regiunalas
- visita d'avertura dal nov secretari en las uniuns affiliadas
- collavuraziun da la Renania e da l'Uniun rumantscha da Surmeir en l'Agentura da novitads rumantscha ANR
- regulativ davart il rumantsch sco lingua uffiziala en la Foppa e Val Schons
- Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa: fegl d'infurmaziun, preschientscha en la radunanza annuala a Lucerna e discussiun davart il «Mussavia»
- Uniun da scripturas e scripturs rumantschs: collavuraziun en connex cun ils Dis da litteratura a Domat, preschientscha en la radunanza annuala a Turitg e la fiera da cudeschs a Frankfurt, derasaziun e spediziun da la Litteratura
- Giuventetgna Rumantscha: lavur en la gruppa da concept «Lavur da giuventetgna da damaun»

- contribuziuns spezialas per ediziuns e projects ultra da las contribuziuns directas tenor preventiv.

3.2.2. COLLAVURATURS REGIONALS

Il secretari fa sedutas mensilas cun ils collavuratur regionalis. I va per l'infurmaziun vicendaivla, novs accents e la coordinaziun da las activitads d'ina regiun a l'otra. Accents e spazis tematics èn stads:

- programs semestrils
- prospect communabel davart il rumantsch
- matura bilingua
- scola auta professiunala da pedagogia
- politica d'ediziuns e la pratica dals collavuratur regionalis
- cudesch da paraulas Grimm
- rumantschaziuns (affischas en l'agricultura)
- charta geografica dal chantun Grischun
- concept da las linguas
- dumondas da la pressa rumantscha
- promoziun dals curs «En lingua directa»
- coordinaziun tranter ils servetschs linguistics en las regiuns ed il servetsch da linguatg LR
- lavur d'animaziun
- analisa e consequenzas da la dieta a Laax
- dumondas da qualidad e promoziun.

3.2.3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

Scolinas – Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)

La CMR è en ina fasa d'analisa da sias perspectives. La LR collavura tenor giavisch e sustegna ils interess da las scolinas sin plaun communal e chantunal.

Scolinas a Cuir

Uniun da scolina Cuir (USC), rapport da la presidenta Sandra Brunner-Decurtins:

Durant l'onn da scola 1997/98 avain nus prest pudì cuntanscher in record cun il dumber da 37 scolarets. L'onn current 1998/99 visitan 27 uffants la Scolina rumantscha: Heidi Caviezel tgira 17 uffants e Ladina Maissen 10 uffants.

In grond augment en il quint final da l'onn da scola 97/98 avain nus pudì registrar, numnadamain fr. 3498.65. Quai grazia a las grondas entradas tar nossas acziuns spezialas sco: fiera da Nadal 97 cun fr. 1567.75 e la festa da curtin 98 cun fr. 1542.30.

Quest onn (98/99) avain nus pudì organisar nossa segunda fiera da Nadal – puspè cun grond success – grazia er a l'agid da geniturs, scolarets e surtut da las mussadras (fr. 2319.60).

A partir da l'onn da scola 1998/99 vegn la Scolina rumantscha manada sco scolina en temp da bloc. Ils uffants han be pli l'avantmezdi scolina (08.15 – 11.45). Cun questa midada han ils scolarets en emprima lingua la pussaivladad da sa concentrar meglier a las lavurs cun las mussadras. Da l'autra vart pudain nus uschia er reducir ils custs dal bus cun il transport: cun ina paja reducida tras in temp da lavur pli curt dal manischunz, sco er damain benzin (be pli 2 turas il di enstagl da 4).

Las experientschas fatgas fin uss èn surtut positivas, saja quai per uffants, geniturs ed er per las mussadras.

Tras l'introducziun dal temp da bloc n'èn las localitads da la Scolina rumantscha betg occupadas il suentermezdi. Ina buna soluziun è vegnida chattada cun dar a fit las localitads mintgamai il mardi suentermezdi a duas gruppas da gieu rumantschas (sursilvan e ladin). Cun quest novum spera l'USC natiralmain che quests uffants vegnian cun 5 onns alura er a visitar la Scolina rumantscha.

L'USC cun la suprastanza e cun ils geniturs engrazian a la Lia rumantscha per la buna collavuraziun e per il grond sustegn durant l'onn passà.

Suprastanza

<i>presidenta:</i>	Sandra Brunner-Decurtins
<i>vicepresidenta:</i>	Elsbeth Capaul-Voser
<i>actuara:</i>	Regula Tomaschett-Murer
<i>cassiera:</i>	Heidi Steger-Comminot
<i>assessura:</i>	Ursula Zwahlen-Casty

Scolas fundamentalas tudestgas

L'introducziun da l'emprima lingua estra en scola primara ha fatschentà la LR. Ella è stada en contact cun las vischnancas a l'ur linguistic cun pled e fatg. Per questas discussiuns e decisiuns ha la Lia rumantscha elavurà in argumentari e fatg ensemen cun las uniuns affiliadas lavur da promoziun. Per rumantsch sco lingua d'inscunter han decidì: Alvagni, Andeer, Bravuogn, Domat, Flem, Glion, Razén, Sched, San Murezzan, Surava, Sursaissa, Valendau, Vaz, Veulden e Ziràn. Las decisiuns per il talian a Val e Samignun han inizià ina viva discussiun sur noss cunfins or.

Cuira sa mova en direcziun d'ina scola bilingua. La retschertga dal cussegl da citad tar ils geniturs ha mussà interess per manar classas bilinguas a Cuira. Ins piglia en egl ina fin duas classas tudestg-talian ed ina tudestg-rumantsch ad onn.

Scolas fundamentalas rumantschas

La LR è sa fatschentada en spezial cun dus temas: Lectorats per meds d'instrucziun e rumantsch grischun en scola. Questa tematica vegn discutada actualmain surtut ordaifer la Chasa rumantscha. En la gruppa da lavur dal departament d'educaziun, en las conferenzas da scolastas e scolasts en Surselva ed Engiadina ed en la gruppa da preparaziun per la scola auta professiunala da pedagogia. La Lia rumantscha è preschenta en tut quests gremis.

Scolas professiunalas

La Lia rumantscha sustegna mintga iniziativa che garantisce ina buna preschientscha dal rumantsch en las scolas professiunalas rumantschas. La Scola industriela da Samedan va la via dals faschs tematics. Per ina part da quels vegnan furmadas durant 6–7 emnas ad onn classas rumantschas. Per il rest da l'instrucziun èn ils Rumantschs integrads en las classas da basa.

Per la Scola professiunala Surselva a Glion è ina gruppa da lavur dapi intgins onns vi d'in model da collavuraziun tranter la Scola professiunala da Cuira e la Scola professiunala Surselva. Finamira è che tut ils Rumantschs da l'intschess sursilvan frequentan la part generala da lur instrucziun a Glion. Quai ha l'avantatg che l'instrucziun rumantscha po vegnir optimada. Tenor quest model n'avess la Scola professiunala da Cuira a partir da l'onn 1999/2000 betg pli instrucziun rumantscha. Cumenzament en la Scola professiunala Surselva sin l'onn da scola 1999/2000.

Scolas medias

La LR ha fatg valair ses interess en connex cun ils projects da refurmas da scola: la revisiun da la lescha davart las scolas medias e la nova lescha per ina scola auta professiunala da pedagogia. La LR ha prendì part a la consultaziun dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal chantun Grischun cun in argumentari a favur d'in rinforzament da la posiziun dal rumantsch en las scolas medias e cun discussiuns cun il departament e cun deputadAs. Il rumantsch ha uss la medema posiziun sco tut ils auters linguatgs ed il seminari da scolastAs duess vegnir substituì tras maturitads bilinguas en pliras scolas medias. La matura bilingua duai vegnir purschida a partir da l'onn da scola 1999/2000 en la scola chantunala, a l'Institut otalpin a Ftan ed a l'Academia Engiadina a Samedan.

Scolas autas

La LR tgira ils contacts cun tut ils represchentants rumantschs a las universitads svizras. Era exponents nunrumantschs da las universitads visitan adina puspè la LR, quai per part cun gruppas da studentas e students.

9 studentas e students han fatg stages da 2 – 3 emnas en ils divers posts da lavur da la LR. Finamira è da survegnir invista en la lavur da planisaziun linguistica.

Pensiers chaschuna la situaziun da la professura per litteratura e cultura rumantscha a Turitg. Ses avegnir nun è segirà. La LR sa drizza als gremis politics e scolastics respectivs ed a l'Uffizi federal da cultura. Cussegliera naziunala Silva Semadeni sa drizza en quest connex cun ina dumonda a scrit dals 18-3-1998 al cussegl federal. Las respostas nun èn cuntentaivlas. Avant la fin da l'analisa da l'organisaziun dal Politecnicum, annunciada per la stad 1999, na succeda nagut.

Scolaziun da creschid(a)s

Activitads LR per 1998:

- instrucziun per personas che scrivan regularmain rumantsch (personas en la schurnalistica, chanzlia, administraziun, transla-ziun, etc.)
- collavuraziun cun la «Scuntrada e furmaziun Surselva» e la «Scuntrada e furmaziun ladina» e reorganisaziun dal secretariat da la Scuntrada e furmaziun Surselva
- collavuraziun cun la Scola per linguistica applitgada (SLA/SAL)
- contribuziuns per curs da rumantsch regional per main che 8 participantAs
- participaziun a la nova cuminanza da lavur per la furmaziun da creschidAs grischun (FCGR).

Lavur da giuventetgna

Lavur LR 1998:

- contribuziun da radund fr. 32 000.– a la gasetta giuvna PUNTS
- sustegn per il portatun «Revoluziun»
- sustegn per Movie Encarden
- sustegn per participaziun ad occurrenzas da la giuventetgna da minoritads sin plaun internaziunal.

3.2.4. ASSIMILAZIUN /INTEGRAZIUN

Survista dals curs

En collavuraziun cun diversas instituziuns, autoritads communalas e regionalas e cun las uniuns Scuntrada e furmaziun èn vegnids organisads ils sequents curs da rumantsch:

Ardez	1 curs	7 participantAs
Casti	4	23
Champfèr	2	18
Cuira	13 (8 surs., 5 vall.)	99
Glion	4	31
Laax	2	12
Lai	3	22
Mustér	3	21
Puntraschigna	1	6
Rueun	2	16
Samedan	2	19
Savognin	5	42
Schlarigna	2	14
Scuol	3	38
Sedrun	3	28
Sent	1	6
Silvaplana	3	24
Trin	2	9
Tschlin	1	4
Zernez	1	9
total	58 curs	448 participantAs

En questa cifra nun èn inclusas las personas che fan ils curs da stad da la Fundaziun Planta a Samedan, da la Fundaziun Retoromana a Laax, da la Renania en Schons e da l'UdG a Scuol e Sta. Maria, da l'Uniun da cura e traffic da Savognin. Ulteriurs curs vegnan offrìs da las Scolas da club (Migros) e da scolas autas popularas en diversas citads svizras. En tut frequentan passa 700 personas curs da rumantsch.

Novs meds d'instrucziun per emprender rumantsch

Vesend ch'ìls meds d'instrucziun per emprender rumantsch na bastan betg, ha ina cumissiun LR – suenter vasta evaluaziun – decidì 1995 da translatar en etappas la «Linea diretta» da la Chasa editura Hueber. La LR ha pudì preschentar l'emprima transcha durant la Scuntrada a Domat. La cuntinuaziun è segirada, ma ella na progredescha betg sco giavischà. Sin la fin 1998 cuntogna «En lingia directa» totalmain 10



lecziuns (cudesch principal + cudesch d'exercizis). Las lecziuns 11–20 duessan cumparair en il decurs dal 1999. Cura che l'entir med è finì vegn anc realisada la cassetta accumpagnanta.

Contribuziuns per curs d'integraziun

La Scuntrada e Formaziun Surselva, la Scuntrada e Furmaziun Ladina e l'Uniun turistica Surmeir retschaivan contribuziuns per curs che na portan betg sasezs.

Ils curs a Cuira vegnan organisads da la LR. Ils curs en las regions vegnan organisads per part cumplettamain e per part en collavuraziun cun ils collavurators regionalis.

3.2.5. RUMANTSCH GRISCHUN

Lavur linguistica

Actualisaziun da la banca da datas

Il november 1998 avain nus pudì furnir il 2. *update* (actualisaziun) dal Pledari grond sin discs per il sistem Dos/Windows. Ed il december quel per il sistem MacIntosh.

Dapi la davosa actualisaziun (*update*) dal 1996/97 avain nus puspè fatg numerusas **amplificaziuns en nossa banca da datas**:

- Nus avain amplifitgà la banca da datas surtut cun **locuziuns** dal tip (*immer*) *auf Achse sein, in den sauren Apfel beissen (müssen), das müssen wir begiessen! einen Bock schießen, etw. unter Dach und Fach bringen, immer eine Extrawurst haben, jm. einen Gefallen tun/erweisen, sich mit Händen und Füßen gegen jn./etw. wehren*, etc., e cun **neologissemis**, sco *Genmanipulation, Gen-schutz, Fachhochschule, Schwerpunkt-maturität, Zwangsmassnahmen* etc.

Sper l'amplificaziun ans è però er stada l'**optimaziun da nossa banca da datas** fitg a cor:

- Perquai avain nus puspè fatg numerusas correcturas, en spezial da la **terminologia**

administrativ-giuridica. Cun ina buna collavuraziun cun il *servetsch da translaziun da la chanzlia chantunala* ans stentain nus da coordinar e fixar la terminologia administrativ-giuridica. Quai ans permetta da stritgar dublettas e variantas nunnecessarias u inexactas.

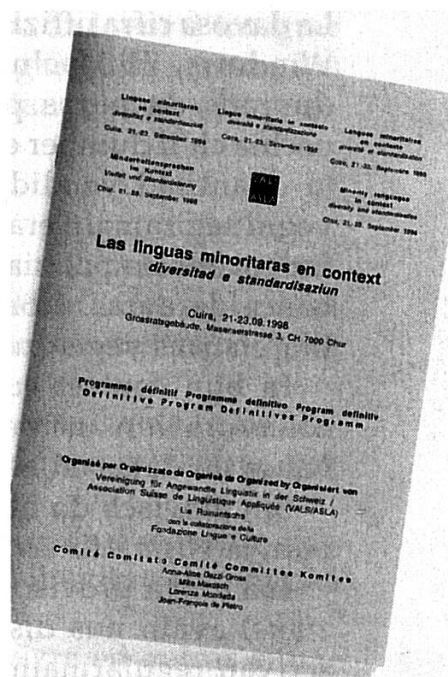
- Per levgiar a noss utilisaders il tschertgar ils plets en il PG avain nus en pli era gia resguardà las **midadas las pli impurtantas da la nova ortografia dal tudestg.** Sch'insatgi endatescha p.ex. il pled *Gemse*, cumpara il rinviament a la nova scripziun correcta *Gämse*. Tar l'endataziun *Schiffahrt*, inditga il computer da tschertgar sut *Schiffahrt*.

Nus n'avain però betg mo pudì porscher material linguistic actualisà ed optimà a noss utilisaders da nossa banca datas, era il **program da tschertgar ils plets** ha noss specialist Arnold Loepfe, Alsoft, **meglierà** per bainquant:

- Ils utilisaders chattan uss tut ils **rinviaments** che nossa banca da datas cuntegna, pia *Lernbegierde* cf. *Lerneifer*, *Bauerngut* cf. *Bauernhof*, *Bauchnabel* cf. *Nabel*, *Bendel* cf. *Bändel*, *Gemse* cf. *Gämse*, etc.
- Il nov program da tschertgar resguarda en pli era la **successiun correcta dals plets omonims**: Sch'ins endatescha damai p.ex. il pled '*essen*', survegn ins l'emprim tut las endataziuns dal verb '*essen*' e lura quellas dal substantiv '*Essen*', sch'ins endatescha il pled '*gut*', survegn ins l'emprim tut las endataziuns da l'adjectiv '*gut*' e suentar quellas dal substantiv '*Gut*'.

Quella davosa optimaziun ha però gì consequenzas tecnicas: Per pudair profitar d'ina successiun optimala era tar plets omonims, dovr'ins dapli spazi liber sin la platta magnetica (harddisc) dal computer.

Perquai avain nus offrì **duas versiuns novas dal PG sin discs**. La differenza nun è però en il material linguistic, ma unicamain en la successiun optimala dals plets omonims sco *essen* / *Essen*, *gut* / *Gut*, etc.!



Dals 21-23/9/1998 ha gi lieu a Cuir il congress internaziunal: Las linguas minoritaras en context; diversidad e standardisaziun (foto Susi Haas)

La davosa cifra uffiziala da PG sin discs vendids munta a: 307 (236 Dos / Windows, 71 MacIntosh). La gronda part dals PG sin discs vegnan duvrads da pliras personas (p.ex. en biros, chanzlias, redacziuns), uschia ch'il dumber effectiv d'utilisaders è per bainquant pli grond che la quantidad vendida. In tschert dumber da copias «nunuffizialas» vegni segiramain era a dar. Nus n'avain però ni la peda ni l'interess da far era anc da polizia ed ir a la tschertga d'utilisaders «nairs» da nossa banca da datas. Noss emprim interess è quel che la banca da datas linguistics vegn duvrada!

In bun contact cun ils utilisaders da nossa banca da datas e lur collavuraziun ans permetta dentant da meglierar permanentamain la banca da datas ed adattar quella adina puspè als basegns da quels.

Sin giavisch da blers da noss utilisaders avain nus mess a disposiziun la *glista dals verbs rg* en ina versiun da filemaker pro.

Ina glista provisoria da las conjugaziuns dals verbs rg (cf. *Publicaziuns*) avain nus distribuì als differents posts ed a las personas che scrivan regularmain texts en rg (servetschs da translaziun, personas singulas che fan translaziuns/texts, redacziuns da l'ANR, da LQ, da las medias etc.).

Per l'onn proxim planisain nus d'elavurar en collavuraziun cun noss specialist ina glista electronica dals verbs rg cun in program da tschertgar.

En occasiun dal 2. up-date avain nus repassà, controllà ed endatà las locuziuns preparadas en vista ad in *pitschen vocabulari da locuziuns*. Nus avain endatà uschia numerusas locuziuns (siglas VL*/EL*). Natiralmain cuntinuescha era questa lavur. La finamira è d'endatar tut las locuziuns las pli frequentas en nossa banca da datas.

Accompagnament linguistic

Sper las lavurs d'amplificaziun da la banca da datas avain nus fatg era quest onn divers *lectorats* da translaziuns en rg, avain sustegnì en cas da basegn il post da translaziun ed avain *accompagnà linguisticamain differents projects*.

Meds d'instrucziun

En connex cun numerus curs da rg avain nus elavurà en cooperaziun cun il Post d'infurmaziun e da documentaziun **materialias per in curs da rumantsch grischun** che sa drizza a personas da lingua rumantscha. Quest curs cumpiglia da preschent ca. 140 paginas fotocopiadas. Questa furma «averta» ans permetta dad experimentar il material en ils differents curs e d'adattar, optimar ed amplifitgar quel permanentamain (cf. glista da publicaziuns).

Cumissiuns

A.-A.D.G. Cumissiun chantunala per la revisiun totala da la constituiun dal chantun Grischun (ordaifer il temp da lavur LR).

En connex cun quella revisiun sa stenta ina grupp da lavur d'integrar en la nova constituziun in artigel da linguas che garantiss surtut a las duas linguas minoritaras, al rumantsch ed al talian, ina meglra posiziun era sin plaun chantunal.

Dis da linguistica applitgada a Cuira

En collavuraziun cun la VALS/ASLA, l'Associaziun svizra da linguistica applitgada, ha la LR organisà dals 21–23/9/1998 en il Cussegl grond a Cuira in congress internaziunal: Las linguas minoritaras en context; diversidad e standardisaziun.

Anna-Alice Dazzi Gross, commembra da la suprastanza da la VALS/ASLA e manadra dal post da rg/LR, è stada responsabla per l'organisaziun al lieu.

Passa 120 linguistas e linguists da la Svizra e da l'exteriur han participà a quest colloqui davart la situaziun ed il svilup da linguas minoritaras.

Resguardond la diversidad linguistica da la Svizra ed autras situaziuns linguisticas cumparegliablas ha il simposi vulì intimar d'analisar e reflectar davart las differentas dimensiuns da contexts, en ils quals linguas minoritaras vegnan discurrendas, instruidas ed integradas en process da planisaziun linguistica.

Trais tematicas èn stadas en il center:

- la standardisaziun da linguas minoritaras
- la dumonda da la coesistenza e da las relaziuns tranter linguas minoritaras
- e la posiziun da linguas minoritaras en scola.

I nun è stà ina casualidad ch'il congress ha gè lieu en il chantun Grischun cun sia diversidad linguistica. La tscherna da las tematicas è perquai stada fermamain influenzada da projects grischuns actuals sin il champ da la linguistica applitgada.

La preschentaziun da la situaziun linguistica dal chantun Grischun ha survegnì in grond spazi en il program:

- Ils 21 da settember, la saira, han ils linguists e la linguista da la LR preschentà lur lavur sin il champ da la linguistica applitgada als participants ed a las participantas dal congress.
- Ils 23 da settember han Ruedi Haltiner e Gian-Reto Weidmann preschentà en num dal *Departament d'educaziun dal chantun Grischun* il project da scola bilingua da Samedan.
- Ils 23 da settember il suentermesdi ha gè lieu ina discussiun al podi davart il *concept general per l'instrucziun da linguas*, elavurà per incumbensa da la *Conferenza svizra dals directurs chantunals da l'educaziun publica*.
- La *Fundaziun Linguatgs e Culturas/Fondazione Lingue e Culture* ha preschentà en occasiun dal congress ses *Manifest en favur dals linguatgs* ed in numer spezial da lur revista *Babylonia*, deditgà al rumantsch.

Sper numerusas referentas e referents da la Svizra e da l'exteriur han era pliras persunas rumantschas gì l'ocasiun da referir davart lur lavur sin il champ da la linguistica applitgada.

Las actas da quest colloqui vegnan publitgadas la stad 1999 sco numers spezials dal Bulletin suisse de linguistique appliquée, (ed. Anna-Alice Dazzi Gross /Lorenza Mondada) Neuchâtel, Association suisse de linguistique appliquée (cf. publicaziuns).

Infurmaziun e curs

- 17-01-98, Zernez, 2. part dal curs infurmativ rg, Scuntrada e furmaziun ladina/SFL, 1. part nov. 97 (A.-A.D.G., M.G.)
- primavaira 98, Cuira, Scola per linguistica applitgada SLA/SAL, curs da rg per principiantAs (Gabriela Holderegger)
- 03-04-98, Cuira, LR, di da repetiziun dal curs da rg per il personal da l'ANR e da LQ (A.-A.D.G., M.G.)
- 28-04-98, Cuira, LR, preschentaziun da la lavur da la LR e dal Post da rg ad ina grupp da dunnas academicas da la secziun grischuna dal Schweizerischer Verband der Akademikerinnen/Sektion Graubünden (A.-A.D.G.)
- 19-05-98, Cuira, LR, preschentaziun da la lavur dal Post da rg cumbinà cun exercizis pratics en la banca da datas, 1. classa dal Seminari da mussadras, scolast: Roman Caviezel (A.-A.D.G.).
- 31-07-98, Cuira, LR, infurmaziun ed intervista al ORF, Österreichischer Rundfunk, Kroatische Redaktion, Landesstudio Burgenland (redactura: Petra Herczeg) che fa ina contribuziun a la tv davart il rumantsch en general ed il rg en spezial (A.-A.D.G.).
- 10-08-98 fin 14-08-98, Cuira, Scola per linguistica applitgada SLA/SAL, curs da rg per persunas da lingua rumantscha (G. Holderegger)
- october/november 98, Cuira, Scola per linguistica applitgada, duas sondas da repetiziun dal curs intensiv da rg da la stad (Gabriela Holderegger)
- 20-11-98ss., quatter venderdis, Cuira, LR, curs da rg per redacturAs da la ANR e da LQ. Curs per principiantAs (CS), curs da perfecziunament (A.-A.D.G.).
- 17-12-98, Cuira, LR, infurmaziun davart il post da rg e sia lavur a duas classas (2. OS) dal Seminari da scolastAs, scolasts: Gian Peder Gregori e Patricia Schmed-Sialm (A.-A.D.G.).

Curs da rg ordaifer il temp da lavur LR:

- semester d'enviern 97/98, Universitad da Turitg, mintga mardi, curs da rg e da linguistica applitgada (A.-A.D.G.)

Publicaziuns

Bibliografia dal rumantsch grischun, Litteratura primara (texts en rg) e Litteratura secundara (texts davart il rg), PRG/LR, december 1998, 47 p., (fotocopias, vegn actualisada permanentamain, redacziun: Anna-Alice Dazzi Gross).

Curs da rumantsch grischun, per persunas da lingua rumantscha, materials cumpiladas da *Anna-Alice Dazzi e Manfred Gross*, LR, 1998 (versiun provisoria, vegn actualisada ed amplifitgada permanentamain, ca. 140 p.)

Glista provisoria da las conjugaziuns dals verbs rg, A–Z (abandunar – zuppentar), PRG/LR, 1997/98 (138 p. fotocopias u sin filemaker pro).

Pledari grond sin discs, sistem Dos / Windows, Alsoft Trimmis, 2. update, 1998.

Pledari grond sin discs, sistem MacIntosh, Radiar Sent / LR, 2. update, 1998.

Pressler, Mirjam, *Pass per pass*, Cuir, LR / Ravensburger, 1998, cun in glossari (transl. ed elavuraziun: Anna-Alice Dazzi Gross).

Pressler, Mirjam, *Pass per pass, Fegls da lavur accumpagnants*, elavurads da Margarethe Brunner, Cuir, LR / Ravensburger, 1998 (transl. en rg: Gabriela Holderegger).

Publicaziuns davart il rg da collavuraturAs da la LR:

Cathomas, Bernard, Kann man voneinander lernen? Die rätoromanische Sprachplanung in der Schweiz, en: Ladin ulà vaste pa? Poscibiletés de svilup dl ladin dles Dolomites, Ac dl. convegno/Ladin, wohin? Möglichkeiten der Sprachentwicklung des Dolomitenladinischen, Akte der Tagung, Bozen/Bolzano/Bulsan, Consulta per i problems ladins, 1998, 43–67.

Dazzi Gross, Anna-Alice/Mondada, Lorenza (ed.), Las linguas minoritaras en context, diversidad e standardisaziun, Actas dal colloqui internaziunal dals 21–23 da settember 1998 a Cuir, numers speziels dal Bulletin suisse de linguistique appliquée, Neuchâtel, Association suisse de linguistique appliquée (cumparan la stad 1999).

Gross, Manfred, Zu viele Übersetzungen, zur Sprache der Bündner Tageszeitung «La Quotidiana», en: Klartext, Printmedien/Journalismus 1/1998, 29.

Gross, Manfred, Rumantsch Grischun – Die rätoromanische Ausgleichssprache, en: Literatur und Kritik, Juni 1998 (Dossier Rätoromanen), Salzburg, Otto Müller Verlag, 1998, 56–58.

Gross, Manfred, La situation du romanche dans les Grisons, Résumé de la conférence donnée lors de l'AG de la CRPF, le 30 janvier 1997, en: Le Pays de Fribourg, Bulletin de la Communauté romande du Pays de Fribourg (CRPF), numéro 25, novembre 1998.

Lingua e cultura retoromance / Rätoromanische Sprache und Kultur / Langue et culture rhétoromanches / Lingua e cultura retoromantscha, *Babylonia* nr. 3/1998, Comano, Fondazione Lingue e Culture,

1998 (responsabel da redacziun: Werner Carigiet, cun contribuziuns da la Lia rumantscha en e davart il rg).

Solèr, Clau, «Herumdoktern» an der Sprache, en: Terra Grischuna 3/1998, 12–14.

Telli, Daniel, Vierte Sprache der Schweiz, Die Bündnerromanen bereichern die Kultur, en: Verlagsbeilage der Frankfurter Allgemeine Zeitung, 7.10.98, anlässlich der Frankfurter Buchmesse.

3.2.6. POST DA LINGUATG

Ils blers duairs spontans pretendan reacziun directa ed impedeschan ina lavur sistematica e coordinada. Rubricas senza sigla pertutgan domadus collavuratur.

Terminologia e neologia (C.S.)

Lavurs permanentas èn:

- Cumplettar e standardisar terms en la banca da datas (en collavuraziun cun A.-A.D.G.)
- Glistas pli pitschnas per translaziuns en ed ord chasa (neologia en differents champs e per differenta glieud)
- Partenari da lavur per l'integracziun dal rg en la banca da datas da la Confederaziun «Termdat»; actualmain en lavur «Dretg da linguas», part rumantscha cun ca. 300 terms, «Nums ed abreviaziuns d'instituziuns»

Traducziuns, cussegliaziun linguistica e lectorats

- Lectorats da traducziuns fatgas en chasa ed ordaifer
- Tenor basegn traducziuns en rg ed en idioms, spezialmain traducziuns pretensiusas e tecnicas sco er substituziun da vacanzas da las translaturas

Dapi in tschert temp ans stentain nus da chattar novas pussaivladads da propagar il rumantsch, spezialmain il rg. Quest onn avain nus pudì translatar ed adattar pliras applicaziuns per computers che vegnan distribuidas sin vias usitadas da vendita. Plinavant avain nus cumpletà il program per cartografia «Helvetikus 98» cun ils cumonds da lavur rumantschs. Different models per statuts, infurmaziuns euv. en rg èn vegnids mess a disposiziun a la clientella.

Scolaziun ed agids speziels

- Accumpagnament da l'instrucziun da manaschi per rumantsch al Plantahof (G.P.G.)
- Tgirà ed instrui studentas e students durant lur dimora a la LR, totalmain 15 emnas (G.P.G. e C.S.)

- Instrucziun da rumantsch per l'equipa d'infurmaziun dal Radio rumantsch (6 uras); cuntinua (C.S.)
- Perfecziunament linguistic per il persunal da chanzlia en Surselva (C.S.)
- Curs da rumantsch grischun per il persunal da l'ANR e da la gasetta LQ (C.S.)
- Lantsch (4-2), referat e participaziun a la discussiun davart la bilinguitad (C.S.)
- Cussegliaziun per scolas da vischnancas al cunfin linguistic (Razén, Andeer) (G.P.G.)
- Conferenza generala romontscha sursilvana (18-11) lavuratori rumantsch grischun (G.H. e C.S.)

L'onn da rapport è vegnida instradada la reorganisaziun e l'ordinaziun da las bibliotecas da la LR. L'endataziun vegn exequida da persunas dischoccupadas en il rom dal program d'occupaziun dal chantun. La surveglianza ha C. S.

Ediziuns e meds d'instrucziun

- Supervisiun e coordinaziun da tut las versiuns dal med per emprender rumantsch «En lingia directa» (G.P.G.)
- Pagina rumantscha en la gasetta «Terra Grischuna» (6 numers ad onn) (G.P.G.)
- Lectorat dal cudesch da matematica, stgalim 5 sursilvan (C.S.)
- Lectorat da la versiun putera dal nov cudesch da matematica per la 5. cl. e 6. cl. primara (durant il temp liber/sin agen quint: A.-A.D.G.)
- Lectorat dal cudesch d'istorgias «Im Wald sind keine Räuber» dad Astrid Lindgren (G.P.G.)
- Organisà e produci il Pledari grond sin discs per MacIntosh (C.S.)

Relaziuns publicas e cumissiuns

- Infurmà scolas davart la LR, il rumantsch, meds rumantschs per la scola e.u.v. (C.S.)
 - 29-1: Fontaniva, Cuira
 - 7-9: Gimnasi Hohe Promenade a Turitg
 - 3-9: André Momoli (chanzlia federala) Republica Centrafricana
 - 21-9: Participantas e participants dal congress VALS/ASLA a noss posts da lavur (A.-A.D.G./M.G./G.P.G./C.S.)
 - 17-12: Seminari scolastic a Cuira
- Retschavì persunas estras per dar scleriments (C.S.)
 - 24-4: Ernest Pienaar e Natie Luyt dal «Volkstaat-Council» da l'Africa dal Sid
 - 7-7: sgr. Viagro, Sao Paolo
 - 1-9: Ricarda Liver da Berna cun trais studentAs
 - 23/28-9: Alain Viaut, Frantscha

- Artitgels en gasettas e revistas, contribuziuns al radio per incumbensa da la LR (C.S.)
- Delegà en «Gruppa accumpagnanta per il rumantsch en scola a Domat» (G.P.G.)
- Delegà en «Cumissiun chantunala per il perfecziunament da magistras e magisters en las scolas da vischnancas sin il cunfin linguistic» LEFO 5 (G.P.G.)
- Delegà en «Gruppa da planisaziun per in'emproma da scola cun rga a Vaz» (G.P.G.)
- Delegà en «Gruppa da concept rumantsch grischun en scolas» (G.P.G.)
- Delegà en «Gruppa da planisaziun per classas bilinguas en la scola da la citad da Cuira» /G.P.G.)
- Collavurà a la lavur politica da la LR en connex cun la refurma da la scola media e da la scolaziun da magisters (G.P.G.)
- Referat per la Societad burgaisa da Lucerna «Mehrsprachigkeit – Herausforderung für das Staatswesen» (C.S.)
- Referat d'avertura per ils Curs da rumantsch a Laax, FRR «Babylonia, variaziun divertenta e periclitada» (C.S.)

Publicaziuns

- «Sprachkontakt = Sprachwechsel. Deutsch und Romanisch in Graubünden» en: Mehrsprachigkeit im Alpenraum. Werlen, Iwar (ed.), Aarau, p.149-163 (C.S.)
- «Sprachwandel als Zeichen der Vitalität – oder als Vorzeichen des Sprachwechsels?» en: Bündner Monatsblatt. Cuira, p. 397–408 (C.S.)

Rumantsch en l'economia

Durant la Scuntrada a Domat la stad 1997 ha Marcus Munsch preschentà il project «Rumantsch 3000». Il project ha fascinà. In onn entir è dentant succedì pauc. Il settember 1998 ha la suprastanza LR incumbensà Marcus Munsch da far ordlunder ina versiun «realistica e realisabla». Quella è vegnid'inoltrada l'october 1998. L'idea da pudair realisar quella sin 3 pitgas purtantas – la LR, il chantun e l'economia rumantscha – n'ha betg gì success. L'interess da l'economia è stà pitschen. Il Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient ha explitgà ses dubis. La LR è dentant da l'opiniun ch'i dovra sforzs per na surlaschar l'economia rumantscha cumplettaimain al tudestg. Ella vul trair a niz l'experientscha, las abilitads ed er la motivaziun che portan il project «Rumantsch 3000» e laschar analisar premissas e mesiras per in project realisabel. Perquai vegn ella ad installar ina gruppa da lavur cun las incumbensas d'analisar il status quo, il basegn real, formular finamiras e sbozzar structures da planisaziun, calculaziun e finanziaziun.

3.2.7. POST DA TRANSLAZIUN

L'onn 1998 è stà per il post da translaziun in onn fitg hectic ed intensiv. La lavur crescha ed ils termins da furniziun vegnan pli e pli curts. Nus pruvain d'ademplier tant sco pussaivel tut ils giavischs, quai che pretendia bler flexibilitad era pertutgant il temp da lavur. Dapi circa mez onn è noss post plinavant collià a l'internet e nus lavurain pli e pli sur la posta electronica (adressa e-mail directa: translaziuns@rumantsch.ch). En l'internet chattais vus dal reminent era la website rumantscha da l'Expo.01 (www.expo-01.ch) che vegn tgirada da noss post.

Nus avain danovamain translata quest onn in grond dumber da texts curts e lungs davart las pli differentas tematicas, respundì al telefon a dumondas da terminologia e fatg correcturas e lectorats (da texts exequids d'ordaifer la Lia rumantscha).

Incumbensas regularas pli grondas:

- La confederaziun en furma concisa 1999
- Paraplegia nr. 5–8, organ uffizial da la Fundaziun svizra per paraplegichers
- Art Svizzer, revista da la GSMBA, contribuziuns rumantschas
- Temp medieval, revista da l'Associaziun svizra da chastels, contribuziuns rumantschas
- Survista statistica da la Svizra 1999
- Uraris da viafier e posta
- *Expo.01*, contribuziuns per internet ed autras
- *La Quotidiana*, inserats e texts
- Infurmaziuns da pressa e rapports da bancas, cassas da malsauns ed assicuranzas

Incumbensas spezialas:

- IGLES dossier da consultaziun: curta descripziun dals glatschers, Geo7
- *Ils ertavels da la serp*, comics per il giubileum da 150 onns Confederaziun
- *Recreaziun en il gaud*, fegl plegabel da l'Uffizi federal d'ambient, gaud e cuntrada
- *Emprima piazza*, cussegls per tschertgar plazzas da praticum, in program da ch Barat da Giuvenils
- *Casa Caltgera, Laax*, brochura d'anniversari
- *Entrai per plaschair*, recreaziun en il gaud, Uffizi federal d'ambient, gaud e cuntrada
- *Dumbraziun dal pievel*, formulars, explicaziuns e directivas

3.2.8. SERVETSCH D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN

En quest post han lavorà Manfred Gross (manader) 60% e Daniel Telli 40% (emnas 31–44: 60%). Diversas lavurs d'infurmaziun e da documentaziun succedan er tras il secretariat.

Il 1998 avain nus pudì elavurar e terminar divers projects pli gronds che vegnan a cumparair per part a l'entschatta dal 1999 (vesair «Lavurs linguisticas»). Menziun speziala meritan ils dus projects inoltrads a l'Expo.01 (vesair «Projects per l'Expo.01»).

Documentaziun

Il servetsch d'infurmaziun e documentaziun è vegnì amplifitgà cun diversas materialias da basa.

L'inventarisaziun en collavuraziun cun instituziuns cun incumbensas complementaras èn stadas punctualas ed occasiunalas.

Infurmaziun

La LR è dapi il 1997 cun in'atgna homepage (rum./tud./engl.) sin internet. La LR vegn a promover il sectur d'internet. Ella vegn ad **acquistar il 1999 in agen 'server' che permetta da rimnar tut las adressas che han da far cun la Rumantschia sut in unic titel.**

Daspera avain nus il 1998 en spezial:

- a) infurmà regularmain ils meds da massa stampads ed electronics (vesair punct 9, meds da massa).
scrit artitgels per diversas revistas e gasettas (Babylonia, 3/1998 [div. auturs]; Forum Helveticum», 8/1998 [GAD]; Frankfurter Allgemeine Zeitung, nr. 232 / 1998 [DT]; e.a.



Las preparaziuns per la preschienscha da la LR sin l'internet èn progredidas (foto Manfred Veraguth)

- b) infurmà e documentà studentas e students en connex cun lavurs da diplom/dissertaziuns, euv.
- c) infurmà scolaras e scolars da scolas chantunalas e gimnasis svizzers (vesair 'referats'),
- d) gì contact cun instituziuns ed organisaziuns grischunas, svizras ed estras e cun blers auters interessents per la lingua e cultura rumantscha.

Lavurs linguisticas

PID ha fatg er il 1998 diversas lavurs linguisticas. Sper las numerusas infurmaziuns en connex cun terminologia rumantscha avain nus en spezial:

- repassà il med d'instrucziun «Bun success I/II» (cudesch e carnet d'exercizi), realisà en rg per la vischnanca da Sched a basa da la versiun putera da Philipp Walther / Champfèr,
- elavurà in gieu per emprender rumantsch, «La Cumbinella», en coll. cun Marcoli / Turitg (ed. LR, 1999),
- realisà in guid da conversaziun englais-rg (ed. Hyppocrene Books, N.Y., 1999),
- promovì la collavuraziun futura tranter la LR e la chanzlia chantunala sin il sectur linguistic (contacts, coordinaziun da la terminologia, sinergias (vesair sboz dals 5-12-1997).

Projects per l'Expo.01

La LR sa stenta dapi il 1993/94 per ina participaziun a l'Expo.01. Nus avevan bunas vistas da vegnir integrads, ensemen cun las quatter societads culturalas grischunas, PGI, WV e SPCG, en in project pli grond elavurà d'ina associaziun «Metropola svizra». Quest project empermettent è vegnì refusà la stad 1997 da la giuria da l'Expo.01, e cun quai è vegnids disqualifitgads era ils Rumantschs, la PGI ed ils Gualsers.

Las quatters societads culturalas grischunas surmenziunadas èn lura s'organisadas il mars 1998 ed han furmà ina cumissiun consultativa e coordinativa. Questa cumissiun ha prosegui la finamira da participar a l'Expo.01 en ina furma u l'otra. Il termin d'annunzia era scadì ils 31-12-1997, igl existeva dentant anc la pussaivladad da far part dal project «aua extrema» dals chantuns da la Svizra orientala. Ils contacts cun il responsabel dal DIEP dal chantun Grischun èn però restads sulettamain verbals e n'han displaschavlamain manà a nagins resultats concrets.

La LR ha lura prendì l'iniziativa ed ha dumandà ils 29-4-1998 a la directura generala da l'Expo.01, Jacqueline Fendt, in termin per discutir areguard ina preschientscha da la Rumantschia a l'Expo.01. Ils 20-10-1998 èn s'inscuntrads il secretari da la LR, GAD, e M.G. cun dunna Fendt che ha concedì a la LR d'inoltrar in project fin a la fin da l'onn.

La LR ha incumbensà immediat ina grupp da lavur d'elavurar in project. Ella era però da l'avis ch'i saja impurtant da dar questa pussaivladad er a las autras societads culturalas grischunas e da sviluppar dus projects differents. Uschia han ins furmà duas gruppas da lavur independentas. La grupp da la LR cun A.-A.D.G., G.J., M.G. e cun Renata Coray, Turitg, e Dieter Schwarz, architect solar a Domat, ha elavurà in agen project («La Tualetta»). La grupp cun represchentants da las quatter societads culturalas grischunas (incl. LR) han sviluppà in project pluriling («La chasa da las linguas»). Ils dus projects èn vegnids inoltrads ils 15-12-98 a la giuria da l'Expo.01 che vegn a decider l'entschatta 1999.

Lectorats e translaziuns

- Divers lectorats per inc. dal post da translaziun e dal secretariat.
- Diversas translaziuns en vallader ed en rumantsch grischun (statuts, reglaments, etc.).

Referats/dietas/infurmaziuns directas

- 22-4-1998: Participaziun a la dieta «Menschenrechte in einer solidarischen Schweiz», organisada dal Stapferhaus Lenzburg (M.G.),
- 21-8-1998: Dieta d'infurmaziun e curs da translaziun a Zernez, organisà da l'UdG/LR per translaturas e translatur (14 pers.) da l'Engiadina/Val Müstair (M.G.),
- 7-9-1998: Infurmaziuns ad ina classa gimnasiala da Soloturn (M.G.),
- 28-09-98: Lecziuns d'infurmaziun davart la Rumantschia e la LR per ina 2. classa gimnasiala da la scola chantunala grischuna. Classa da lingua tudestga. En il rom d'ina emna da project cun il titel «Einige Leckerbissen der Rätoromania» organisada da las scolastas Flurina Peper-Kasper, Patricia Schmed-Sialm e Violanta Spinaz Bonifazi (A.-A.D.G.).
- 18-11-1998: infurmaziuns davart la lingua e cultura rumantscha ed instrucziun (2 lecziuns) a las 4. classas da la scola chantunala Im Lee/Winterthur (dieta da cultura rumantscha, organisada da Hedi Bader e Guadench Dazzi).

3.2.9. MEDS DA MASSA

La LR ha furnì a las medias regularmain infurmaziuns davart il rumantsch en general e sia lavur en spezial. Quellas han rapportà a moda extendida davart il decurs da l'onn. Interess spezial han sveglià las discussiuns davart il linguatg ester en scolas primaras, il concept da linguatgs en scola, la matura bilingua, la scola auta professiunala da pedagogia, la professura a Turitg, l'Expo.01, ils Dis da litteratura, ils Dis da linguistica applitgada, il rumantsch grischun en scola, la proxima Scuntrada, la midada da secretari etc.

La LR ha orientà directamain las medias:

- 3/2: Preschentaziun dal nov secretari Gion A. Derungs
- 27/6: Orientaziun davart las tractandas da la radunanza da delegadAs a Stierva
- 24/10: Orientaziun davart las tractandas da la radunanza da delegadAs a Cuira.

La LR stat en contact direct cun las direcziuns da las medias rumantschas. Ella è s'engaschada per la qualidad linguistica. En vista a la grond'impurtanza linguistica da las medias rumantschas è quai in'incumbensa da la LR.

Il post da linguatg è stà engaschè en l'instrucziun da rumantsch da l'equipa d'infurmaziun dal Radio rumantsch e cun in curs da rumantsch grischun per ils redactors da l'ANR (Agentura da novitads rumantscha) e La Quotidiana.

La LR persequitescha cun interess la lavur da l'ANR. Ella è er commembra dal cussegl da fundaziun e sustegna la stretga collavuraziun da l'ANR cun la redacziun da La Quotidiana. Guido Jörg, il manader la l'ANR, ha preschentà il status quo e las perspectivas da l'ANR a la radunanza da delegadAs a Stierva.

La LR na persequitescha betg cun main interess il svilup da La Quotidiana. Ella sustegna quella cun translaziuns, cun acziuns d'infurmaziun e motivaziun. Cun chauredatur Martin Cabalzar è il cussegl da la Lia rumantscha s'occupà intensivamain da la situaziun anc betg cuntentaivla da La Quotidiana. Ils problems sper las finanzas, cun ils quals La Quotidiana ha da sbatter, èn: il deficit d'identitad surregional, in concept schurnalistic ch'ha da far concessiuns en tuttas direcziuns, la scolaziun linguistica dals redactors, il sistem da distribuziun nuncuntentaivel, il fatg che blerAs RumantschAs èn oz senza gasetta rumantscha, las flaivezzas da marketing e.u.v. – La LR è er en contact cun l'editur da La Quotidiana.

Per ils radios concessiunads, q.v.d. Radio Grischa e Radio Piz, pretenda l'Uffizi federal da communicaziun (UFKOM) in concept davart il resguard dal rumantsch en il program. Quel na duai betg sa basar sin procentualas, mabain sin cunvegns pratitgables tranter ils radios locals e la Lia rumantscha. Las discussiuns nun èn anc betg a fin. Ellas ston cuntinuar.

3.2.10. TEATER RUMANTSCH

Cussegliaziun

Il post da teater ha tramess 78 spediziuns cun ina selecziun da tocs da teater.

Las activitads èn stadas grondas cun 30 represchentaziuns pli grondas e numerusas represchentaziuns pli curtas.

Biblioteca da teater

La biblioteca ha pudì vegnir amplifitgada cun 32 novs teaters (5 originals e 27 translaziuns). Quella cumpiglia uss totalmain 1468 teaters rumantschs. Ils emprims pass èn vegnids fatgs per separar ils teaters actuals da quels vegls che vegnan alura integrads en in archiv. L'archiv cumpiglia uss 81 tocs.

Mussavia dramatic

Il Mussavia dramatic III è vegnì amplifitgà cun ina nova furniziun. Tar las abunentas ed ils abunents è vegnì sclerì tgi che vul en l'avegnir il MD III sin disc u vinavant sin fegls sco fin uss. Il 1999 vegn alura decidì en tge furma ch'il MD III duai vegnir cuntinuà.

La Scena

- La Scena 77: *Andorra* da Max Frisch, translaziun putera da Christian Flütsch;
- La Scena 78: *Ura da visitas* da Felix Mitterer, translaziun valladra da Men Janett.

Collavuraziun cun l'Uniun grischuna per il teater popular (UTP)

Collavuraziun stretga cun l'UTP tras represchentanza en suprastanza. Furniziun e procuraziun regulara dà contribuziuns rumantschas per «Il reflectur». Tut las translaziuns en rumantsch per l'UTP vegnan fatgas da la LR. – A partir da quest onn contribuescha la LR a l'UTP ina summa pli auta per l'administraziun e per l'ediziun da «Il reflectur».

Karin Kohler-Pattis ha prendì part a las sedutas da la suprastanza da l'UTP, a quellas dal comité permanent, a las sedutas da l'artef98 («Arbeitsgruppe Theaterfestival 1998») ed ha collavurà tar divers projects. Tenor pussaivladad visita ella las represchentaziuns rumantschas.

Dals 23–26 d'avrigl ha gè lieu il quart Festival da teater a Tusaun cun 5 contribuziuns rumantschas (da totalmain 25).

L'Uniun da teater Luven e l'Uniun da teater Vuorz han participà per la Rumantschia a la Biennala a Bellinzona.

Commembranzas

La LR è commembra da la SSCT/SGTK (Societad svizra per la cultura da teater). Ella vegn represchentada da Giovanni Netzer. – Ulteriuras commembranzas per la Rumantschia van sur l'UTP.

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Ardüser Erwin per «Surselva Treff» da Christoph Imper
- Caduff Erwin per «Alla catscha dil cilender» da P. Hindrichsen
- Clalüna Alfons e Gion Gaudenz per «Lumpazivagabundus» da J. Nepomuk Nestroy

- Clalüna Alfons per «Dal gialet buondrius» da Günther Ketzschmar
- Derungs Ursicin G. G. per «Anatevka» dad Aleichem Sholem
- Gordon Anita per «Cu cha l'hotel a l'En vain renomno» da Stefan Schärli
- Grass Seraina per «La staila» da Lene Mayer-Skumanz e «Uossa u mê pü!» dad Ueli Hafner
- Iseppi Pina per «Viriveri sen posta» da Peter Schöbi e «E tot per spir'amour» da Ray Cooney
- Janett Men per «Ura da visitas» da Felix Mitterer
- Jegher Moscha per «La lecziun da las tscharieschas» dad Armon Planta
- Schneller Elsi per «Gian Tuor dad America» da Carmelo Pesenti
- Sgier Brida per «Il fanatic da sport» da W. Fava ed «Ina sorpresa» da Jörg Schneider
- Simeon Pieder per «La vieua maliziosa ni Ils temperaments» da August von Kotzebue
- Uniun dramatica Breil per «Tut sin in plum» da Claude Magnier

Contribuziuns spezialas

- Mariano Tschuor per cronica «Laax ed il teater 1868 – 1998»
- Ressort K per «Café Pelican»
- Gruppa da teater Laax per «Anatevka»

3.2.11. CHANT E MUSICA

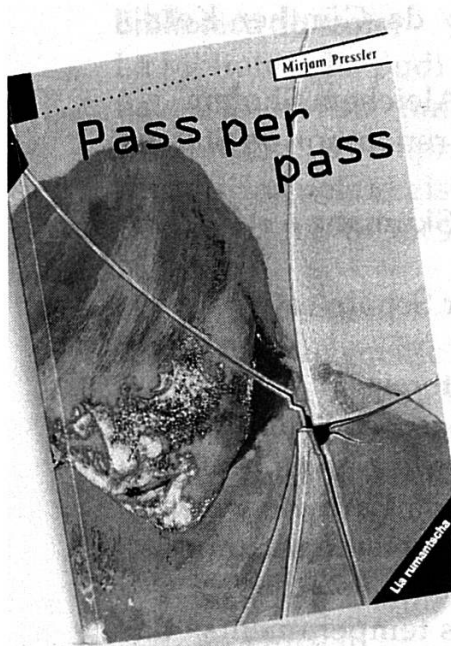
Il post da chant è vegnì consultà en il rom dals davos onns areguard la cussegliaziun e spediziun da chanzuns.

L'avust è la retscha «Ediziun chanzuns LR» vegnida cumplettada cun la 7. furniziun. Totalmain è vegnidas agiuntadas als ordinaturs 9 chanzuns per chor viril e 7 chanzuns per chor maschadà. L'ediziun per chor maschadà sco era quella per chor viril è vegnidas deditgadas cumplainamain al cumponist Benedetg Dolf. Il dumber d'abunents munta ad 88 per la collecziun da chanzuns per chor maschadà e 57 per chor viril.

Sco nov commember e successur dal defunct *Mario Candrian* è vegnì elegì en la cumissiun da chant *Alexi Nay* da Vella.

Contribuziuns da la LR a:

- Bulais sexuals per «Irraziunal» (DC)
- Corin Curschellas per «Goodbye Gary Cooper» (DC)
- Giuventetgna Rumantscha per «Revoluziun» (DC)
- Maconga per «Pertgei» (DC)
- Quintett Alpina per in nov disc (DC/MC)



Il cudesch da giaglioffa «Pass per pass» tracta tematicas fitg actualas (foto Susi Haas)

- Uniun da musica da noss temp per in'occurrènz da Franco Mettler
- Jean-Claude Cantieni per in register da las chanzuns da Robert Cantieni
- Uniun cecilianica dals decanats per ina sco-laziun cantica
- Chor da Concert Grischun per «Oratori da Nadal» (concert)
- J. Jacomet per cumposiziun rumantscha da «Hänsel + Gretel»

3.2.12. EDIZIUNS 1998

Las ediziuns èn vegnidas procuradas e tgiradas dal secretariat.

Ediziuns novas

- En lingua directa, lecziuns 6 - 10, cudesch principal + cudesch d'exercizis, tut ils idioms
- «Pass per pass» da Mirjam Pressler (1. ed. sursilvan da Bistgaun Cathomen, 600 expl.; surmiran da Gabriella Sonder, 300 expl.; vallader da Madlaina Schloeth, 500 expl., puter dad Elvira Pünchera, 300 expl.; rumantsch grischun dad Anna-Alice Dazzi Gross, 400 expl.; + fegls da lavur accompagnants en rumantsch grischun)
- «Il sal misterius» da Rico Tambornino, raquintà da la Tribuna Sursilvana (1. ed., 500 cassetas, 300 discs cumpacts)

Restampas

- Vocabulari tudestg-sursilvan, Vieli e Decurtins (5. ed., 2000 expl.)
- Cuorturala, cassetta (200 expl.)

Cumpra speziala

- Cassetas «Simsalabim» (producziun dal Radio rumantsch)

Carnets OSL

- nr. 2090: «Giauda l'amur e ta protegia cunter Aids» (divers/Ursulina Monn, 1. ed. 2000 expl., rumantsch grischun)

- nr. 2091: «Songs stüerts e gös marschs» (Winiger/Andrea Urech, 1. ed. 700 expl., puter)
- nr. 2092: «Ils musicants da Brema» (Flurry/Michel Andriuet, 1. ed. 900 expl., sursilvan)
- nr. 2093: «Sectas» (Schaaf e Sträuli / Roger Tuor, 1. ed. 900 expl., sursilvan)
- nr. 2094: «clic!» (Zeindler / Madlaina Schloeth, 1. ed. 900 expl., vallader)
- nr. 2114: «Igl dino e la palousa – Igl dino a la palusa» (Lina Frei-Baselgia / Gierina Michael, 1. ed. 700 expl. surmiran e sutsilvan)

Collavuraziun da la LR per projects realisads dad autras chasas edituras /organisaziuns:

- Hippocrene Books, Inc. New York per Dicziunari e cudesch da frusas englais-rumantsch / rumantsch-englais



Il sortiment da carnets OSL è vegnì amplifitgà cun 8 novs titels (foto Susi Haas)

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

- Biblioteca Engiadinaisa e Fundaziun Bazzi-Mengiardi per Girumbella
- Uniun rumantsch grischun per OSL Aids
- Fundaziun Oertli, Ufficina protetta Samedan, Fundaziun Bazzi-Mengiardi, Quarta Lingua, Biblioteca Engiadinaisa ed Uniun rumantscha da Surmeir per Pass per pass
- Chantun Grischun e Banca chantunala grischuna per Linea diretta
- Chantun Grischun per restampas diversas

Contribuziun da la LR per ediziuns a:

- Vischnanca da Sent per «Las famiglias da Sent»
- Spescha e Grünenfelder per «Mistira» da Victor Durschei
- Hatrick SA per «Nua pomai cun il rument»
- Hatrick SA per «Istorgia dals Rumantschs»
- Octopus per «G.H. Muoth», ovras e commentari
- Derungs Ursicin G.G. per «La petta de spigias»
- Hoyer Gunhild ed Eckhardt Oscar per «Die Sprachen Graubündens»
- Uniuns afiliadas per «Bainveggi»
- Chasa Paterna per «A. Pidermann»
- Romania per «In nibel per cumiau»
- Badraun Daniel per «Isola»
- Pendo Verlag per «Il blau engulà / Das gestohlene Blau» da Clo Duri Bezzola
- Chasa editura Edescha per «Uss / Jetzt» da Hendry Spescha
- Von Killisch Michael per «Metaphora»
- Camenisch Danuet per «Reminescenzas da temps...»
- Uniuns afiliadas per «Paraulas da Grimm»
- Thöni G.P. per «Istorgias da curt'urela»
- Uniun rumantscha da Surmeir per «Sulom surmiran»
- Cavigilli A.C. per «Pigo»
- Corporaziun da vischnauncas Surselva per med didactic
- Romania per «Nies Tschespet 66»
- Camartin Florentina per «Da tuttas uras»
- Eichenhofer Wolfgang per «Historische Lautlehre...»
- Renania per «Sinzur agl ur» da Martin Fontana
- Hendry Vic per «Praulas»
- Gir Paolo per «Fnestras aviertas»
- Museum Regional Surselva per «Guid da museum»

Lectorats per ediziuns:

Ils collavuratur regiunals ed ils posts da lavur da la LR fan divers lectorats per ediziuns da la LR, da las uniuns afiliadas e da privats.

Ediziuns en preparaziun:

- «Im Wald sind keine Räuber» dad Astrid Lindgren (en vallader e sursilvan). La versiun en vallader è avant maun e sto anc vegnir lectorada. La versiun sursilvana vegn fatga il 1999 sin fundament da la versiun valladra.
- «En lingua directa», lecziuns 11–20, cudesch principal + cudesch d'exercizis + cassetas.
- Per la reediziun da Funtaunas 3 «Da la revoluziun franzosa a l'avertura litterara» ha Gion Deplazes retschet l'incumbensa da cuntinuar cun l'actualisaziun e da far la revisiun e singulas cumplettaziuns. La reediziun è prevista per il 2000.
- Tar «L'istorgia dals Rumantschs» en comics da Peter Haas e Felix Giger vegn preparada ina cuntinuaziun cun in 3. tom. L'ovra duess sa madirar fin il 1999/2000.
- La Cumbinella – giu da lingua per emprender rumantsch.

Propagaziun e vendita da publicaziuns

Cun in stan è la LR stada preschenta al «Salon international du livre et de la presse» a Genevra. Per differentas exposiziuns en ed ordaifer la Svizra è vegnidas messas a disposiziun ediziuns rumantschas per motivs da propaganda e preschientscha rumantscha. Per quest intent collavura la LR era cun l'uniun «Cudeschs dal Grischun». Karin Kohler-Pattis è commembra da la suprastanza da quest'uniun.

Er cun ina modesta propaganda ha la vendita già in bun esit. La LR sa stenta da furnir tut ils cudeschs accessibels en rumantsch a singulas personas ed er a librias en ed ordaifer il territori. Quest servetsch vegn stimà e gida considerablmain a derasar las ediziuns rumantschas.

La Rumantschia è stada preschenta en ina moda remartgabla a la fiera da cudeschs 1998 a Frankfurt, nua che la Svizra era pajais envidà, grazia ad in grond dumber da cudeschs exponids, ma er cun la preschientscha da scripturas e scripturs rumantschas.

Antiquariat da cudeschs rumantschs

L'antiquariat funcziuna be a moda passiva. La LR prenda encunter cudeschs ord relaschs e donaziuns ed intermediéscha quels a bibliotecas, instituziuns ed interessents privatAs. Ella na fa dentant acziuns sistematicas per engrondir l'antiquariat. L'onn 1998 è la vendita sur l'antiquariat stada fitg buna.

Regals da cudeschs

Per tombolas, premis e diversas occurrenzas è vegnidas messas a disposiziun ediziuns per cuntinuziuns spezialas u gratuitamain. Per incumbensa ed a quint da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a personas cun funcziun da multiplitgader en l'exteriur.

Diversas instituziuns, bibliotecas ed uniuns han retschet regals pli gronds da cudeschs, numnadain:

Uniun da giuventetgna Surrein per occurrenza speziala «Gicondi», VALS/ASLA per dieta a Cuira, Biblioteca Jaura, Biblioteca naziunala e Cudeschs dal Grischun per biblioteca sin viadi.

Rapport dal president da la cumissiun da redacziun dals carnets OSL (Michel Andriuet):

La lavur da nossa cumissiun è en emprima lingua la tscherna, la coordinaziun dals projects e la redacziun dals carnets. Nossa cumissiun ha procurà l'onn 1998 per las suandantas tschintg ediziuns:

- «Igl dino e la palousa» da Lina Frei-Baselgia; i sa tracta qua d'in carnet per il stgalim bass en ediziun bilingua surmiran e sursilvan.
- «Clic!» da Peter Zeindler; translata en vallader da Madlaina Schloeth-Bezzola; in carnet per il stgalim mesaun ed aut.
- «Songs stüerts e gös marschs» dad Adolf Winiger, translata en puter dad Andrea Urech; in'istorgia da detectiv per il stgalim mesaun ed aut.
- «Sectas» da Susanne Schaf e Dieter Sträuli, translata en sursilvan da Roger Tuor; in carnet per il stgalim aut.
- «Ils musicants da Brema» da Cäcilia Flury, translata en sursilvan da Michel Andriuet, in carnet per il stgalim bass.
- «Giauda l'amur e ta protegia cunter Aids» da Velia Stoppa, Andrea Ruckstuhl e Roger Staub, translata en rumantsch grischun dad Ursulina Monn (LR), carnet per il stgalim aut.

Da nossa cumissiun fan actualmain part: Michel Andriuet, president, Mustér; Petra Uffer, Savognin; Madlaina Schloeth-Bezzola, Scuol; Cristian Joos, Cuira; Karin Kohler-Pattis, Cuira, LR

A mias collavuraturas ed a mes collavuratur admet jau in cordial engraziament per la lavur prestada durant l'onn 1998 e salid cordialmain.

Rapport dal represchentant rumantsch (Roman Bezzola) en la Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da la giuventetgna (CGCG):

Savens udin nus che giuvenils na legian pli tant sco pli baud, ch'il sport e che la musica moderna sajan bler pli impurtants. N'èsi forsa betg uschia ch'els legian tuttina almain tant sco quai che la giuventetgna legeva avant trenta u quarant'onns, be ch'els legian auter. Empè da prender per mauns in cudesch gross u entiras lingiadas da toms, s'interessan els dapli per magazins cun infurmaziuns tecnicas, per rapports da tuts genres, per in crimi, in comic o in program da computer. Lur lingua è pli e pli la lingua da nundumbraivels pictograms. Però, per encleger quella lingua stilisada ston els ordavant survegnir las infurmaziuns tge che mintga segn vul dir. Quai succeda savens cun discussiuns verbalas tranter amis ed amias e sin basa da lectura spe-

ziala. Esser sin il current da quai ch'è actualmain impurtant è in basegn fundamental. Igl è in summa uschia ch'ils giuvenils ramassan lur infurmaziuns sin plirs chanals, saja quai sur la televisiun, il video, film, computer, reclamas, gasettas, curs en scola u auter pli. Ozendi na datti pli be la gasetta ed il cudesch per transportar infurmaziuns. Vis uschia legian e s'infurmeschan ils giuvens e las giuvnas almain tant u dapli che pli baud. Las bibliotecas communalas che porschan la tscherna da meds moderns pon segiramain confermar ch'ina gronda u la pli gronda part da lur clients tutga tar ils uffants e giuvenils. La Lia rumantscha cun sias uniuns affiliadas fa tut il pussaivel per tegnair pass cun quest svilup. Promover la diversità tematica è ina da las finamiras principalas. Cun il sustegn direct per l'acziun «Biblioteca vagabunda», lantschada da la CGCG, documentescha la LR quest'intenziun. L'idea dad ir cun il cudesch tar il lectur vegn apprezzada. Ils contacts che las scolas obtengan cun mintga surdada da la «Biblioteca vagabunda» èn in enritgiment en pli. Dal rest, far sport e s'occupar da la musica moderna è er ina furma da cultura.

Cumissiun da lectura per uffants e giuvenils

Il 18 da settember è s'inscuntrada la cumissiun da lectura per uffants e giuvenils per discutir e fixar il program d'ediziuns per il 1999. Tenor lur proposta ha decidì la suprastanza LR da realisar las sequentas ediziuns:

- «Im Wald sind keine Räuber» dad Astrid Lindgren en vallader e sursilvan.
- «Reise im August» da Gudrun Pausewang en vallader, sursilvan e rumantsch grischun.

Ultra da quai duai vegnir sclerì cun ina chasa editura, sch'i dess la pussaivladad d'entschaiver ina collavuraziun pli stretga per pudair colliar l'ediziun rumantscha cun ina ristampa u perfin emprim'ediziun en tudestg.

3.2.13. CONTACTS CUN AUTORITADS, PRESCHIENSCHA RUMANTSCHA

a) Contact cun las autoritads federalas en connex cun:

- translaziuns per uffizis federalas
- procedura da consultaziun concept da linguatg
- la charta europeica per linguas minoritaras regionalas
- professura rumantscha a Turitg
- act festiv uffizial da giubileum «150 onns stadi federal»
- discussiun conc. la nova lescha federala davart l'applicaziun da las linguas uffizialas da la confederaziun

- correspundenza davart in center da scolaziun e perscrutaziun plurilinguistic en Svizra
- avertura exposiziun da giubileum 1998: «Istorgia per l'avegnir»
- contact cun cuss. fed. Flavio Cotti en connex cun visita en la scola chantunala da dunnas a Cuir
- instanzas conc. las contribuziuns federalas.

b) Contacts cun il chantun Grischun e ses exponents en connex cun:

- preventiv e program da lavur 1999
- coordinaziun da las lavurs da translaziun cun la chanzlia chantunala ed il post da translaziun
- correspundenza cun divers uffizis conc. publicaziuns en rumantsch
- «aua extrema», project interchantunal per l'Expo.01
- collavuraziun en la cumissiun per la revisiun da la constituziun chantunala
- intervenziun conc. la versiun rumantscha dal Manual da l'istorgia grischuna (MIG)
- revisiun dal quint LR tras la controlla da finanzas
- approvaziun dal quint e dal rapport da lavur
- intervenziun conc. il rumantsch en las scolas professiunalas grischunas
- seduta cun exponents dal chantun e dals seminaris da magistras e magisters, mussadras e mussaders en connex cun dumondas da la futura scola auta professiunala da pedagogia
- seduta cun exponents dal departament d'educaziun en connex cun ils projects da refurmas da scola (la revisiun da la lescha davart las scolas medias e la nova lescha per ina scola auta professiunala da pedagogia)
- discussiun cun exponents dal departament d'educaziun en connex cun la dumonda «rumantsch en l'economia»
- seduta cun deputadas e deputads rumantschas
- consultaziun davart la refurma da las dretgiras grischunas
- visitas en Chasa rumantscha dals novs cussegliers guvernativs: Eveline Widmer-Schlumpf, Claudio Lardi e Stefan Engler
- A.-A.D.G. (ordaifer il temp da lavur): Cumissiun chantunala per la revisiun totala da la constituziun chantunala.

c) Contacts cun vischnancas e citads

La collavuraziun directa cun las vischnancas stat en cumpetenza da las uniuns regiunalas e vegn era tgirada dals collavuratur regiunals. Activitads specificas da la LR:

- infurmaziun da diversas vischnancas en connex cun il reglament da l'adiever uffizial dal rumantsch sin plaun communal
- discussiuns davart inscripziuns rumantschas
- contacts cun diversas vischnancas al cunfin linguistic conc. rumantsch sco 2. linguatg en las scolas primaras

- contacts cun las vischnancas da l'Engiadin'ota en connex cun la Scuntrada 2000
- contractivas cun la citad da Cuira conc. in'eventuala scola bilin-gua a Cuira.

d) Contacts per rumantschaziuns

Tut ils posts da lavur da la Lia rumantscha intervegnan regularmain tar il chantun, vischnancas, uffizis, organisaziuns ed instituziuns per cuntanscher ina meglra preschientscha dal rumantsch sin inscripziuns. Contractivas han gi lieu cun: Viafier retica, Uffizi da protecziun civila, la Montagna, la Pagina rumantscha da la Gasetta Coop, Museum Alpin Svizzer, etc.

e) Manual d'istorgia grischuna (MIG)

La Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna è incumbensada da la regenza cun la realisaziun dal «Handbuch der Bündner Geschichte». La Lia rumantscha inoltrescha a la regenza il project «Manual d'istorgia grischuna» (MIG). I sa tracta da l'ediziun d'ina versiun scursanida en rumantsch.

f) Contacts cun las societads culturalas grischunas

Las societads culturalas grischunas, la Pro Grigioni Italiano (PGI), la Walservereinigung (WV), la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna e la Lia rumantscha vulan tgirar ed intensiviar ils contacts tranter las societads. Lur finamira è da promover ils interess communabels e da sustegnair las lavurs e stentas da las singulas organisaziuns, d'elavurar projects comunabels, da coordinar las lavurs tranter las singulas organisaziuns per profitar da sinergias. Ellas vulan mantegnair e rinforzar la trilinguitad grischuna, cultivar ses spiert e svilup, promover las minoritads linguisticas e culturalas dal Grischun e s'engaschar a favur d'ina preschientscha commensurada dal rumantsch e dal talian en il Grischun. Perquai han ellas fundà ina cumissiun consultativa e coordinativa che sa scuntra regularmain.

Anna-Alice Dazzi Gross fa part da la suprastanza e giunta da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna (ordaifer il temp da lavur).

g) Contacts da lavur cun diversas instituziuns ed organisaziuns en territori rumantsch, en il Grischun e la Svizra

- Academia svizra per las ciencias morales e socialas (ASSM)
- Agentura da novitads rumantscha (ANR): Rina Steier, cussegl da fundaziun
- Associaziun da las universitads popularas svizras (AUPS): Jacques Guidon, suprastanza
- Associaziun per la promoziun da l'instrucziun plurilingua en Svizra: Roman Bezzola, suprastanza; Ester Caduff, contabilitad

- Associaziun svizra per linguistica applitgada VALS /ASLA: Anna-Alice Dazzi Gross, suprastanza; cunorganisatura dals Dis internaziunals da linguistica applitgada dals 21–23 da settember 1998 a Cuira
- Barat da giuvenils en Svizra: Lina Frei-Baselgia, represchentanta en il comité da patrunadi
- Center da perfecziun per scolast(a)s da scolas superiuras (CPS), Lucerna: Manfred Gross, gruppa da lavur
- Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da la giuventetgna (BAJ): Roman Bezzola
- Cuminanza da lavur per la furmaziun da creschids Grischun (FCGR).
- Forum 97: Rita Killias-Cantieni, comité d'acziun
- Fundaziun linguatgs e culturas TI: Romedi Arquint, cussegl da fundaziun
- Fundaziun Retoromana: «Vocabulari sursilvan-franzos» da Jean-Jacques Furer
- Maison latine, Berna: Gion A. Derungs, cussegl da fundaziun
- Nova Societad Helvetica Grischun: Heidi Derungs-Brücker, suprastanza
- Ovra svizra da lectura per la giuventetgna (OSL): Cristian Joos, cussegl da fundaziun
- Pro Patria: vendita da las ensainas da la Festa naziunala (Georgina Janki); contribuziuns per projects circumschrits
- Pro Raetia: Jost Falett, suprastanza centrala
- Quarta Lingua: Cristian Joos, suprastanza
- Rencontres Suisses: collavuraziun per il project 1998: «S'unir pour s'ouvrir», Jost Falett
- Scola per linguistica applitgada: Manfred Gross, gruppa da lavur
- Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna. Preparaziun d'ina versiun scursanida rumantscha dal «Handbuch Bündner Geschichte»: Adolf Collenberg
- Societad svizra per documentaziun: Manfred Gross, suprastanza
- Societad svizra per minoritads: Heidi Derungs-Brücker, suprastanza
- Societad svizra per la cultura da teater (SSCT /SGTK): Giovanni Netzer, suprastanza
- Uniun grischuna per il teater popular: Karin Kohler-Pattis, suprastanza
- Uniun cudeschs dal Grischun: Karin Kohler-Pattis, suprastanza
- Uniun da sentupada 91–2001: Toni Cantieni, gremi directiv.
- Uniun Rumantsch Grischun: vendita d'ediziuns e discussiun da projects.

h) Contacts regulars cun ulteriuras instituziuns ed organisaziuns:

Academia svizra per ciencias umanas; ch-Barat da giuvenils; Coscienza Svizra; Cuminanza da lavur da las bibliotecas svizas da lectura

publica (CLP/SAB); Federaziun svizra per la furmaziun da creschid(a)s; Fondo naziunal; Forum du bilinguisme; Forum Helveticum; Fundaziun Linguatgs e cultura; Fundaziun Schiller Svizra; Fundaziun Waldegg Soloturn; Helvetia Latina; Nova Societad Helvetica; Osservatorio linguistico, TI; Pro Helvetia; Pro Svizra Rumantscha; Protecziun da la patria; Rencontres Suisses; Gruppa svizra per las regiuns da muntogna (SAB); Scienza e giuventetgna; Societad svizra per pievels periclitads; Suissimage, Societad svizra per la gestiun dals dretgs d'autur dad ovras audiovisivas; Uniun federalistica da las communitads etnicas europeicas (UFCE).

i) Commemoraziun da «150 onns stadi federal»

L'onn 1998 ha la Svizra commemorà ils 150 onns stadi federal svizzer. Per la Rumantschia è la commemoraziun stada per part ina festa ch'ha sveglià sentiments maschadads. Durant che la «Idea Svizra» da la Societad svizra da radio e televisiun (SSR) metta cler in accent sin la Svizra quadrilingua, pertschaivan blerAs RumantschAs ch'il rumantsch na figurava betg en la constituziun dal 1948. Er ston Rumantschas e Rumantschs constatar ch'exponents politics da noss pajais discurren anc oz da la Svizra trilingua. La situaziun finanziaria ha influenzà las acziuns e festivitads da commemoraziun. Uschia èn diversas acziuns previsas en quatter linguas betg vegnidas realisadas. Realisada è vegnida la scrittira commemorativa «L'assemblea federala svizra, 1848–1998» ed in comic «Ils ertavels da la serp» edì en rumantsch.

La LR è stada preschenta a l'act festiv uffizial da giubileum «150 onns stadi federal svizzer» a Berna ed a l'avertura da l'exposiziun da giubileum «Istorgia per l'avegnir» a San Murezzan.

j) Contacts cun las baselgias

Las baselgias grischunas han grond merit per la derasaziun ed il mantegniment dal rumantsch. La Lia rumantscha stima grondamain l'engaschi dals exponents e lur gidantras e gidanthers. Lur lavur en la liturgia, en servetschs divins, en l'instrucziun religiosa, en l'instrucziun da creschidAs, per la realisaziun d'ediziuns, etc. è considerabla.

Ils contacts directs van per regla sur ils collavuratur regiunals. La LR mantegna ils contacts cun las baselgias er sur las uniuns affiliadas.

k) Contacts cun instituziuns ordaifer la Svizra e cun organizaziuns internaziunalas

- Directio General di politica linguistica, Catalugna, sgr. consul Ferdinand Sager
- Rätromanische Gesellschaft Stuttgart, sgr. Max Kettacker
- Uniun federalistica da las cuminanzas etnicas europeicas (UFCE / FUEV), per Romedi Arquint sco president surpiglia la LR ina part da las spesas.
- Anna-Alice Dazzi Gross (ordaifer il temp da lavur): Commembra dal Comité d'experts per la Charta da linguas dal Cussegl d'Europa.

3.2.14. SCUNTRADA RUMANTSCHA 2000

La Scuntrada rumantscha 2000 ha lieu en Engiadin'ota. I duai dar ina Scuntrada cun structura decentrala repartida sin las quatter vischnancas Puntraschigna, Samedan, Schlarigna e Zuoz. Mintgina da las quatter vischnancas surpiglia in bloc tematic: Puntraschigna «Vacanzas e cultura», Samedan «Scola e plurilinguitad», Schlarigna «Viver en la diversidad, Zuoz «Rumantsch en moviment». Sper l'accent local datti anc in program da rom da mintga vischnanca ch'includa occurrenzas usitadas da la regiun ed occurrenzas organisadas specificamain per la Scuntrada. Ellas èn independentas dal concept tematic.

La Scuntrada 2000 ha lieu dals 16 als 20 d'avust 2000.

3.2.15. PERSUNAL, FINANZAS, ADMINISTRAZIUN

Persunal

Bernard Cathomas ha bandunà la Lia rumantscha la fin da mars 1998. Ses successur, *Gion A. Derungs*, è entrà en uffizi ils 15 da zercladur 1998. 9 studentAs – Philipp Seeli, Irina Lutz, Steffi Gredig, Rino Darms, Sandra Kuonen, Ludivine Bonna, Corina Riatsch, Bettina Bieler, Manuela Flury – han absolvì en la LR stages da 2 fin 3 emnas.

Sur il Center regional per intermediaziun da lavur (CIL) vegnan engaschadas Franzisca Fraraccio-Caviezel ed Anita Stecher.

Dieta da lavur a Laax

Ils 13 e 14 da november 1998 èn la suprastanza e l'entir persunal da la Lia rumantscha ids en clausura. Questa dieta da lavur è s'occupada da las suandantas dumondas:

- analisa dal status quo
- strategias, visiuns, accents
- mesiras concretas per il futur
- dumondas da qualidad e qualificaziun.

La lavur da Laax chatta cuntinuaziun en las gruppas da lavur omogenas.

Situaziun finanziaria

Entradas spezialas

Ultra da las contribuziuns directas da la confederaziun e dal chantun e da las entradas ord ediziuns ha la LR gì las sequentas entradas supplementaras pli grondas:

Chantun Grischun

– scolinas d'exercizi	3 918.50
– contribuziuns vid las pajas da las mussadras	24 200.40
– curs da rumantsch	2 022.50
– curs Scuntrada	5 369.35

Citad da Cuira	
– scolinas	95 000.—
– instrucziun rumantscha	5 000.—
Citad da Turitg	
– contribuziun 1998	5 000.—
Uniun da scolinas Cuira	
– contribuziun als transports dals scolarets	11 220.—
Testament anonim Baden	
– donaziun	63 550.—
Schweitzer Frank	
– donaziun	1 000.—

Entradas per divers servetschs:

- Scuntrada e Furmaziun Ladina per curs da rumantsch grischun
- APEPS per lavurs contabilitad
- Stapferhaus per lavurs linguisticas
- Chantun Grischun per diversas sedutas
- Uniun da scripturAs rumantschAs per discussiun da podi
- Pro Patria per vendita ensainas 1. d'avust
- Ebexpo per lavurs dal collavuratur regional
- Chantun per lectorat collavuratur regional tar «Inscunters»
- Casa per meds d'instrucziun per lectorats da «Matematica 4»
- Terra Grischuna per divers lectorats
- Hippocrene per guid englais-rumantsch
- Chanzlia federala per servetschs linguistic
- Literatur und Kritik per lectorat
- diversas interpresas, vischnancas e persunas privatas per referats
- USR per diversas lavurs

Contribuziuns spezialas da la LR

La LR sustegna, ultra da las contribuziuns per ediziuns, ovras musicalas e projects da teater, ils sequents projects:

- diversas inscripziuns rumantschas
- Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana ed Uniun turistica da Savognin per curs da rumantsch
- Dynamicha per distribuziun guid «Linguas svizras» a Frankfurt
- Giuru per seminari da Pasca a Stockholm
- Ferrari Film per «l'archiv»
- Lechmann Gion per lavur da licenziat conc. LR
- Vischnanca San Murezzan per «Bun success» en rg
- Limmat-Verlag per represchentaziun da «Il giat cotschen»
- Arcus per film rumantsch «Limit»
- Conferenza generala ladina per la revista «Aviöl»

Infrastructura, biblioteca, archiv

L'infrastructura da la Lia rumantscha è suttaposta a midadas sco autras era. Divers computers èn vegnids remplazzads, programs da lavur han stuì vegnir adattads. Quai succeda tenor plan elavurà dals divers posts da lavur.

Sut il num <http://www.rumantsch.ch> installeschan la Pro Svizra Rumantscha e la Lia rumantscha per adiever communabel in server d'internet. La finamira è d'avair in pool d'infurmaziun e communicaziun central davart il rumantsch.

La biblioteca da la LR vegn amplifitgada onn per onn. Quai na succeda dentant betg a moda professiunala. In project da sanaziun è avant maun, dentant anc betg realisà. Quest onn èn vegnids fatgs ils emprims pass cun sustegn da la Cassa da dischoccupaziun chantunala sur ils projects da programs da lavur.

L'archiv LR vegn amplifitgà tenor la sistematica vertenta. Quella è sa cumprovada.

4. Documents

4.1. Dumonda a scrit Semadeni conc. il remplazzament dal titular da la professura da rumantsch a Turitg dals 18-3-1998

A l'entschatta da schaner 1997 aveva demissiunà il titular da la professura per lingua e litteratura rumantscha a la SPF ed a l'Universitad da Turitg sin il 1. d'avust 1997. Questa professura da 50% n'è betg pli vegnida occupada. L'instrucziun è vegnida garantida il semester d'enviern 97/98 tras incumbensads cun curs. La publicaziun per reoccupar la professura nun è anc succedida fin qua. Tenor infurmaziuns dals meds da massa na vegn la piazza betg occupada avant l'onn 2000. Ils responsabels fan valair differenzas tranter la SPF e l'Universitad da Turitg en connex cun la finanziaziun futura da la professura da rumantsch. Ina reoccupaziun da l'unica professura da rumantsch ad ina scola auta federala para però incontestabla.

I sa tschentan las suandantas dumondas:

1. La professura da rumantsch è fitg impurtanta per il mantegniment e la promoziun da la lingua rumantscha, e quai gist sin il champ da la scolaziun da magistras e magisters e sin il champ da la scienza linguistica e litterara. Pertge sa tira la successiun da la professura da rumantsch uschia a la lunga?
2. Constatti che la professura da rumantsch nun è anc vegnida occupada causa differenzas tranter la SPF e l'Universitad da Turitg en connex cun la finanziaziun da la piazza? Pertge impedeschan questas differenzas ina reoccupaziun da la professura?
3. Tge vul il cussegl federal far per garantir che la professura da rumantsch vegnia puspè occupada il pli prest pussaivel ed almain cun la medema dotaziun sco fin qua?

4.2. Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond: postulat Pitsch conc. l'instrucziun da rumantsch a la scola chantunala ed a las scolas medias privatas dals 24-11-1998

Mit der Annahme der Revision des Mittelschulgesetzes am 27.9.1998 sind bedeutende Änderungen im Bereich der gymnasialen Ausbildung vorgesehen. Mit der Schwerpunktsmaturität, die sieben Grundlagenfächer sowie Schwerpunkt- und Ergänzungsfächer vorsieht, sind vor allem für Graubünden die Einführung des zweisprachigen Maturalehrganges, in welchem neben dem Sprachfach Romanisch oder Italienisch zwei weitere Grundlagenfächer in der entsprechenden Sprache unterrichtet werden können von Bedeutung.

Derzeit erfolgt der Unterricht im Fach Romanisch an der Kantonschule in den Idiomen Ladin, Sursilvan, Sutsilvan und Surmiran. Im Lehrerseminar wird der Erstsprachunterricht in Sursilvan und Ladin angeboten. Nebst Zusatzkursen in Surmiran wird der Unterricht in Biologie und Musiklehre für Romanen in romanischer Sprache geführt. Lehrende und Lernende sprechen ihr eigenes Idiom.

Nachdem nun die Sprach- und Fachausbildung am Lehrerseminar infolge der Schwerpunktmaturität wegfällt, sind die Postulantinnen und Postulanten der Auffassung, dass die Mittelschulen in unserem Kanton als künftige Vermittler des Kulturgutes «Kantonssprachen» eine besondere Aufgabe zu erfüllen haben. Damit diese Aufgabe erfüllt werden kann, sind insbesondere im Romanischen die fachlichen und sprachlichen Kompetenz in den entsprechend romanisch angebotenen Fächern von grösster Bedeutung. Bekanntlich existierten Lehrmittel auf dieser Stufe noch nicht.

Damit die Romanen nicht zu Zweitklassmaturanden werden und weil die Förderung der Kantonssprachen Aufgabe des Kantons ist, wird die Regierung ersucht:

1. Dem grossen Rat aufzuzeigen, in welcher Form und in welchem Zeitrahmen das Italienische resp. das Romanische Zweitsprache im Sinne des neuen Maturitätsreglements umgesetzt werden kann.
2. Sicherzustellen, dass künftig die für die zweisprachige Maturität an der Bündner Kantonsschule notwendigen Hilfsmittel für eine kompetente und zur Hochschulreife führende Ausbildung in Rumantsch Grischun geschaffen und angewendet werden können.
3. Fachliche Rahmenbedingungen aufzuzeigen, wie die privaten Mittelschulen ihren sprachlichen Auftrag im Zusammenhang mit einer zweisprachigen Matura gemäss MAR erfüllen können.

4.3. Intervenziun parlamentara en il cussegl grond: postulat Plouda conc. la professura rumantscha per litteratura a la Scola politecnica federala a Turitg dals 24 -11-1998

Am Anschlagbrett der ETHZ steht seit kurzem folgende lapidare Mitteilung: *Rätoromanische Sprache und Literatur: Im Wintersemester 1998/99 finden an der Abteilung XII keine Vorlesungen statt.*

Tatsache ist, dass seit fast zwei Jahren die Lehrstelle für rätoromanische Literatur an der ETHZ vakant ist; die Professur wurde bis heute nicht einmal ausgeschrieben. Der Unterricht wird teilweise mit Lehraufträgen aufrechterhalten.

Bekanntlich bietet das MAR in unserem Kanton die Möglichkeit, eine zweisprachige Maturität anzubieten. Obwohl der Kanton keine Subventionierung dieses zusätzlichen Angebots leistet, kann heute davon ausgegangen werden, dass neben der Kantonsschule auch einzelne private Mittelschulen in Romanisch sprechenden Gebieten diese Möglichkeit anbieten. Eine höchst erfreuliche Feststellung! Weniger erfreulich sind jedoch die Perspektiven für die zukünftigen StudentInnen. Wer von den Engadiner und Münstertaler MittelschülerInnen wird wohl eine zweisprachige Matura anstreben, wenn in Zürich die Möglichkeiten nicht gegeben sind, Lehrveranstaltungen in romanischer Sprache und Literatur zu besuchen? Für die StudentInnen ist die Situation mittlerweile untragbar geworden. Es muss damit gerechnet werden, dass möglicherweise Studienanfänger von der Wahl des Faches Rätoromanisch absehen; dies nicht zuletzt auch deshalb, weil in Zürich momentan keine Möglichkeit besteht, entsprechende Prüfungen abzulegen.

Wohl beteuern die Verantwortlichen der ETHZ u.a. «... die Anliegen der StudentInnen des Faches Rätoromanistik sehr ernst zu nehmen...». Ob, wann und in welchem Umfang die einzige Professur in der Schweiz für romanische Literatur wieder besetzt werden wird, ist momentan nicht abzusehen. Ein entsprechendes Konzept liegt heute jedenfalls noch nicht vor, sodass die Studierenden ihr Studium nicht wie vorgesehen fortsetzen können.

Da potentielle RomanistInnen, GymnasiallehrerInnen und SekundarlehrerInnen aus dem Engadin und Münstertal traditionellerweise Zürich als Studienort wählen, besteht nun die grosse Gefahr, dass für dieses Gebiet ein akuter Nachwuchsmangel entstehen kann. Für die Erhaltung und Förderung des Romanischen hätte eine längerfristige Vakanz der erwähnten Professur gravierende Folgen. Fehlende sprachlich kompetente Personen stellen sowohl die Förderungsmassnahmen zur Erhaltung des Romanischen, als auch das an sich erfreuliche Angebot einer zweisprachigen Maturität ernsthaft in Frage.

In Anbetracht der Verantwortung gegenüber der multikulturellen Schweiz und insbesondere auch gegenüber der mehrsprachigen Bevölkerung des Kantons Graubünden wird die Regierung eingeladen, eine Eingabe an die ETHZ einzureichen, mit der nachdrücklichen Forderung, unverzüglich die nötigen Abklärungen einzuleiten, damit die Professur für romanische Literatur mit Beginn des Semesters 1999 neu besetzt werden kann. Ermöglichen die neuen Strukturen der ETHZ dies nicht, sollen die finanziellen Mittel der Eidgenossenschaft dazu verwendet werden, eine entsprechende Professur an der Universität in Zürich zu verwirklichen.

4.4. Brev da la suprastanza LR dals 29-4-1998 a la direcziun da l'Expo.01 conc. la preschientscha rumantscha a l'Expo.01

Die Lia Rumantscha als Vertreterin der rätoromanischen Sprach- und Kulturgemeinschaft blickt mit grossem Interesse auf das Jahr 2001 und beobachtet gespannt die Entwicklung der Expo.01.

Das Thema «Sprache» ist integrierter Bestandteil Ihres Expo.01-Konzepts. Wer heute in der Schweiz «Sprache» sagt, meint ganz selbstverständlich auch das Rätoromanische. Diese mindestens seit dem 10. März 1996 irreversible Tatsache scheint leider selbst bei unseren höchsten Magistraten nicht immer und überall durchgedrungen zu sein.

In Absatz 3 des Sprachenartikels 116 der Bundesverfassung, welchen das Schweizer Volk und die Stände 1996 angenommen haben, wird die Verständigung unter den Sprachregionen unseres Landes explizit hervorgehoben. Den Rätoromanen ist dieses Prinzip der Verständigung sehr vertraut, sind wir doch gezwungen, neben unserer Muttersprache zumindest Deutsch und in der Schule auch Französisch und Italienisch zu lernen.

Wir meinen also, dass wir im Bezug auf Sprache an der Expo.01 etwas zu sagen haben. Unser «Flügel Schlag Vision» lautet: Wo heute verschiedene Sprachgemeinschaften nebeneinander wohnen, entsteht jetzt ein Miteinander, ein Durchdringen von Kulturen und Traditionen, eine Umarmung von Wirklichkeiten. «Nur wer auf der Erde lebt, kann über den Tellerrand hinausschauen»: dieses in der «kollektiven Skulptur» der Expo.01 integrierte Motto ist bekanntlich ein wesentlicher Teil des oberwähnten Sprachenartikels 116 BV und sollte unserer Ansicht nach die zukünftige Schweiz sprachlich bestimmen. Die Expo.01 kann und sollte in dieser Beziehung einen Markstein setzen!

Sie werden verstehen, dass es uns Rätoromanen ein grosses Anliegen ist, an der Expo.01 dabei zu sein. Wir glauben, dass wir im Grunde genommen gar ein Anrecht darauf haben, eine der vorgesehenen Arteplages mitzugestalten. Die Rätoromanen verstehen sich nicht einfach als eine der über 2000 Einsendungen, die Sie angeblich im Rahmen der Mitmachkampagne erhielten, sondern als Bestandteil der viersprachigen Schweiz.

Es wäre sehr bedauerlich, wenn auch die Expo.01 diese vielgepriesene viersprachige Schweiz zum reinen Mythos verkommen liesse! Das Rätoromanische gehört doch einfach dazu, so wie die deutsche, französische und italienische Schweiz einen festen Platz an der Landesausstellung bekommen werden.

Wir erlauben uns deshalb, Sie hiermit anzufragen, in welchem Ausmass Sie eine Beteiligung der vierten Landessprache sehen. Können Sie uns ein Forum garantieren, wo wir unsere Gedanken und Vorstellungen, unsere Visionen in einer – zugegeben – noch

nicht bestimmten, aber selbstverständlich den Rahmenbedingungen der Landesausstellung entsprechenden Form einbringen können?

4.5. Postulats da la Lia rumantscha per la lescha da scol'auta professionala da pedagogia dals 27-2-1998

La suprastanza da la Lia rumantscha ha prendì enconuschientscha da la missiva da la regenza al cussegl grond. Ella

- constatescha che la lescha circumscriba sulettamain il rom organisatoric e formal da la Scola auta pedagogica;
- deplorescha che aspects da cuntegn mancan;
- è inquietada che divers postulats centrals per la Rumantschia, suttamess en la procedura da consultaziun, n'èn betg vegnids considerads commensuradamain.

Nus As supplitgain

- d'As engaschar per che l'ordinaziun tar la lescha vegnia preschentada e discutada en connex cun la lescha ed avant la votaziun. Per ina discussiun approfondada e seriosa da la tematica na bastan las indicaziuns en la lescha.
- da discutir e *fixar a moda lianta* en la lescha, en l'ordinaziun u cun decleraziun en il protocol dal cussegl grond ils sequents puncts:

1. La scolaziun en rumantsch per las/ils futur(a)s scolast(a)s è almain equivalenta a quella dad oz.
2. Futur(a)s scolast(a)s rumantsch(a)s duain per regla entrar en la scola auta pedagogica sur ina maturitad bilingua. La qualificaziun supplementara en ils roms decisivs duai esser pussaivla e segirada, sto dentant restar excepziun.
3. La scolaziun garanteschia in dumber sufficient da scolast(a)s rumantsch(a)s cumpetent(a)s.
4. La promoziun da la trilinguitad vegn fixada en ina formulaziun obliganta.
5. Ina gruppa da lavur independenta prepara ils cuntegns da l'instrucziun e da la perscrutaziun.

Argumentaziun

Tar cif. 1 e 2: Las/ils scolar(a)s da las regiuns che van oz al preseminari fan en l'avegnir la maturitad en las scolas medias privatas (missiva pg. 617). La cumparegliaziun da las lecziuns tegnidas en rumantsch vesa ora sco suonda per las differentas variantas:

preseminari oz:	3 onns cun	4 lecziuns rumantsch sco lingua materna 4 lecziuns d'immersiun	⇒ total: 24 lecziuns
maturitad bilingua:	4 onns cun	4 lecziuns rumantsch sco emprima lingua 4 lecziuns d'immersiun	⇒ total: 32 lecziuns
solita maturitad:	4 onns cun	2 lecziuns rumantsch	⇒ total: 8 lecziuns

La differenza da 16 lecziuns respectivamain 24 lecziuns en rumantsch na po mai vegnir cumpensada cun ina qualificaziun supplementara en la scola auta pedagogica. Quella ha cun praticums e tut ils roms da las differentas didacticass, da psicologia, metodica e pedagogia e cun qualificaziuns supplementaras anc en auters roms in vast program da scolaziun. Perquai sto la qualificaziun supplementara esser uschè severa ch'ì vegn preferì da far ina maturitad bilingua. Da mantegnair il status quo en la scolaziun linguistica sco era en la pratica è la premissa per pudair sustegnair questa lescha.

Tar cif. 3: Il dumber da seminarist(a)s è gia oz alarmant per l'Engiadina. Nus na duvrain betg mo scolast(a)s primar(a)s avunda, mabain era ina reserva per las scolas realas e secundaras, per la pedagogia curativa, e.a.

Tar cif. 4: La promoziun da la trilinguitad e da la chapientscha vicendaivla duai vegnir segirada. Las experientschas da la scola da dunnas cun il model da trilinguitad ston vegnir cuntinuadas ed approfondadas en la scol'auta professiunala da pedagogia. L'inscunter da las / dals futur(a)s scolast(a)s cun las trais culturas dal Grischun è d'impurtanza centrala per la furmaziun dad in'identitad chantunala vivida.

Tar cif. 5: Ils cuntegns da la lavur en la scol'auta professiunala da pedagogia èn anc memia pauc enconuschents. Sper il cussegl da scola permanent dovri almain al cumenzament ina gruppa da lavur cun represchentants da las gruppas linguisticas ed auters per preparar ensemen cun ils professiunals da la scola ils cuntegns concrets per l'instrucziun e la perscrutaziun e che fixescha il profil da la furmaziun da scolast(a)s en il Grischun, tegnend quint da la situaziun specifica culturala, economica ed ecologica da noss chantun.

4.6. Instanza da la Lia rumantscha per mauns da la regenza dal chantun Grischun conc. il «Handbuch Bündner Geschichte (HBG) / Manual d'istorgia grischuna (MIG)»: Versiun scursanida en rumantsch dals 10-3-1998

1. Instanza da la Lia rumantscha

La Lia rumantscha suttametta a la regenza dal chantun Grischun sco incumbensadra dal Handbuch Bündner Geschichte (HBG) la proposta e dumonda da *realisar ina versiun scursanida* dal HBG en rumantsch: Manual d'istorgia grischuna (MIG).

1.1. Pertge ina versiun rumantscha?

1.1.1. En rumantsch n'exista nagina istorgia dal chantun Grischun.

1.1.2. Tenor il princip dal tractament egal da las linguas ha la Rumantschia il dretg sin in'istorgia en rumantsch dal mument ch'il chantun fa grondas investiziuns per in tal project en ils auters linguatgs chantunals.

1.1.3. In'ediziun è indispensabla:

- per sviluppar ina terminologia sistematica en il sector da l'istorgia
- per l'adiever general da la populaziun
- per l'adiever en scolas

1.2. Pertge ina versiun *scursanida*?

1.2.1. Princip da la proporziunalitad (Verhältnismässigkeitsprinzip). Ina versiun scursanida correspunda ad ina pretensiun modesta, raschunaivla e pragmatica da la Rumantschia. Las Rumantschas ed ils Rumantschs interessads per l'entir'ovra han las enconuschientschas necessarias dal tudestg per la leger en questa lingua.

1.2.2. Princip da l'effizienz. La versiun scursanida po avrir l'ovra a novs tschertgels da lecturs e vegn legida auter, forsa er pli intensivamain che l'ovra cumplessiva.

1.2.3. Ina versiun scursanida pussibilitescha da cuntanscher las finamiras tenor cif. 1.1.

1.3. *Proceder*

Las lavurs da planisaziun e realisaziun duain vegnir introducidas, exequidas e terminadas tenor ils differents puncts da quest sboz da project e concept da basa.

5. Defunctas e defuncts 1998

Nus ans regurdain en pia memoria dals defuncts ch'èn s'engaschads en ina moda u l'otra en il moviment rumantsch.

Bartholome Battaglia, <i>poet da Sched</i>	1900 – 1998
Conrad Bertogg, <i>cumponist</i>	1913 – 1998
Donat Cadruvi-Sonder, <i>poet e politicher</i>	1923 – 1998
Adolf Flury-Sonder, <i>frequent correspundent da la Gasetta Romontscha, pionier e promotur da l'apicultura, tut per rumantsch</i>	1925 – 1998
Sur Giusep Martin Giger, <i>plevon a Vrin, Surrein e Razén</i>	1919 – 1998
Bartholome Tscharner, <i>promotur dal rumantsch</i>	1920 – 1998



6. Rapports da las uniuns affiliadas

6.1. Societad retorumantscha



Schi's fa bilantsch e schi's tschercha da preverer il svilup futur, schi's poja constatar cha la Societad Retorumantscha, davo üna perioda da restructuraziun da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun navigescha darcheu in auas plü quietas. Quai voul dir cha las innovaziuns nu's preschaintan plü in ün möd accumulà, sco quai chi'd es stat il cas in connex cun l'informatisaziun e culla müdada dal domicil, dimpersè sco incumbenza cuntinuanta.

In quista situaziun da cuntinuità han bastü las duos tschantadas da supranza ordinaras, üna al cumanzamaint da l'on, l'otra, sco üsità vers la fin da mai o al cumanzamaint da gün. La seguonda, sco'l solit, culla radunanza generala subseguinta. In quell'ocasiun ha Gian Peder Gregori preschantà il concept da la restructuraziun da l'instrucziun da rumantsch illas scoulas medias in ün referat cler, interessantischem ed impegnà. Las diversas opziuns – dal status quo a la matura bilingua – pon contribuir a rinforzar la posiziun dal rumantsch ed a s-chaffir ün contact natüral cun oters idioms e cul rumantsch grischun. Las structuradas pardertas pudaran avair ün bun effet. Cundiziun es chi grataja da guadagnar avuonda forzas adattadas ed impegnadas per l'instrucziun, e chi's chatta ün concept d'instrucziun attractiv chi'd es bun da sdrugliar l'interess e la motivaziun da scolaras e scolars.

La preschentscha editoriale da la Societad Retorumantscha pel 1998 correspuonda als intents. Dal Dicziunari Rumantsch Grischun sun cumparüts il fascicul dubel 130 / 131, ils fasciculs 132 e 133 (Register da las scurznidas). La spediziun da quist ultim ha pudü succeder pür in schner dal 1999. Il tom 111 da la Annalas as preschainta sco bella collecziun da contribuziuns da la vita culturala e linguistica dal chantun. Il fat cha'l numer d'abunents es quasi stabel muossa cha'l redactor, Roman Caviezel, e la redactura, Esther Krättli, sun attents ed han ün bun man. Tanter Nadal e Büman ha pudü gnir fatta la spediziun dals toms 13 e 14 da la Romanica Retica cun üna richa paletta da contribuziuns dad Alfons Maissen davart l'istorgia, il chant, üsansas, mansters, lingua, litteratura e cultura dal muond rumantsch. Il tom 13 dà ün'invista illas ouvras dad Alfons Maissen, redigidas in rumantsch, il tom 14 cul titul «Brauchtum, Handwerk und Kultur» a quellas ch'el ha scrit in tudais-ch. La vendita ha gnü da bella prüma ün bun esit. Pronta per la stampa es la dissertaziun da Claudio Vincenz «Die Dramen von Gion Theodor Castelberg» (1748–1818).

Sur da l'actività da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun vain sco'l solit publichà ün rapport detaglià aint illas Annalas. I'l rom

da quist rapport para important da manzunar ün pêr müdamaints per quai chi riguarda il persunal. I's tratta d'üna vart da müdadas in connex cul volüm da lavur, da tschella vart da tschernas.

Claudio Vincenz lavura da schner davent a temp cumplain (fin uossa mezza piazza), Alexa Pelican, chi'd es gnüda mamma, ha redot seis pensum a 20% (fin uossa 100%). Ines Gartmann ha desdit sia piazza sco documentalista (80%) cun quai ch'ella es gnüda tschernüda pro'l Chantun sco traductura. Sco nouva documentalista cun ün pensum da lavur da 90% es gnüda tschernüda Ingrid Alexandre. Per Alexa Pelican es gnüda tschernüda Brida Arquisch chi surpiglia la piazza da secretaria cun ün pensum dad 80%. A las nouv elettas giavüschain nus plaschair, satisfacziun e success in lur novas incumbenzas aint illa squadra da l'Institut, a quellas chi'd han redot o desdit lur piazza ingrazchaina per lur lavur. Nus tillas giavüschain cordialmaing tuot il bön in lur nouv ambiaint.

Per glivrar il rapport am staja a cour dad ingrazchar al schefredactur Felix Giger ed a tuot la squadra da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun per lur buna lavur. Eir a la suprastanza ed a la giunta da la suprastanza, cul vicepresidente Arnold Spescha e culla chaschiera, Genoveva Seger-Arquisch, pertocca ün cordial grazcha fich.

Il president: Jachen Curdin Arquint

Suprastanza

President

Vicepresident

Actuara

Chaschiera

Assessuors

Dr. Jachen Curdin Arquint, Cuaira

Dr. Arnold Spescha, Cuaira

Anna-Alice Dazzi Gross, Cuaira

Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz

Dumenic Andry, Zuoz

Rita Cathomas-Bearth, Turitg

Dr. Cristian Collenberg, Cuaira

Rest Luis Deplazes, Rabius

Jost Falett, Bever

Martin Gabriel, Glion

Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna

Cristian Joos, Cuaira

Chasper Pult, Pasqual

Dr. Stefan Sonder, Cuaira

Dr. Gion Deplazes, Cuaira

Roman Caviezel, Cuaira

Esther Krättli, Pratval

Cristian Cavegn, Cuaira

Chasper Stupan, Cuaira

President d'onur

Redacziun Annalas

Revisurs da quint

Dicziunari Rumantsch

Grischun

Dr. Felix Giger, Cuaira, caporedacziun

Marga Annatina Secchi, Cuaira, redacziun

Dr. Carli Tomaschett, Cuaira, redacziun

Kuno Widmer, Cuaira, redacziun

Dr. Claudio Vincenz, Cuaira, redacziun

Ines Gartmann, Cuaira, documentaziun (fin 6/98)

Ingrid Alexandre, Cuaira, documentaziun (a partir dals 10/98)

Alexa Pelican-Arquisch, Domat, secretariat (20%)

Brida Arquisch, Cuaira, secretariat (80%)

6.2. Romania



1. Radunonza da delegadas e delegai 1997

Il 22 da november 1997 ein delegadas e delegai seradunai en casa da scola a Rabius. La radunonza ei stada frequentada da 75 personas.

2. Sesidas dils organs administrativs / executivs

Il 16 da schaner 1998 ha il president partent Gion A. Derungs surdau ufficialmein igl uffeci alla presidenta actuala. Dr. Erwin Vincenz, niev eligiu suprastont, ha surpriu il vicepresidente e la Romania da giuventetgna ei representada en nies gremi cun siu niev president, Daniel Candinas da Surrein. Il ressorts da lavur ein reparti sequentamein:

- representanza e coordinaziun: presidenta, Sora Florentina Camartin
- regulativ da lungatg: vicepresidente, dr. Erwin Vincenz
- actuar e pressa: Erwin Ardüser
- administratur e cassier: Giusep Giuanin Decurtins
- ediziuns: Pieder A. Halter
- assessura ed acziuns specialas: Leontina Derungs-Collenberg
- Romania da giuventetgna: president da quella, Daniel Candinas.

En siat sesidas ha la suprastonza tractau e priu posiziun en numerusas damondas dil diever dil lungatg romontsch. Per quei motiv ei la suprastonza era s'entupada cun:

- il redactors da LA QUOTIDIANA,
- cun in representant dalla suprastonza «Conferenza Generala Romontscha Sursilvana»
- cun la suprastonza dalla Renania e
- cun la suprastonza dalla Romania da giuventetgna.

Plinavon ha ella giu da s'occupar cun numerusas damondas da susteniments per novs projects. A quellas sesidas han era fatg part cun vusch consultativa il collaboratur regional Carli Scherrer e la rappresentanta dalla Romania ella suprastonza dalla Ligia Romontscha Rita Killias.

Il contacts enteifer il Cussegl dalla Romania, in organ informativ e consultativ dalla Romania, che secumpona dalla suprastonza, dil collaboratur regional, dils collaboraturs subregionals e dalla rappresentanta ella suprastonza dalla LR, ha il collaboratur tgirau. Nus essan leds che quellas personas ein stadas vinavon a disposiziun: per la Foppa Gion

Cavelty, per la Lumnezia Angela Lombris-Casanova, pil Plaun Heidi Caviezel-Cathomen. En Tujetsch renda Tarcisi Hendry buns survetschs. Nus engraziein cun quella caschun cordialmein a nossas collaboraturas e collaboraturs ellas subregiuns per lur engaschi.

3. Nossas secziuns

- la Romania da giuventetgna
- il Cerchel cultural Laax
- la Scuntrada e Formaziun Surselva

Mintgina da quellas secziuns presenta siu agen rapport annual en il rapport annual dalla Romania. Tuttas treis secziuns han lur program annual independent da quel dalla Romania. La Romania persequite-scha quellas activitads cun grond interess. Sche giavischau sustegn ella quellas tenor sias pusseivladads. La Romania da giuventetgna ei representada cun in mandat ella suprastanza dalla Romania. Aschia ei il brat d'informaziuns bein pusseivels. La suprastanza dalla Romania giavischass che las stentas dils commembers e dallas commembras ella suprastanza dalla Romania da giuventetgna anflassien viv interess tier la giuventetgna sursilvana romontscha e che quella savessi s'identificar cun la Romania da giuventetgna da maniera che quell'uniun daventass in ferm moviment che promovess la cameraderia e l'amicezia denter la giuventetgna romontscha sursilvana.

4. Nossa sedia

En sia lavur el center d'informaziun, da documentaziun e da vendita vegn nies collaboratur regiunal Carli Scherrer sustenius da dunna Celina Hosang.

Ella sala affittada ella Cuort Ligia Grischa ha nies collaboratur adina puspei beneventau classas e gruppas che han fatg viseta a nies center e declarau a quels hosps senn e funcziuns dalla Romania. Previu ei era d'installar leu ina revista sonora davart la historia ed igl engaschi dalla Romania. En quella sala ha il collaboratur organisau duront igl onn vargau ils cuors da romontsch per canzlists e birolists da vischnauncas.

Ellas localitads dil center dalla Romania sesanfla era la Fundaziun Biblioteca Romania. Entras duas donaziuns da cudischs, ina entras dunna Margreta Bundi, vieua dad ant. inspectur da scola Leo Bundi e l'otra entras nies commember d'honor, prof. dr. Alfons Maissen, ha la purschida da quella biblioteca saviu vegnir cumpletada ed engrondda. Ella stat a disposiziun ad interessents ed interessentas. La lectura ni lavurs da retschercas ston denton succeder el liug.

5. Las activitads impurtontas

- 5.1 Per saver activar la vendita da cudischs ha la Romania collaborau cun Beat Coray e surdau a quel en special la vendita dallas Ovras da Toni Halter.

- 5.2 En numerus discuors, correspondenzas e sentupadas ein la presidenta, suprastonts e suprastontas s'engaschai en special per mantener il romontsch en impurtontas domenas dalla veta cuminivla. Lur engaschi ha p. ex. pertuccau il diever dil lungatg en administraziuns e canzlias communalas, la cuntinuaziun dall'instrucziun romontscha ella scola da Razén e la tgira da divers contacts per gudignar simpatia per la decisiun d'eleger il romontsch sco emprem lungatg jester en scola ellas vischnauncas da Val s. Pieder e Sursaissa. La Romania deplorescha ch'ils da Val s. Pieder han buca saviu sedecider pil romontsch. Tonpli essan nus selegrai dalla decisiun dils da Sursaissa.
- 5.3 Diversas stentas ein vegnidas fatgas per anflar mieds per finanziar romontschaziuns da documents impurtonts ella veta da nossas cuminonzas romontschas, seigi vischnauncas ni uniuns.
- 5.4 La Romania ha realisau egl onn current las suandontas ediziuns:
- Ediziun Toni Halter en treis toms (presentada alla publicitad ils 14 da november 1997 el Caffè de Mont a Vella)
 - Ischi giubilar «Mals e malsognas» (presentau ils 10 da december 1997 el Hotel Rätia a Glion)
 - DC / CM «Ei catscha gis» dil Chor viril Lumnezia en collaboraziun cul Radio Rumantsch (presentada ils 20 da matg 1998 en casa da scola ad Uors /Lumnezia).

6. Romania e la Ligia Romontscha

Las duas davosas radunonzas da delegadas e delegai dalla Ligia Romontscha ein omisduas stadas da muntada speciala per la Romania. En sia sesida dils 13 da december 1997 ella sala dil cussegl grond a Cuera ha la radunonza da delegadas e delegai dalla LR priu cumiau da dr. Bernard Cathomas, siu secretari general duront ils davos 17 onns. Per la Romania eis ei stau ina gronda satisfacziun da far persenn cun tgei stema e renconuschientscha ch'il secretari romanian ei vegnius undraus.

Ella radunonza dils 27 da zercladur 1998 ei il niev secretari general seprentaus.

La suprastonza dalla Romania ei perschuada che la LR ha cun l'elecziun da Gion A. Derungs danovamein in capavel secretari, in ch'ei bein cudischius culs problems che sedattan sils differents secturs ellas regiuns. Ella giavischa a siu anteriur parsura in bien maun en sia gronda incumbensa e satisfacziun e plascher en sia nova sfida professunala.

La collaboraziun denter la Romania e la Ligia Romontscha ei buna e speditiva. En quei bien spért da collaboraziun lavur'ins tgunsch e bugen.

7. Informaziuns generalas

- La suprastanza dalla Romania ei leda che la collaboraziun denter ANR e LA QUOTIDIANA prosperescha. Ella fa denton quitaus davart l'influenza ch'ils inserats tudestgs han sils inserents ed abonnaments romontschs. Nus duvrein ina gasetta da mintga di, ed ils fatgs da mintga di e dall'economia stuessen vegnir purschi en quella en nies lungatg romontsch. Cheu drov'ei aunc bia lavur per perschader.
- Cun grond plascher ha la Romania priu enconuschientscha da duas prestaziuns culturalas zun impressiunontas els dus vitgs da Schlans e Laax: Il Chor baselgia da Schlans ha dau la premaudiziun da la «Passiun e levada da Jesus Kristus», in'ovra musicala da Carli Scherrer cun text da sur G. Martin Pelican. A Laax ha la Cumpagnia da teater en cooperaziun cun ils chors e la populaziun da Laax presentau il musical «Anatevka» e quei el liber. En 15 presentaziuns han acturs ed acturas, musicists, cantaduras e cantadurs confruntau mellis aspectaturs cun in tema hanau dalla historia e mussau che nies lungatg romontsch ei habels d'exprimer era cuntegns pretensius.–Ad omisduas vischnauncas less jeu admitter gronda reconuschientscha ed in zun resentiu engraziament per ton engaschi cultural, ha quel gie tschaffau schibein a Schlans sco a Laax bunamein l'entira populaziun indigena. Segiramein han quels engaschis possibilitau intensivs eveniments da veta cumineivla ed era profundau l'amur ed il quitaus per nies lungatg mumma en nossas atgnas retschas.
- A Vella ha giu liug la 41avla Fiasta da cant sursilvana.
- Cun gronda satisfacziun vein nus priu enconuschientscha dalla gronda lavur da Margrita e Rest Luis Deplazes per la Scuntrada e Formaziun Surselva (SFS). Nus engraziein ad els da cor. Sco conputadra da quell'uniun ei la Romania involvida ella planisaziun, co segirar la cuntinuaziun da quell'instituziun.

8. Finanzas

Davart quellas dat il rendaquen en il rapport extendiu dalla Romania sclariment en detagl. Malgrad ils mieds limitai ha la suprastanza dalla Romania decidiu diversas contribuziuns da sustegn.

9. Engraziament

Miu εμπrem onn da presidi ei staus sut ina buna steila da cooperaziun. Da cor less jeu engraziar a mes consuprastonts e consuprastonta per lur bien spért d'engaschi. En miu engraziament less jeu era includer las stentas ed igl engaschi dalla representanta dalla Romania ella suprastanza dalla LR, Rita Killias e dil collaboratur regiunal, Carli Scherrer e sia gidontra Celina Hosang. In cordial engraziament va a tuts e tuttas che han susteniu la Romania duront igl onn. Cun plascher menziune-

schel jeu era il bien contact e la buna collaboraziun cun la suprastonza dalla Renania e cun la Ligia Romontscha. Nus vein sentiù ch'ei vala la peina da ver endamen in cun l'auter e sclarir las pusseivladads da trer tuts pil medem sughet. Possi quei restar era egl avegnir aschia.

La presidenta: Sora Florentina Camartin

RAPPORT DIL COLLABORATUR REGIONAL

Survetsch linguistic

El ei entaus en vigur igl atun 1996. Vischnaucas che han reglamentau il diever da lur lungatg uffical astgan far diever da quella purschida. Lavurs da translaziun che survargan igl ordinari, astgan ellas inoltrar alla Romania per schar translatar. Medemamein uffecis, fatschentas e persunas privatas astgan far diever da quella purschida, aschilunsch che lur messadi ei da muntada generala. Nus vein era priu encunter documents da vischnaucas dalla Foppa per schar translatar. En quella regiun han neginas vischnaucas aunc reglamentau il diever da lur lungatg uffical. Cun satisfacziun constatein nus ch'ei vegn fatg diever stediamein dil survetsch linguistic offerius dalla Romania.

Romontsch en canzlia e biro

La 5avla dieta da scolaziun ha giu liug il matg vargau a Trun. 15 persunas han dau suatientscha agl invit dalla Romania. Per l'instrucziun ei puspei dr. Clau Solèr dalla LR staus responsabels. Sin basa da biars exempels elavurai en gruppas, ha dr. Clau mussau d'applicar il romontsch a moda e maniera sempl e clara. La primavera 1999 ei ina tala dieta puspei previda.

Intervenziuns

Ei capeta savens ch'il romontsch vegn sut las rodas, ch'el vegn surveisius ed ignoraus. Quei el sectur d'inscripziuns publicas, da fegls sgulonts e placats. Ei tucca da reagir. Talas intervenziuns s'audan tier il pensum quotidian dil collaboratur regiunal. Jeu engraziel allas vischnaucas che han reglamentau il diever da lur lungatg uffical e tegnan era quei ch'ellas han empermess.

Translaziuns e correcturas

Era quellas s'audan tier il pensum quotidian dil collaboratur regiunal. Tals survetschs vegnan dumandai dad administraziuns, firmas, stizuns, stampas, ustrias e da persunas privatas. Cussegliazion linguistica vegn giavischada fetg savens.

Biblioteca

La Romania posseda ussa ina dètg stupenta biblioteca. Adina puspei astga ella prender encunter duns da cudischs. Nus engraziein cordialmein a nos donaturs e fauturs. En nos regals ed en las vitrinas sesanflan fetg vegls documents romontschs: cudischs religios, belletristica, periodicas en retscha cumpleina, la Gasetta Romontscha e cudischs scientifics. Ina catalogisaziun tenor principis professiunals daventa pli e pli urgenta per mantener la survesta en biblioteca.

Engraziament

Il collaboratur regional engrazia per la confidanza che biaras Sursilvanas e Sursilvans demuossan viers el e la Romania. Era alla suprastonza dalla Romania ed alla LR, a rivendidas e rivendiders da nos cudischs, a collaboraturas e collaboraturs ella regiun ed a dunna Celina el center a Trun seigi engraziau per buns survetschs e bien sustegn.

Carli Scherrer, collaboratur regional

Suprastonza

Presidenta

sora Florentina Camartin, Cuir

Vicepresident

Erwin Vincenz, Vella

Cassier/administratur

Giusep G. Decurtins, Falera

Actuar

Erwin Ardüser, Laax

AssessurAs

Pieder A. Halter, Vella

Leontina Derungs-Collenberg, Uors

Daniel Candinas, Surrein

RedacturAs

Ischi

Hubert Giger, Panaduz

Marietta Tuor, Reussbühl

6.3. Uniun dals Grischs



Passa 300 personas da lingua estra han frequentà cuors per imprendder jauer, puter e vallader d'urant l'on scuors. Cun lur vöglija d'imprendder nossa lingua e cul sacrifici d'investir üna part da lur temp liber dan els perdüta, cha'l rumantsch ha per ellas üna gronda valur ideala. Quist fat ans stuves dar curaschi e motivaziun d'ans ingaschar eir in avegnir per nossa lingua e cultura materna.

La suprastanza s'ha unida eir quist on per diversas sezzüdas. La pressa rumantscha, impustüt quella ladina es stat ün tema chi'ns ha occupà permanentamaing. Nus vain sport als respunsabels nos agüd per garantir a quist medium si'existenza eir in avegnir.

Bernard Cathomas ha surdat davu passa 15 ons seis post sco secretari a seis successur Gion A. Derungs. A Bernard eschna grats per sia ourdvar gronda lavur ed a Gion Antoni giavüschaina buna reuschida.

Collavuratuors

Noss duos collavuratuors Jon Domenic Parolini a Scuol e Roman Bezzola a Champfèr s'ingaschan cun gronda respunsabilità per lur incumbenza. Els pisseran cun lur lavur cha'l rumantsch es e resta preschaint in nos minchadi.

Ediziuns

Eir quist on vaina pudü realisar diversas ediziuns. Ün cordial grazcha fich a tuot quellas personas chi'ns güdan in üna o l'otra maniera a realisar quist intent. Be cun lur sustegn ans esa pussibel dad edir adüna darcheu cudeschs rumantschs.

Seguonda lingua estra per scoulas da lingua tudais-cha

La ledscha da scoula ha previs d'introdüer üna seguonda lingua estra illas scoulas primaras da lingua tudais-cha. Nus vain grond plaschair cha'l cumün da San Murezzan ha tschernü il rumantsch sco seguonda lingua. Pellas votantas e pels votants da Samignun nu sun stats ils lioms linguistics cun l'Engiadina ün criteri ferm avuonda. Malavita han els decis dad introdüer il talian sco seguonda lingua estra. L'UdG deplorescha quai, es però da l'avis cha la convivenza e l'incletta vicendaivla nu stuvesan patir.

Adonta da quist fat s'haja pudü far surasèn cha a Samignun crescha l'interess per nossa lingua. D'urant la stà s'han partecipats 30 uffants ad ün chomp facultativ a Sent per imprendder ladin. L'UdG spera cha quists contacts plü intensivs cun nossa lingua intimeschan e dettan curaschi amo a plüssas personas da Samignun dad imprendder rumantsch.

Chesin Manella

A la radunanza generala 1997 s'han exprimidas diversas persunas in sen negativ a regard vender il Chesin Manella. La suprastanza ha perquai decis da sistir quista discussiun.

Dürant l'on scuors vaina ingaschè ad ün perit da far üna valütaziun dals cuosts da las lavuors da mantegniment. Las propostas e'l preventiv vegnan preschantats a la radunanza generala 1999.

Cun premura e bler ingaschamaint pissera duonna Ursula Willy per ün bun andamaint in nossa libreria.

Scuntrada 2000

Ün tema actual e da gronda importanza per l'UdG es la Scuntrada da l'on 2000. Il cussagl da la LR ha decis da realisar quist evenimaint in Engiadin'Ota, nempe i'ls quatter cumüns Zuoz, Samedan, Schlarigna e Puntraschigna. Nus eschan persvas cha quista Scuntrada es üna schanza pella populaziun rumantscha da l'Engiadin'Ota e cha quella metta ün accent important pel avegnir dal puter.

Chalender Ladin

L'acziun «Pledpierla» – lantschada da Roman Bezzola, Elvira Pünchera e Gion Peider Mischol – es statta ün grond success. Passa 400 uffants e giuvenils s'han partecipats a quist'occurrenza. Els s'han inscuntrats cun plüs scriptuors rumantschs. Quists tils han sgüra dat buns tschögns per cuntinuar cun lur lavur. Las ouvras premiadas implan quist on il Chalender Ladin. Premis per bunas lavuors sun gnüts surdats in occasiun d'üna pitschna festetta al cumanzamaint d'october. Als iniziants dschaina ün grazcha fich per lur gronda lavur da promoziun.

Donaziuns

L'Uniun dals Grischs ha survgni eir quist on diversas donaziuns. Ün cordial grazcha fich a tuot las donaturas ed a tuot ils donatuors.

Maturità bilingua a las scoulas medias

L'Uniun dals Grischs e seis collavuratuors han invidà als trais directuors da las scoulas medias d'Engiadina ed a Jost Falett, president da la Lia Rumantscha, ad üna discussiun davart la maturità bilingua. L'inscunter ha gnü ün bun esit. Samedan e Ftan spordschan a partir da l'on da scoula 1999/2000 la matura bilingua cun rumantsch sco prüma lingua. L'UdG spera, cha bleras scholaras e blers scholars profitan da l'occurrenza e frequintan quista scolaziun chi'd es eir la basa pella scolaziun da magistras e magisters.

Ingrazchamaint

Eir quist on vulessa ingrazchar a tuot quellas persunas chi sun colliadas cun nossa lingua e cultura rumantscha e chi's praistan eir per quella. Aint in nos temp da gronds müdamaints faja bain da survgnir sustegn

ideal e material. Ün special grazcha fich va a la populaziun da tuot ils cumüns chi sustegnan l'UdG cun 1 franc per persuna. Adonta dal fat ch'eir els ston spagnar, arcugnuoschan els cun quist import la lavur importanta da noss'instituziun.

Il president: Robert Giacometti

RAPPORT DALS COLLABORATUORS REGIONALS

Scolaziun da creschüts

Per la prüma jada n'haja organisà ün cuors intensiv dad ün'eivna d'ürant il mais da schner. 11 personas s'han partecipadas a quist cuors da principiantas e principiants. Il cuors intensiv principal cun 67 participantas e participants d'eira natüralmaing eir dal 1998 quel d'ürant l'ultim'eivna da lügl. Là vaina sport dasper las 20 lecziuns eir mincha di üna mezz'ura chant cumünaivel ed oters arrandschamaints specials. Per la fin d'avuost/il principi settember n'haja organisà ün ulteriur cuors intensiv a Scuol cun üna partecipaziun da 23 personas in trais classas. In october ha lura gnü lö il cuors intensiv a Sta. Maria. Grazcha a gronds sforzs da reclama vaina pudü manar tras d'ürant quist on il cuors in Val Müstair cun 20 participantas e participants in trais classas.

D'ürant il 1998 vaina fat per la prüma jada adöver dal nouv mez d'instrucziun «In lingua directa». Divers participants dals cuors sun vaira cuntaints cul mez nouv. Per oters percunter es il concept d'imprender dal nouv mez d'instrucziun massa pac structurà. Don esa eir cha'l mez cuntogna amo bliers sbagls da stampa. Ün problem general per tuot ils cuors es plünavant la mancanza dad ün dicziunari modern sco eir dad ün cudesch culs verbs pel idiom vallader. La realisaziun da quists duos mezs es urgiainta!

Ils cuors da la saira chi cumainzan minch'on in schner ed in settember sun ün'ulteriura pussibilità per integrar la glieud gnüda nanpro. Il suotsegnà coordinescha la sporta dals cuors in tuot la regiun d'Engiadina Bassa in collavuraziun culs cuvis da l'UdG i'ls singuls cumüns. Minch'on pon gnir manats tras per regla ün o plüs cuors a Zernez e cuntuoorns ed a Scuol e cuntuoorns. Il secretariat da la Scuntrada e Fuormaziun Ladina, chi'd es integrà in l'Institut otalpin a Ftan, es respunsabel per la gestiun da las finanzas dals cuors. La nouva secretaria Leta Largiadèr s'ha lavurada aint bain ed ha fat buna lavur per la SFL. Ün ingrazchamaint special pertocca a las magistras ed als magisters chi's mettan minch'on darcheu a disposiziun per dar cuors da rumantsch! Quai nu s'inclegia da sai.

In avuost n'haja organisà ün cuors d'ün di per traductuors e traducturas a Zernez. Invidadas sun gnüdas tuot quellas persunas chi fan regularmaing o sporadicamaing traducziuns illa regiun. Manfred Gross, linguist pro la LR, ha pudü tematisar varsaquants problems chi's dan pro la lavur da tradüer.

Il cuors da chanzlists organisà in november s'ha dedichà quist on surtuot al scriver communicaziuns da pressa. Pieder Caminada da Castrisch, schurnalist da la SO e magister a la SLA, ha dat als 26 participants dal cuors üna buna invista illa tematica da formular texts da pressa attractivs.

Il cuors da corrispondenza rumantscha cun Jachen Curdin Arquint ha gnü lö in favrer 98. Il magister versà ha cumpilà specialmaing per quist cuors üna gronda quantità da chartas da model.

Cafè rumantsch

Ün problem per las persunas chi'd imprendan la lingua es suvent quel cha davu chi'd han frequentà ün o plüs cuors da rumantsch nun hana la pussibilità da far adöver da lur cugnuschentschas. Lur ambiaint familiar, lur vaschins o collegas da lavur discuorran be tudais-ch. Per facilitar da pudair far adöver dal rumantsch n'haja inizià perquai il «Cafè rumantsch». Mincha gövgia avantmezdi da las 9.30 a las 10.30 s'inscuntran differentas persunas da lingua rumantscha cun persunas chi'd imprendan la lingua. Diversas persunas da lingua estra fan adöver da quista pussibilità per discuorrer libramaing rumantsch in ün ravuogl pitschen.

Lingua officiala e servezzan da traducziun

La cumischiun da lingua per las regiuns d'Engiadina Bassa, Val Müstair ed ils duos cumüns puters S-chanf e Zuoz coordinescha la lavur chi vain fatta culs mezs finansials cha la Confederaziun ed il chantun dan directamaing a las regiuns. Las finanzas investischa la cumischiun ch'eu das-ch presidiar tanter oter per la scoulaziun da las persunas chi lavuran cun la lingua. Uschea sun gnüts finanziats il cuors dals chanzlists, il cuors dals traductuors e per part il cuors da corrispondenza.

Plünavant vaina finanzià las traducziuns da texts da model ed oters texts chi sun fich importants per garantir a lunga vista la preschentscha rumantscha. Mezs finansials sun plünavant eir gnüts impuondüts per garantir la preschentscha rumantscha illa revista regiunala «Allegra».

Traducturas e traductuors chi figüeran sün üna glista regiunala da traductuors survegnan da temp in temp tschertas lavuors davart da la cumischiun. Tuot il material chi vain tradüt, specialmaing ils texts cun character da model, vegnan dats giò al suotsegnà sün disc e vegnan integrats in üna glista chi vain adüna darcheu actualisada e tramissa a tuot las chanzlias cumünalas ed ad oters gremis.

Las scoulas medias regionalas

La preschentscha dal rumantsch a las scoulas medias in Engiadina es statta ün accent tematic da mia lavur d'ürant il 1998. I'l rom d'üna sairada publica da la PEB n'haja referi sur da las aspettativas cha l'UdG ha invers üna scoula media regionala in regard a la lingua rumantscha. L'UdG ha invidà als rectuors da las trais scoulas medias da l'Engiadina ed al president da la Lia Rumantscha per discuter sur da la sporta futura da rumantsch a las scoulas medias in Engiadina. L'Academia Engiadina a Samedan e l'Institut otalpin a Ftan vöglian spordscher la maturità bilingua rumantsch-tudais-cha a partir da la stà 1999. Il Lyceum Alpinum a Zuoz ha decis da vulair spordscher il rumantsch sco prüma o seguonda lingua als absolvents da la maturità monolingua. Il fat cha'l Lyceum nu vould declerar l'instrucziun minimala dal rumantsch sco obligatoria per quels chi'd han frequentà scoulas rumantschas nun es favuraivel. Problems chaschuna plünavant eir il fat cha'l rumantsch nu dess tenor tschertas ideas plü esser obligatoric pro'ls examens d'admissiun per las scuolas medias. Eu constat perquai cha la legislaziun nouva regard la scoulaziun gimnasiala, cha'l suveran grischun ha decis l'on passà, nu significha be üna schanza però eir ün privel pel rumantsch. L'ingaschamaint da nus tuots a favur d'üna buna applicaziun pratica da quista legislaziun es urgiantamaing necessaria!

Professura per lingua e litteratura retorumscha a Turich

In nom da l'Uniun dals Grischs am n'haja ingaschà a favur d'üna professura rumantscha a Turich. Cunquai cha la professura es actualmaing vacanta es periclitada la scoulaziun fermamaing. Scha quista situaziun vess da cuntinuar amo sur l'utuon 1999 esa da preverer in pacs ons üna mancanza considerabla da romanists e da magisters secundars cun scoulaziun rumantscha. Las consequenzas per nossas scoulas medias, per la scoulaziun dals magisters futurs ed eir per las scoulas secundaras füssan desastrusas. L'UdG ha rendü attent a quist fat e supplichà a la LR ed al Departamaint d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambaint (DECA) da pretender da las instanzas respunsablas ils pass necessaris per spordscher inavant üna professura rumantscha a Turich.

Mezs da massa, organs da publicaziun e PR

Pro'ls mezs da massa illa regiun ed i'l chantun n'haja adüna darcheu l'ocasiun dad infuormar sur da las activitats in meis chomp d'operusità. Ün ingaschamaint special n'haja gnü in connex cun üna seria da trais emischiuns specialas da la Televisiun da la Svizra taliana d'avent da la regiun d'Engiadina Bassa.

Ün bun organ da publicaziun, chi riva mincha duos eivnas in mincha chasada illa regiun d'Engiadina Bassa e Val Müstair, es la revista

«Allegra». Per garantir la cuntinuaziun da la part rumantscha da quista publicaziun n'haja surtut ad interim la respunsabilità redacziunala.

Activitats specialas

Davo la votümaziun dal suveran da Samignun a dischfavur dal rumantsch sco prüma lingua estra in scoula, vaina decis da cuntinuar cul sustegn da la lavur da las muossadras da scoulina a Samignun. Martina Benderer, muossadra a Samignun e Tina Puorger da Sent dan lecziuns facultativas da rumantsch als uffants da scoulina e da scoula primara fin e cun la quarta classa. La fin da lügl 1998 han ellas organisà implü ün chomp da vacanzas pels uffants da Samignun a Sent. Üna brajada intera dad uffants da Samignun sun gnüts uschè in contact in möd giovand culla cultura e lingua rumantscha. Cun divers regals «rumantschs» da la cumischiun da lingua vaina pudü imbellir quist soggiorn a Sent. Üna cuntinuaziun dals sforzs per amegldrar la convivenza da la regiun d'Engiadina Bassa cun il Samignun es necessaria.

In gün 1998 ha gnü lö a Scuol l'«Ebexpo», l'exposiziun da la società da commerzi e mansteranza da l'Engiadina Bassa. Eu am n'ha partecipà al comitè d'organisaziun, n'ha manà discussiuns i'l public, fat traducziuns e pisserà per la preschentscha rumantscha in general. Quista lavur, ch'eu n'ha fat sco collavuratur da la LR/UdG, es gnüda indemnisada.

Pels numerus arrandschamaints in occasiun dal giubileum da 25 ons Chasa Jaura a Valchava, chi sun stats suot il motto «Fö e Flamma», am n'haja partecipà al comitè d'organisaziun e n'ha pisserà pel contact cun la pressa.

Jon Domenic Parolini, collavuratur regional

Ediziuns

L'an 1998 ho l'UdG pudieu edir ils seguaints cudeschs:

«Rico ed Anna al Lej da Segl ed al Lej da Garda» da Johanna Spyri. Il text puter chi d'eira sto publicho in ün cudesch da scoula da pü bod es gnieu repasso dad Anita Gordon.

Il cudesch «Poesias» do üna survista pü u main cumplessiva da la lavur lirica da l'autur Tista Murk. Guiu Sobiela ho fat la tscherna da las poesias in rumauntsch vallader e jauer, chi d'eiran publishedas in differents cudeschs, e dals texts accumpagnativs cha Tista Murk vaiva relascho a sia famiglia in fuorma d'annotaziuns. Gion Gaudenz ho repasso linguisticamaing l'inter'ediziun e Dea Murk ho imbellieu l'ouvra cun stupends purtrets artistics.

In collavuraziun cun la chesa editura Nord-Süd ho l'UdG pudieu edir eir quist an ün cudesch cun texts ed illustraziuns per iffaunts pü pitschens. Catherina Florineth-Kamm ed Elvira Pünchera haun fat las

traducziuns in vallader e puter. «Adieu Caja» tematisescha l'inscunter cun la mort.

Eir il prossem cudesch nouv «Grazcha chera vuolp» tratta da la mort. Duos giuvnas mussedras, Barbara Wickli e Daniela Villiger, haun creo insembel il text e las illustraziuns, Cilgia Biveroni ho fat la traducziun in puter. «Adieu Caja» e «Grazcha chera vuolp» sun cudeschs chi paun gnir integros fich bain in l'instrucziun da scouline e dal s-chelin bass.

Cun sustegn da l'UdG ho il Museum Segantini a San Murezzan lascho elavurer a Hansjürg Hermann fögls da lavur per l'instrucziun d'art in scoula. La documentaziun vain missa a dispusiziun in üna valisch ambulanta, insembel cun oter materiel didactic.

Scuntrada e Fuormaziun Ladina

Passa 25 cuors e referats sun gnies organisos in stretta collavuraziun traunter la suprastanza, la cumischiun da program e'l secretariat. L'interess per la spüerta ed il numer da partecipaziun demuossan cha la scolaziun per creschieus es giavüscheda. Il quint pel program da l'an 97/98 es equilibrio cun entredgias e sortidas da bundant frs. 52000.-. Il program es gnieu publicho in duos etappas, üna vouta pel prüm semester ed üna seguonda vouta pel seguond semester. Quist möd d'infurmaziun s'ho verifico.

In Val Müstair ho Roman Andri organiso e realiso 10 cuors e referats cun granda partecipaziun.

Contacts

Da manzuner sun impustüt ils contacts permanents cun las conferenzas da magistras e magisters da tuot las scoulas rumauntschas. La dumanda per l'introducziun dal rg in scoula evochescha grandas discussiuns e melsgürezzas.

Oters contacts permanents sun quels cun l'organisaziun APEPS chi promouva la plurilingued in Svizra, la CGCG l'organisaziun da la biblioteca populera chantunela chi pussibiltescha als iffaunts e giuvenils da pudair survgnir buna lectüra e na main interessant es il contact cul proget da la scoula da Samedan chi's basa sülla promoziun da la bi- e plurilinguità.

Eir quist an d'he pudieu preschanter in fuorma da referats a püssas scoulas estras ed eir a gruppas turisticas particulariteds da la lingua e cultura rumauntscha.

Innovaziuns

La concorrenza da scriver creativ «PLEDPIERLA» ho gieu ün fich grand success. Passa 400 lavuors da giuvenils traunter 10 e 30 ans sun gnidas evaluedas e taxedas. Ils texts chi haun raggiunt ils prüms desch rangs in mincha categoria sun gnies publichos in l'ultim Chalender Ladin. Las auturas e'ls autuors da quels texts haun pudieu piglier

incunter stupends premis in fuorma da munaida. A tuot las partecipantas ed als partecipants ed a minchün chi ho güdo in üna maniera u l'otra a realiser il proget «PLEDPIERLA» pertuocha ün resentieu grazcha fich.

A Schlarigna, aint il Chesin Manella, haun gieu lö trais sairedas publicas cul tema lingua e cultura rumauntscha. L'interess demussodad indigens e giasts incuraschescha da cuntinuer cun quist möd d'infurmaziun e da contact.

Grandas occurrenzias sportivas sun arrandschamaints culturels. Scha la preschentscha dal rumauntsch po gnir pusiziuneda da maniera ufficiela tar telas occasiuns es l'effet grand e positiv. In quist connex s'haun sviluppous contacts concrets cun las organisaziuns dal Maraton engiadinais e dals Champiunedis mundiels da skis in Engiadin'Ota da l'an 2003. Il böt es d'integrer in quellas organisaziuns la lingua rumauntscha da maniera natürela ed eir placativa.

Cuors da lingua

Lo inua cha sun avuonda magistras e magisters chi sun prontos da der cuors da lingua da la saira nu maunchan n'eir brich las partecipantas e'ls partecipants. Da fich granda valur sun ils cuors da cuntinuaziun per avanzos chi vegnan ralisos in egna reschia traunter la classa e la persuna chi instruescha. In Engiadin'Ota es la partecipaziun als cuors da la saira allegraivla. Cò e lo füssa però bun scha l'iniziativa per realiser ün cuors in üna u l'otra vschinauncha gniss piglieda da singulas persunas u per exaimpel eir dals cussagls da scoula.

Roman Bezzola, collavuratur regiunel

Suprastanza

Parsura
Viceparsura
Chaschier
Actuara
Assessur
SuppleantAs

Revisuors da quint

Robert Giacometti, Lavin
Roman Andri, Müstair
Constant Pazeller, Tarasp
Elvira Pünchera, S-chanf
Corrado Niggli, Segl
Lidia Keller, Samedan
Lina Blanke-Florineth, Ftan
Oscar Cuorad, Susch
Ambrosi Dazzi, S-chanf

6.4. Renania



In bien onn 1998

Pil moviment romontsch agl ur dil cunfin linguistic, e quei ei ina respectabla part dil territori che la Renania ha da tgirar, ei igl onn 1998 staus in bien onn. L'introducziun dil lungatg romontsch sco secund lungatg jester tenor la lescha cantunala ellas vischnauncas cun instrucziun da basa tudestga ha leventau grondas discussiuns. En differentas vischnauncas ei la Renania stada fetg activa per salvar ni introducir il lungatg romontsch sco secund lungatg.

Quellas acziuns ein vegnidas sustenidas dallas secziuns localas dalla Renania, dalla Lia Rumantscha e dalla Romania. In cauld engraziament va en quei connex era a signur Josef Senn dil departament d'educaziun che ha informau en differentes vitgs votantas e votants en ina fuorma positiva davart igl avantatg dil lungatg romontsch sco secund lungatg jester. Cun plascher astgein nus constatar che praticamein tut las vischnauncas dil territori renanian ein sedecididas pil romontsch. Tier zacontas han ils cussegls da scola fatg quei pass, en auters loghens ha ei duvrau ina decisiun dalla radunonza communal. Il lungatg romontsch ei ussa il secund lungatg a Glion, a Flem, a Razén (Romania), a Ziràn ed ad Andeer. Grond plascher vein nus era giu dalla decisiun da Sursaissa e da Valendau, duas vischnauncas tudestgas, d'introducir en lur scolas il lungatg dils vischins, il romontsch, sco secund lungatg. Quei pass gida ad infirmir ils ligioms culturals culs vischins e mereta in grond engraziament.

Sibilla a Luven ed a Donat

Las scholaras ed ils scolars dalla scola primara da Sagogn han dau a Sagogn viers la fin da 1997 il giug per affons Sibilla da Gian Fontana / canzuns da Tumasch Dolf. Igl ei reussiu alla Renania d'engaschar las giugaduras ed ils giugadurs dalla Sibilla per ina representaziun a Luven el decuors dil meins da fevrer ed ina representaziun a Donat el decuors dil meins da mars. Omisduas presentaziuns ein stadas in success. La Renania veva envidau las scholaras ed ils scolars dallas vischnauncas vischinontas a quei arranschament. Era dabia carschi ein stai presents. Igl ei stau in deletg d'observar cun con slontsch ed engaschi ch'ils affons ein sepresentai, quei sin tribuna e sco chor d'affons. Als scolasts da Sagogn in cauld engraziament per tut lur engaschi en favur da lur scola e dil romontsch.

Igl cratsch vean

Aschia ha num igl emprem tom dallas ovras da ser Jacob Michael. La Renania ei intenziunada d'edir treis toms dil grond raquintader da

Schons. La presentaziun digl'emprems cudisch «Igl cratsch vean» ha giu liug il fevver 1998 ella baselgia da Maton. La baselgia emplenida tochen sil davos plaz ha mussau il grond interess dalla populaziun per l'ovra da lur ser Jacob. La Calandaria ha embelliu la fiastetta. Ser Huldrych Blanke ha presentau l'ovra e ser Jacob ha lu legiu ina da sias raquintaziuns. Per la beingartegiada ediziun ein ser Huldrych Blanke e nies collaboratur regional Bartolome Tscharner stai responsabels.

La Tschuetta

La Tschuetta, la successura dil Dun da Nadal, ei cumparida en in niev vestgiu. La Renania ei sedada gronda breigia per schar adattar ella als basegns ed agl interess da nossa giuventetgna. Ensemen cun il graficher Gioni Fry, Mustér/Turitg, ed Andy Harper, Turitg, han la redactura Emmi Caviezel da Cuera ed ils redactors Augustin Manetsch da Mustér e Christ Casper Dolf da Vargistagn saviu presentar in'ovretta da gust per nossas mattatschas e nos mattatschs. Ils resuns dils lecturs davart «La Tschuetta» ein veramein stai fetg positivs aschia che nus essan perschua di che las midadas ein gartegiadas e che nossas mattatschas e nos mattatschs spetgan mintgamai vess silla nova Tschuetta.

Il Calender Per mintga gi

Cun la fin dalla fatschenta Bischofberger SA a Cuera ei era la collaboraziun concernent Il Calender Per mintga gi ida a fin. Denter la Renania e la stamparia Bischofberger ha existiu duront decennis ina cunvegna concernent la lavur vid il calender. La Renania metteva a disposiziun ils redactors e quels procuravan pils texts dil calender. La stampa e vendita fageva la firma Bischofberger quasi en atgna reschia. Ussa ha la Renania giu da tschercar ina nova via per edir il calender. La redacziun ei els mauns da ser Martin Fontana da Fidaz e da Paul Michael da Cuera. Quels han procurau pils texts. Il layout ei vegnius fatgs da signur Mario Hublard da Glion. La vendita ha la Renania surpriu. Per discargar nies collaboratur da lavurs quasi administrativas e da vendita ha la Renania engaschau dunna Giuanna Clopath da Trin Mulin per la tscherca d'inserats e la vendita dils periodics, pia da La Tschuetta e dil Calender Per mintga gi. Dunna Giuanna ha fatg quella lavur cun grond engaschament e mereta persunter in cordial engraziament.

Scolaziun da carschi

En Surselva collavura la Renania cun la «Scolaziun e formaziun Surselva.» En la Sutselva fa ella quei en atgna reschia. Presidenta dalla cumissiun «Scolaziun da carschi enta Schons» ei dunna Annaleta Semadeni d'Andeer. Quella cumissiun lavura era stretgamein ensemen cul «Ravugl d'Andeer e contuorn». La scolaziun da carschi Sutselva ha denter auter organisau 1998 in cuors da stad d'ina jamna per imprendder romontsch per principiants ed avanzai e lu in cuors intensiv

d'emprender romontsch per affons en fuorma d'in cuors da teater. Lu ei vegniu collaborau cun il Ravugl d'Andeer e contuorn tier differents arranschaments culturals.

La Casa Paterna / La Pùnt

La Casa Paterna / La Pùnt cumpara ussa dapi dus onns el rom da «La Quotidiana». Grazia a quella cumbinaziun eis ei reussiu d'augmentar la porschida da gasetta sin ina preschientscha da tschun gadas l'jamna. La Quotidiana ei oz ina dallas acziuns principalas pil manteniment e per la tgira da nies lungatg-mumma. Enta Schons vegn La Pùnt ch'ei era part da La Quotidiana sustenida fetg dalla cumissiun «La Pùnt». Quella cumissiun vegn presidiada da Barbara Riedhauser da Ziràn. Ina ga il meins s'entaupa la cumissiun «La Punt» cun il redactur Gion Risch Cantieni e planisescha ils artechels principals dallas proximas 4 jamnas. Ina part da quels artechels vegnan era furni dallas commembras dalla cumissiun «La Pùnt». Grazia a quella collaboraziun eis ei reussiu, d'augmentar la porschida da «La Pùnt» che cumpara ussa treis gadas ad jamna el rom da La Quotidiana. Gest enta Schons fuorma in gruppa da dunnas ina ferma ed activa petga pil manteniment dil romontsch da Schons, seigi quei ella cumissiun da scolaziun per carschi ni ella cumissiun «La Pùnt». Ad ellas in cordial engraziament.

Collaboraziun Romania / Renania

Ina ga ad onn seradunan las duas suprastonzas ad ina sesida communabla. Quella sentupada ha giu liug ils 15 da matg a Trin. Las duas suprastonzas han discutau cul representant dalla Conferenza generala romontscha sursilvana Werner Carigiet davart il romontsch grischun en nossas scolas romontschas. Entochen la fin da zercladur 1999 stoppi ina cumissiun presentar alla regenza in concept co introducir il rg en scola. Il tenor dalla discussiun: Confruntar ils scolasts ed il pievel cun quellas damondas ed informar objectivamein avon che decider.

La radunonza dallas duas suprastonzas ha lu decidu da sligiar la cumissiun communabla «La fatscha da nos vitgs». Quella seigi cun ils nov commembers strusch flexibla avunda per agir e reagir en cass da basegns.

Gronda peisa duei era vegnir dau egl avegnir per realisar ediziuns communablas dalla Renania e Romania. Mintga uniun duei numnar dus representants per ina cumissun che vess da far propostas per ediziuns communablas.

Sper la sesida communabla Renania/Romania ei il parsura dalla Renania staus en stretg contact cun la presidenta dalla Romania sora Florentina Camartin. La collaboraziun ei fetg buna e lubescha aschia da collaborar sils differents camps d'acziun en favur dil lungatg romontsch en Surselva.

La Plema d'aur

La Renania ha organisau per la tiarza ga la concorrenza litterara «La Plema d'aur». Cun quella concorrenza vul ella intimar affons e carschi da scriver historiettas romontschas.

Per l'emprema ga ha ella slargau la concorrenza per la categoria teater e film, bein savend che quels che scrivan teaters romontschs ein buca semnai spess. Igl ei legreivel che zacons han inoltrau teaters ed in schizun in scenari per in film. En tut ein 24 lavurs da carschi ed 85 d'affons vegnidas inoltradas. Ils commembers dalla giuria han prestau ina gronda lavur. Ad els in cordial engraziament!

La suprastonza

La suprastonza ei seradunada ina ga il meins. Dasperas han ils commembers collaborau en differentas cumissiuns e gruppas da lavur ed han priu part da numerus arranschaments duront igl onn o. Las suprastontas ed ils suprastonts han prestau ina gronda lavur. In team che lavura cun plascher e cun in spért amicabel sco la suprastonza dalla Renania ei in grond agid pil parsura. Per quei agid lessel jeu engraziar da cor. Engraziar less jeu era a nies collaboratur regiunal, als dus redactors da La Casa Paterna/La Pünt ella Quotidiana, allas menadras ed als menaders dallas differentas cumissiuns, allas redacturas ed als redactors da La Tschuetta e dil Calender Per mintga gi, sco era alla presidenta ed als presidents dallas cuminonzas romontschas dalla Renania. Secapescha ch'era la LR cun siu secretari general Gion Antoni Derungs mereta in bien engraziament per il sustegn ch'ella porscha adina puspei a nus.

Il parsura: Sep Item

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

La tendenza che mes territori d'acziun è pli e pli be il biro a Donat e mes intschess d'activitad sa restrenscha pli e pli a la Sutselva, è sa manifestada anc pli fitg en il decurs da l'onn passà. L'empudientscha da quest svilup è il fatg, che las lavurs da biro s'augmentan en in cuntin ed ellas na fissan betg pli da prestar en il rom spetgà, sche jau viaggiass anc mintg'emna en la Foppa, la quala meritass senza dubi da vegnir tgirada blier pli intensivamain. Uschia èsi malavita da constatar che la Foppa resta tant sco betg tgirada. Quai è in signal d'alarm che mussa che l'engaschament da be in collavuratur per tut il vast intschess da la Renania na basta betg, sch'ins na vul betg dar per persa la Foppa sco territori rumantsch.

Qua suonda la survista resumada da mias lavurs principalas da l'onn passà:

Scolaziun da creschids en Sutselva

En collavuraziun cun la Cumissiun per scolaziun da creschids en Sutselva hai jau organisà il terz curs da stad ad Andeer. Malavita èsi stà pussaivel dad organisar be in curs per novizs cun ina participaziun da nov del.

Durant l'onn nun èsi dentant stà pussaivel dad organisar dapli che in curs per novizs dà da Claudia Cantieni a Donat cun 8 del.

Las stentas d'organisar ulteriurs curs da rumantsch en Sutselva nun han purtà il success spetgà.

Ils magisters da Ziràn han cuntinuà lur curs intensiv tar Barbara Riedhauser da Ziràn. I vegn empruvà dad animar er magisters dad Andeer da frequentar tals curs.

Scolaziun da creschids en Surselva

Durant l'onn 1998 n'hai jau dà naging curs da rumantsch pli en Surselva, uschia ch'il curs da conversaziun funcziuna sco sentupada da discussiun, organisada e manada dals participants dal curs.

Dals curs da rumantsch en la Foppa na sun jau betg m'occupà.

Collavuraziun cun La Pünt

Cun l'engaschament da Gion Risch Cantieni sco redatur da LP sun jau vegnì deliberà d'in pensum impegnativ che jau hai gè dad accumplir durant l'onn 1997, vul dir da procurar per la redacziun ultra dad ademplier las lavurs da collavuratur regional.

L'onn passà hai jau remplazzà il redatur durant 4 emnas da sias vacanzas e mintgatant cura ch'el era impedì.

Ordaifer il temp da redacziun hai jau scrit ina trentina dad artitgels per «La Pünt», surtut davart eveniments culturals en la Sutselva ed artitgels per propagar tals arranschaments en Sutselva (sco per exem-

pel: Sibilla a Donat, Ravugl Rumantsch d'Andeer, concert dal Chor da Schlans a Ziràn, per propagar «La Plema d'aur», per propagar ils films «Onna» e «La rusna pearsa», per propagar ils curs da rumantsch, etc.). Mintgatant hai jau era translata tals artitgels per tudestg per far reclama per la chaussa rumantscha er en ils meds tudestgs.

Jau n'hai scrit nagin artitgel da quest gener en favur dad arranschaments culturals en la Foppa, nua che l'infurmaziun funcziuna excellentamain grazia a l'engaschament da noss redactur Augustin Beeli.

Translaziuns e correcturas da traducziuns

Mintgatant hai jau er fatg inquala translaziun per vegnir publitgada en La Pünt, surtut cura che talas eran da caracter cultural u ch'il redactur è stà occupà cun autras lavurs urgentas.

Ina traducziun pli gronda che jau valitesch sco impurtanta, è stada quella dals statuts da la Cuminanza da pastoraziun da las plaivs da la Muntogna da Schons.

A basa d'in'incumbensa da la suprastanza da la Renania hai jau translata in text pli grond en rumantsch grischun per al publitgar en il «Calender per mintga gi».

Jau hai era gi da far l'adattaziun en sutsilvan dal teater «Schischuris en posta», translata en sursilvan dad Erwin Ardüser. Quest toc vegn represchentà da la «Cumpagneia da Donat».

Per la scrittira festiva dal Cor maschado d'Andeer hai jau translata ver $\frac{1}{3}$ dals texts commemorativs.

Jau hai er pudì cumpletar las glistas da nums da plantas per la senda da gaud d'Andeer.

In novum è stà che jau hai gi la chaschun da translatar dus texts da reclama per fatschentas sutsilvanas.

Ina da las bellas lavurs da traducziun è stada quella d'inquala poesia da Paolo Raineri, scrittas en l'idiom da Campodolcino, las qualas el ha preschentà a chaschun da sia prelecziun ad Andeer.

Durant l'onn hai jau puspè translata ina ventgina da chanzuns en sutsilvan per l'adiever en scolinas e scolas.

Per l'adiever en l'instrucziun religiosa da Donat poss jau translatar tut ils texts biblics e religios. Quai fatsch jau uschè ditg fin che la plevonessa n'è anc betg en il cas da far senza questas traducziuns.

Las traducziuns en sursilvan èn tschessadas considerablamain: jau hai exequì be duas pli lungas.

Igl è stà da curreger in text per il «Calender per mintga gi», part sutsilvana, trais texts pli lungs en sutsilvan ed in teater per la scola da Donat.

Jau hai er fatg las correcturas dal text per l'unitad «Calurs» dal med d'instrucziun «Inscunters».

«An lingia directa»

En il decurs da l'emprima mesadad da l'onn hai jau terminà la correctura da mias transcripziuns dal cudesch da lectura e dal carnet d'exercizis

da lecziun 1–6 dal med d'emprender rumantsch «An lingia directa». Jau hai collavurà cun Mathias Kunfermann per metter en pagina quest med. En vista al curs da stad ad Andeer hai jau entschet a far il vocabulari da questas lecziuns ed in verbari. Jau hai dà in'introducziun en quest med rumantsch per las magistras che dattan curs. Il curs da l'atun 1998 hai jau entschet cun la transcripziun da la cuntinuaziun da quest curs. Quella n'è dentant anc betg progredida fitg.

«Bun success»

En il decurs da la stad hai jau registrà en il computer las datas da «Bun success», il med d'emprender rumantsch per las emprimas classas per las scolas a l'ur da l'intschess rumantsch. Jau hai curregì quests texts e gidà Anita Candrian da metter en pagina quest med che vegn duvrà en il fratemp en las scolas da Ziràn ed Andeer.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania

Jau hai fatg part da sis sesidas da la suprastanza da la Renania (ina hai jau manchentà pervia da malsogna) e da sia radunanza generala ordinaria che ha gì lieu a Riein. Jau hai gì duas sentupadas cun il parsura Sep Item per preparar il program da lavur e per discussiunar quella. Plinavant hai jau pudì scriver la laudatio per l'onuraziun da Gion Christ Demarmels.

Collavuraziun cun cumissiuns e secziuns da la Renania

Jau hai fatg part da dus arranschaments da la «Cuminonza romontscha da Trin». Medemamain hai jau fatg part da tut ils arranschaments dal Ravugl Rumantsch d'Andeer e da be in arranschament da la Cuminonza Romontscha da Flem. La tgira dals contacts cun ils ravugls rumantschs da la Renania è, sco mussà sura, differenta. Per il Ravugl Rumantsch d'Andeer vegn jau dumandà bain savens da far lavurs da character organisatoric, entant ch'il contact cun tschels ravugls sa limite-scha a la participaziun dad inqual sesida u arranschament.

Plinavant hai jau fatg part dad 8 sesidas da la cumissiun «LP», dad ina sesida da la cumissiun temporara «argumentari».

Contacts cun la LR

Jau hai fatg part da las sesidas da rapport (cun in'absenza pervia da malsogna) e dad ina radunanza da delegads e da la dieta da lavur da Laax. E jau hai gì ina sentupada cun il parsura da la LR, Jost Falett, per discussiunar la situaziun dal rumantsch en Sutselva.

Ediziuns e vendita da cudeschs

La vendita da cudeschs da la Renania è tschessada durant l'onn passà. La vendita da «La Tschuetta» è vegnida surdada a Giuanna Clopath per la quala jau hai semtgà ed actualisà las adressas dals abunents e dals magisters da Sut- e Surselva. Il dumber d'abunents è restà pli u main stabil, da maniera che nus avain var 240 abunents.

La pitschna ediziun dad istorgias da gener personal cun il titel «Regurdànzas», scrittas da Gion Christ Demarmels, ha pudì vegnir restampada duas giadas en il decurs da l'onn passà.

Las istorgias da ser Ulrich Caflisch èn vegnidas preparadas per la stampa.

L'emprim tom da las ovras da Jacob Michael è cumparì il favrer 1998 en in'ediziun da 400 exemplars. La vendita è ida da maniera ch'il cudesch è stà exhaust suenter l'emprima vendita. A partir dal mais da settember hai jau entschet a repassar ils texts per il segund tom, ils quals eran vegnids registrads en il computer entras Samuel Cantieni. La schelta da quests texts è vegnida fatga da l'autur sez. Las emprimas instanzas èn fatgas. Mo la lavur vi dal tom II è vegnida interrutta pliras giadas pervia da la redacziun da LP, pervia da l'ediziun da las «Paraulas» e da las «Uraziuns», la correctura da «Bun success» en sutsilvan e d'autras lavurs a curt termin.

Envers la fin da l'onn hai jau entschet cun l'adattaziun en sutsilvan dals texts da «Paraulas» e da las «Uraziuns», omadus projects lantschads da l'Uniun rumantscha da Surmeir.

La Renania ha er survegnì in interessant manuscrit per in cudesch d'uffants da la mussadra da Trin, Catrina Salis. Jau hai fatg far offertas, ed i fiss giavischaivel che questa ovretta pudess vegnir realisada en il decurs da l'onn.

Nus avain puspè già la chaschun da producir in cudesch illustrà per uffants pitschens en coediziun cun las ulteriuras uniuns rumantschas regiunalas e la chasa editura Nord-Süd. La Renania ha procurà per la varianta sutsilvana che porta il titel «Ste bagn, Caja» e ch'è vegnida transladata dad Annaleta Semadeni-Kaiser. Jau hai già da far l'organisasiun ed il lectorat.

Teater

En mia funcziun hai jau frequentà las represchentaziuns da teater en l'intschess da la Renania. Suenter lur malsuccess da l'onn 1997 cun in teater rumantsch, la giuventetgna da Donat nun è stada dad animar per inscener in toc, uschia che jau nun hai già da far ni reschia ni traducziuns per quest scopo.

Contacts en general

Er durant il decurs da l'onn passà nun hai jau già fitg blers contacts cun represchentants uffizials da vischnancas da noss intschess.

Il contact cun singuls represchentants da la Renania e da la LR è fitg different e dependa da las incumbensas ch'els han e che jau hai d'exequir. Il contact cun auters collavuradors sa limitescha er a singuls projects. Uschia hai jau già ina sentupada cun Carli Scherrer (Romania) ed ina cun Reto Capeder (URS).

In interessant contact hai jau dapi intgins onns cun prof. Leonardo Savoia da l'università da Firenze che perscrutescha la structura grammaticala dal sutsilvan cumparegliond questa cun idioms lombards.

Rumantschaziuns

Rumantschaziuns èn ina part marginala da mia lavur.

Incumbensas generalas

Las lavurs administrativas per la Renania stattan en in rom commensurà: jau hai gì da scriver intgins protocols per mancanza dad actuar. Mintgatant datti dad exequir lavurs per la Cumissiun per scolaziun da creschids.

Jau hai fatg lavurs administrativas en connex cun la concorrenza litterara «La Plema d'aur», hai fatg la publicaziun, placats, texts da pressa, reclama e la repartiziun da las lavurs inoltradas. Mintgatant tutgi er dad ir a pender si placats (Plema d'aur, occurrenzas rumantschas scolaziun da creschids, Dis da litteratura, Ravugl Rumantsch d'Andeer, etc.)

Bartolome Tscherner, collavuratur regional

Suprastanza

Parsura

Cassier

AssessurAs

Sep Item, Flem-Vitg
Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
Claudia Cantieni-Clopath, Donat
Johann Clopath, Trin-Mulin
Martin Fontana, Flem-Fidaz
Georgina Janki, Vuorz
Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
Annaleta Semadeni, Andeer
Martin Wetten, Luven
Gieri Risch, Vuorz
Martin Cantieni, Donat

Revisurs

RedacturAs

Casa Paterna/La Pünt

Calender per mintga gi

Tschuetta

Augustin Beeli, Sagogn
Gion Risch Cantieni, Farden
Martin Fontana, Flem-Fidaz
Gierina Jörimann-Cantieni, Tumein
Paul Michael, Cuir
Emmi Caviezel, Cuir
Christ Casper Dolf, Vargistagn
Augustin Manetsch, Mustér

6.5. Uniun rumantscha da Surmeir



Cun l'antschatta digl onn 1998 vaia dastgea surpiglier igl presidi dall'Uniun rumantscha da Surmeir. Igl è sto chegl per me ena gronda provocaziun. Avend gio presidia la cumischung preparativa per la cunvagnientscha intercommunala, sunga adegna sto pertschert tgi en angaschamaint pigl lungatg-mamma am detta cuntantientscha e satisfacziun.

Er sch'ia va stuia constatar dalunga tgi l'aria tg'am accumpogna an chesta carica seia dètg freida e meida savens la direcziun – sunga oz tuttegna persvadia tgi la decisiun da surpiglier igl presidi è stada la dretga.

Cunche gl tgi la suprastanza nova è strousch en mez onn an uffezi è igl mies rapport pitost ena determinaziun u ena reponderaziun dalla situaziun actuala. Graztga ad ena surdada d'uffezi exemplarica antras igl mies antecessour, Romano Plaz, am ègl sto pussebel spertamaintg d'aveir ena survista digl menaschi e digls affars pendants.

A caschung dalla sia ampresa seduta è la suprastanza nova sa constitueida ed igl actuariat e vicepresidi ò surpiglia Ida Baselgia, scu cassier funcziunescha Martegn Caspar.

Sch'ins vot fixar la nossa lavour, ed igl noss program an ena noziun collectiva; schi fiss chegl franc «ponderaziun e discussiun».

Tenor igl mies manager ègl eminent impurtant d'amprender a canoscher la nova incumbensa. Part da chegl è er en tgit anavos per trer las dretgas consequenzas pigl futur.

La suprastanza ò la fegnameira da consultar e da contactar pi savens la basa. Ena reit da confidents / as an tottas vischnancas dalla regiun fiss franc en ageid ideal. Schi resta angal tigl giaveisch u betg niro igl futur a mussar.

- Salvar las sedutas or ainten las vischnancas, cumbinond cun s'antupadas cun autoritads communalas.
- Rapports dallas nossas decisiuns ainten la pressa.

Chegl èn amprens zaps, proxims suandaron. Er la lavour da publicitad ans stat a cor. L'URS duess marcar daple preschientscha. Proximamaintg duess neir realiso en figl infurmativ, «en schinumno flyer» cun indicaziuns generalas e localas pertutgont igl rumantsch. Tal saro da rattrer tar uniuns da traffic, canzleias, ustareias, buteias e.u.a. Las ustareias duessan neir sarveidas cun en set cun infurmaziuns rumantschas. Ena varianta per la realisaziun fiss la collaboraziun cun

las scolas. L'ideia n'è betg anc nascheida digl tottafatg. Per propostas e cunseglis ischans fitg angraztgevels.

Cunvagnientscha intercommunala

Igl reglamaint davart igl lungatg uffizial è anc adegna ainten la fasa da realisaziun. Igls cumegnans an Val Alvra, scu er differents cumegnans da vaschigns èn nias contactos danovamaintg. Visetas tar las suprastanzas communalas paran d'esser la dretga veia per discutir las pussebladads dalla reglamentaziun.

Igl sarvetsch linguistic funcziunescha gio fitg bagn. L'approbaziun digl reglamaint ainten las vischnancas ò purto gronda lavour agls noss translataaders. Antras coordinaziun e grond angaschamaint digl collaboratour regional è igl sarvetsch garantia gio oz.

Pressa rumantscha

La situaziun odierna pretenda gronda atenziun. La tenuta dalla suprastanza ins pò circumscreiver u caracterisar scu critica, pero averta.

La redacziun dalla Pagina da Surmeir presta buna lavour, igl domber d'abunents sottastretga chel fatg. Peder Antona Baltermia ed igls sies collaboratours dattan gronda fadeia per realisar emda per emda ena gasetta plaschevla. Ia sung persvadia tgi la situaziun da concorrenza cun La Quotidiana porta avantatgs a tot igls pertutgias. Pigl avigneir vala igl moto:

1. Preparar e pondorar
2. Consultar la basa
3. Trer las dretgas consequenzas.

Impurtanta è la discussiun objectiva. Angal chella so sarveir allas fegnameiras dalla noss'uniun.

Cun chella caschung lessa er menziunar igls redacters dalla «Vousch da Surmeir». Igl sies angaschamaint pigl pled surmiran ainten La Quotidiana mareta respect ed angraztgamaint.

Introducziun digl 2. lungatg ainten las scolas primaras tudestgas

Cun plascheir vainsa pudia piglier per cunaschientscha igl conclus digl cumegn da Vaz d'introdueir igl rumantsch scu sagond lungatg an scola. La decisiun a favour digl rumantsch grischun mareta igl noss sustign. Speragn tgi davart digl departamaint na vigna betg sfirgia, mabagn sustignia. A Surava vainsa infurmo an chesta tgossa avant en bung meis. Ampremas reacziuns e posiziuns èn ampurmatontas. Nous dastgagn esser optimists.

Angraztgamaint

La suprastanza dall'URS angraztga. Angraztg fitg agl collaboratour regional per igl sies nunstanclantevel angaschamaint. Angraztger lain-

sa er alla redacziun dalla Pagina da Surmeir, scu er a tots incaricos, ameis e simpatisants pigl sustign ed angaschamaint a favour digl noss lungatg rumantsch.

Fegn da matg 1998

Igl president: Corsin Farrér

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

Igl rapport annual, cumpeglia la mesadad digl onn 98 e la lavour cuntinuescha aint igl rom digls oters onns. Agl avigneir sarogl anc pi impurtant tgi mintgign e mintgigna tgi ò er accepto igl rumantsch scu lungatg uffizial aint igl sies cumegn, u tgi vign er a far chegl proximamaintg, seia pertschert tgi chella decisiun na dastga betg esser angal ena bela fatscheda u scu chegl tgi La Quotidiana ò numno l'emda passada tgi l'applicaziun para alloura dad esser pitost «cosmetica». Ia sung persvadia tgi vagn blers tgi stattan er davos chella decisiun e tgi la realisaziun dovra igl sies taimp.

Damai tg'ia preschaint igl mies rapport er gio siva d'en mez onn, lessa far chegl

chest'eda pi ferm an moda da tgavazzegns tgi duessan mussar la lavour or ed ainten biro.

Cunvagnientscha intercomunala

Damai tgi chegl è igl noss unfant igl pi gioven, dastga deir tgi nous vegian fatg durant igl davos mez onn differentas translaziuns an furma d'ageid linguistic an spezial pigls cumegn. Ia less numnar angal en pèr exaimpels ed igls pi gronds:

- Regulativ da pumpiers
- Publicaziuns da biagier aint igl figl uffizial
- Publicaziuns per igl codesch funsil
- Regulativs per avertura da traffic, da provedimaint d'ava, d'ava persa e rusment
- Descriziun d'en project per ena renovaziun da scola
- Terminologia per en curs da schurmetg civil an Surses
- Moster d'ena cunvagnientscha bilingua per vischnancas agl cunfegn digl lungatg u ferm germanisadas. Surava, Brinzauls, Alvagni, Vaz, Casti
- Statuts dall'uniun da tiradours tenor model cantunal. (cupeias er a tottas uniuns)
- Disposiziuns executivas per la lescha forestala cantunala
- Lescha da biagier

Igl mument laschaisa adattar igl model cantunal dalla lescha da biagier tgi mattagn alloura a disposiziun a mintga cumegn, noua tgi pò neir adatto, mido e fatg correcturas tenor la lescha da biagier communal existenta.

Gist chegl tgi pertotga leschas e reglamaints tgi sa basan a models cantunals ègl la nosa ideia da far ena translaziun scu tala e da tarmetter chella agls cumegns. Per cass da revisiuns u midadas pò neir discutada, trattada, preschentada e decideida directamaintg la versiun rumantscha.

Grond plascheir am ò fatg la dumonda da Elisabeth Sigron da Lain dalla Pro Juventute Alvaschagn/Belfort tgi ò realiso en Pass da vacanzas per scolars an tudestg e rumantsch, tgi porscha activitads durant las vacanzas da stad.

Er per la baselgia vainsa fatg translaziuns da devoziuns ed uraziuns, scu er per otras uniuns ed instituziuns.

Scuntradas e referats

Scuntradas e contacts cun la populaziun èn fitg impurtants per igl collaboratour regiunal. Bleras pussebladads da curtas discussiuns e contacts sa dattan er a caschung da concerts, teaters, musica, provas da cant, radunanzas e sedutas perfign cun en café alla meisa radonda, etc. Ansomma è la meisa radonda en bung forum da discussiun cun critica, ma er cun bungs impuls e sustign.

Curs da rumantsch

Da prancepi purschaisa curs per principiants mintga aton. Chels curs cuntinueschan anfignen la premaveira. Igl curs on gia li a Savognin, Casti e Lai.

A caschung d'ena scuntrada igl avregl passo vaia discuto cun las scolastas digls curs da rumantsch dallas experientschas fatgas cun igl nov med d'instrucziun «An lengia directa». Igl resung è sto positiv. Ainten la discussiun è nia menziuno da realisar en'introducziun speziala digl med d'instrucziun ed anvidar igls scolasts e scolastas scu er otras persungas tgi savessan surpiglier da dar curs da rumantsch u da conversaziun.

Scuntrada e furmaziun Surmeir

Scu menziuno aint igl davos rapport annual stat la Scuntrada e furmaziun Surmeir sen peis mecta debels il mument. La suprastanza ò discuto la tgossa e decidia d'activar chella sparta e da sa deditgier lò an spezial a dumondas linguisticas.

Lina Frei-Baselgia, Domenica Steier e Gabriella Sonder (ansemen cun la mia persunga) èn sa declaradas prontas da luvrar ainten chella cumischung.

A Lantsch ò gia li en scuntrada cugls genitours rumantschs, scolasts/as e dalla LR, Clau Solér, per discutir da propostas dall'applicaziun digl rumantsch aint igl mintga de. La pussebladad da discorrer rumantsch a Lantsch è avant mang prest ainten mintga famiglia. Percheigl duess igl partenari rumantsch er discorrer rumantsch cugls unfants e mussar l'impurtanza digl lungatg sch'el vign duvro.

Alla fegn dalla stad, antschatta aton duess avoir li la sagonda scuntrada per discorrer dallas experientschas fatgas e scu cuntinuar.

A Savognin ò gia li en ulteriour curs da cuschinar per omens.

Teater

Igls 8 da matg on las dus gruppas da teater, «Teater Val Alvra» e «Tribuna sursetra» discuto la dumonda d'ena collaboraziun per la preschentaziun digl teater «Mintgign» da Hugo von Hofmannsthal igl 1999. Igl madem mument è nia preschento l'ideia d'ena collaboraziun per en teater, en gi musical u ena cumbinaziun tranter teater, musica e cant a caschung dalla commemoraziun dalla battaglia dalla Tgalavagna igl 1499. La dumonda da collaboraziun ed ena fusiun eventuala dallas dus gruppas da teater restaro an discussiun er pigl avigneir.

Igl comite d'organisaziun «500 onns Banadetg Fontana» ò approuo la dumonda da preschentar igl teater numno soura ed ò surlaschea alla mia persunga da trattar l'execuziun cun igls responsabels per reschia, libretto e musica e siva anavant cugl comite d'organisaziun digl teater. Igl madem mument duess er neir reativo igl Chor masdo Surmeir u Chor masdo ad hoc.

Ediziuns

Durant igl davos mez onn èn neidas preparadas per part las ediziuns novas, uscheia tgi duessan cumpareir anfignen la fegn digl onn:

- 1 codesch d'unfants
- 1 codesch da praulas
- 1 codesch d'uraziuns
- 1 OSL
- 1 figl d'infurmaziun per immigrants an collaboraziun cun las otras uniuns
- 1 set da reclama per ustareias e hotels (anviern 98/99)
- las lecziuns 6–15 digl med d'instrucziun «An lengia directa»

Scola

Schibagn tgi la scola è la domena digl cantun, survigna adegna puspe dumondas da scolasts digl scalem superiour per material d'instrucziun u figls da lavour. An spezial sa trattigl er da scolasts sursilvans tgi discorran pulitamaintg surmيران, ma on grondas difficultads cugl screiver. Siva d'ena discussiun cun la presidenta digl cunsegl da scola da Casti, Teres Caglia, vaia purto figls da lavour ed er igl curs da

rumantsch «An lengia directa» agl scolast real a Casti e mess tal a disposiziun er agls ulteriours scolasts dalla scola circuitala per tg'els possan examinar igl med d'instrucziun e duvrrar chel tot sagond ainten las lecziuns da rumantsch. Igl è cler tg'igl med è stgaffia per carschias. Pero az saia sincerar tgi chel tgi dominescha chellas 15 lecziuns so rumantsch, e sch'igl madem codesch vign duvro per l'instrucziun da taliang alla scola cantunala e per la scolaziun da carschias internaziunala, schi pertge duessel betg neir duvro per l'instrucziun da rumantsch an scola reala e secundara?

Ena sagonda dumonda tgi sa preschainta per las scolas è chella digl rumantsch grischun e dalla sia introducziun an scola. An Surselva e Nagiadegna existan conferenzas generalas dalla magistraglia. Dacurt è la conferenza sursilvana sa fatschantada an en'amprema conferenza dalla dumonda digl rg an scola. Er an Nagiadegna vo la discussiun an chella direcziun.

Er tar nous existiva ena conferenza rumantscha avant onns ed igl intent principal da reactivar chella conferenza è franc betg chel digl rg, mabagn da saveir porscher mintg'onn curs ed instrucziun da rumantsch alla nossa magistraglia surmirana, ed alloura er da discutir seriousamaintg davart igl rg an scola e da betg perder igl contact tranter igls Rumantschs, chegl tgi vot deir da betg s'isular, per tgi vigna betg schinavant tg'ins scheia «Surmeir n'exista betg».

Angraztgamaint

Concludond lessa angraztger a tots chellas ed a tots chels tgi sustignan igl noss lungatg e la nossa cultura. Ia sa tgi dovra bleras gedas en grond curasch da star aint per ena tgossa. Vign'la pero purtada da blers, sa reparta er igl burdi ed i vo pi lev. Gronda atenziun stuainsa dar er agl avigneir all'occupaziun da plazzas e da pruar da mutivar la nossa giuventetna da surpiglier plazzas impurtantas ainten cumegns, administraziuns, canzleias, scolas, baselgia ed otras instituziuns.

Fegn da matg 1998

Reto Capeder, collaboratour regiunal

Suprastanza

Parsoura
Viceparsoura ed actuara
Cassier
AssessourAs

Delego/-ada dalla Meirana
RevisourAs da chint

Pagina da Surmeir
Sulom surmiran

Corsin Farrér, Stierva
Ida Fravi-Baselgia, Lantsch
Martegn Caspar, Riom
Daniela Cina, Tinizong
Filip Dosch, Cunter
Gion Nutegn Stgier, Sur
(anfignen ils 2-6-1998)
Pia Plaz, Savognin
(a parteir digls 3-6-1998)
Gion Capeder, Casti
Joachim Wasescha, Savognin
Gregor Spinas, Sur
Peder Antona Baltermia, Salouf
Rina Steier, Savognin
Reto Capeder, Savognin
Erica Lozza, Lucerna

6.6. Uniun da scripturas e scripturs rumantschs



Las activitads cuminaivlas da l'Uniun da scripturAs rumantschAs s'èn concentradas il 1998 a quatter tematicas /eveniments: Dieta da lavur a Chapella, Dis da Litteratura a Domat, Fiera da cudeschs a Francfurt, ediziun da la Litteratura 22.

Bleras activitads entaifer l'uniun sa sviluppan dentant en il zuppà (scriver, lectorar, repassar) e sortan in bel di a la glisch. L'onn da rapport m'ha la posta purtà en chasa 5–6 giadas in prospect ch'annunziava la preschentaziun d'in nov cudesch; savens era l'auturA commember da l'USR.

Inscunters e discurs individuals han anc purtà auters fritgs: A chaschun da la RG dals 4 d'october a Turitg ha l'uniun recepì quatter novas commembras! Trais da quellas èn da la generaziun giuvna ed ina represchenta ina lingua-sora neolatina da l'ost, la Rumenia.

Dieta da lavur

La dieta ha gù lieu il matg a Chapella, en in ambient pittoresc e creativ. Uschia èn stadas intensivias er las lavurs e discussiuns da las 18 persunas participadas. «Lectorat» è stada la tematica. Quest pled ha adina puspè dasdà emeziuns da tuttas sorts en l'uniun, chaschunond confusiuns e lungas discussiuns. Pertge? Perquai ch'il Post da lectorat (stgaffi 1993) n'è anc adina betg avunda conuschent en sia funcziun ed incumbensa. Il scopo da la dieta è stà quel da far pli transparent il process dal lectorat, da prender las temas e da sviluppar ina tenuta pli objectiva. Ils elements suandants han furmà il cuntegn da la dieta: Barat d'experienschas, lectorats vicendaivels sur place, referat d'in lectorader da professiun (Ulrich Schweizer) e discussiun da podi davart furmas e modas da lectorat specificamain per il rumantsch. Dals trais dis en l'Engiadina ha resultà in fegl d'infurmaziun davart il diever dal post da lectorat, redigì da la suprastanza.

Dis da Litteratura

La tematica centrala, la mediocritad en ina lingua da minoritad, ha survegnì durant ils DIS pli bleras dimensiuns che mo quella da la discussiun da podi. Sco in «bacil» – dapertut, en il foyer tranter las occurrenzias ed en ils rapports dals meds da massa, han ins chattà il pled irritant «mediocritad». Forsa che quest pled temì ha pelvair clamà sin il plan ils spierts stgirs existents? Segir è ch'ils DIS dal 1998 han mess en moviment ina massa discurs, dumondas, process novs, er entaifer il comité. Ils giasts, l'autura tudestga Alissa Walser ed ils cabarettists genials «Signur Thiel e Sassine» han mess accents fermes e remartgabels

als DIS a Domat. Ulteriuras orientaziuns davart ils DIS chattais Vus en il rapport detaglià che sa chatta en l'Annual 1998 da l'USR (da retrair tar la presidenta).

Fiera da cudeschs a Frankfurt

Sut il patrunadi da la Pro Helvetia ha ina gruppia uffiziala da l'USR preschentà a Frankfurt ina sairada litterara cun auturas da differentas minoritads europeas; ella ha già lieu en la Chasa da Litteratura, dus dis avant l'avertura uffiziala da la fiera. Cumbain ch'in'entira retscha da glied or da la Rumantschia ha fatg il viadi a questa fiera gigantesca en Germania, han ins stuì dir a la fin: La cultura rumantscha è stada in factum marginal entaifer la preschentaziun dal giast «Svizra quadrilingua». Oravant tut è l'organisaziun dal bloc da prelecziuns rumantschas stà in scandal. Las dunnas han mancà vi da la maisa dals auturs e la mixtura da manaschi baud spontan e baud planisà ha purtà confusiun, avant e durant l'occorrenza. La fiera sco tala, sco er la citad da Frankfurt, quai è stà la valita da visitar.

Litteratura 22

Per fortuna ha quella fiera da cudeschs numnada tuttina già lieu! En vista a quella ha il team da Redacziun stgaffì in'ediziun nuncunparabla, pertutgant il cuntegn ed er l'outfit. La cassetta da chartun cuntegna 22 carnets cun texts curts da 22 auturas ed auturs; tut ils texts èn edids per rumantsch e tudestg. La bilinguitad, ina realitad pli e pli ferma, sa manifestescha qua da maniera elegante e seriusa.

Ulteriuras orientaziuns davart la Redacziun chattais Vus en ses rapport particular che sa chatta en l'Annual 1998 da l'USR.

Mutaziuns

Elecziuns ordinarias n'han betg già lieu a la radunanza generala. Però en dus gremis hai dà ina demissiun impurtanta: Flurin Spescha è sa retratg da la collavuraziun en la redacziun Litteratura ed en il comité dals Dis da Litteratura e quai per la fin dal 1998. Cun el banduna ina figura enormamain fructifitganta la «chombra da motor» da l'USR. Mintga cumià rinforza impuls novs.

Giuventetgna

Sco numnà sura ha l'USR guadagnà trais auturas giuvnas sco novas commembras. Ma quai na basta. La primavaira 1998 ha la suprastanza decidì da render ina visita d'omagi a tut ils maturands rumantschs en il chantun, regalond a mintginA in pachet cun trais exemplars da la Litteratura. Questas visitas en scola, durant ina lecziun rumantscha, han dà occasiun da preschentar als giuvenils l'USR, da dar resposta sin dumondas, da vegnir en in discurs cun els. Scolasts e scolars han beneventà quest'acziun ed igl è previs da la repeter.

Suprastanza

Presidenta

Cassier

AssessurAs

Gisula Tschärner, Veulden

Benedetto Vigne, Turitg

Sora Florentina Camartin, Cuiras

Göri Klainguti, Samedan

Erica Lozza, Lucerna

Redacziun «Litteratura»

Fabiola Carigiet Erismann, Berna

Annalisa Zumthor-Cuorad, Cuiras

6.7. Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

The logo for CRR (Commissariat romantsch da radio e televisiun) consists of the letters 'CRR' in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid black square.

Il rapport da l'onn passà – en nov vestgì ed en rumantsch grischun – ha chattà bun'accoglientscha; nus cuntinuain sin la medema via. Confirm a la structura da la CRR sco interpresa da la SSR dain nus ina curt'egliada sin ils principals eveniments administrativs en tuttas trais unitads.

A. Societad naziunala SSR e societad regiunala DRS

1. Directori e cussegl central da la SSR

Cun engaschament ha il nov directur general Armin Walpen cuntinuà cun las refurmas instradadas. La direcziun generala SSR è sa distinguida tras ina lingia clera e persvadenta en il *servetsch public* ed *idée suisse*, temas centrals ch'il directori ed il cussegl central han sustegnì e sustegnan vinavant cun persvasiun. I sa tracta da mantegnair e defender l'identitad e l'indipendenza da la SSR sco instituziun naziunala en l'interess d'ina Svizra multifara e multiculturala cun respect effizient per las minoritads linguisticas.

Qua intgins puncts principals tractads l'onn da rapport:

- L'incasso da las taxas da concessiun (che ha tenor lescha stui vegnir separà da la Swisscom) è vegnì mess sin atgnas chommas (Billag) e funcziunescha bain.
- Projects «Idée suisse» e «maun en maun» vegnan realisads cun success.
- Conclus da visar il contract collectiv da lavur vegnint sin la fin da l'onn 1999 e da realisar in nov contract cun dapli flexibilitad per domaduas parts.
- Realisaziun da novs programs tras la SRI: Swiss light, Jazz e Classica.
- Dumonda al Cussegl federal per in auzament da las taxas da concessiun è inoltrada.

L'onn da rapport han gi lieu duas impurtantas radunanzas dals organs da la SSR en il territori da la CRR: il seminari dal Cussegl central a Cuira cun il tema «multimedia» ed il seminari dal cader SSR a Flem cun il tema «contract collectiv da lavur».

2. Cussegl regiunal DRS e conferenza dals presidents da las Societads commembras DRS

La CRR è liada cun la DRS mo entras la fanestra rumantscha a la televisiun DRS. Qua tras è il president da la CRR commember dals

2 gremis numnads, quai che promova surtut la bainvulientscha envers la CRR tras ils contacts collegials.

Il Cussegl regional DRS è sa radunà en tut 4 giadas: 3 giadas per las normalias statutaras ed infurmaziuns ed 1 giada per eleger dr. Walter Rüegg sco nov directur dal Radio DRS.

La conferenza dals presidents è sa reunida en tut 6 giadas ed è s'occupada surtut cun la rolla e funcziun da las societads purtadras en vista a la concorrenza creschenta dals radios locals privats.

B. Societad regionala CRR

Nus pudain guardar enavos sin in bun onn che dat satisfacziun e cuntentientscha. Sper la lavur ordinaria ha nossa interpresa prendì differentas giadas la chaschun da sa preschentar ad ina vasta publicitad era ordaifer las regions purmain rumantschas cun prestaziuns radiofonicas e televisivas dad excellenta qualitat, da prestar servetschs generals d'infurmaziun e da qua tras acquistar per la Rumantschia sco tala respect e bainvulientscha. Senza vulair entrar en detagls vulesch jau numnar qua ils films televisivs «Paun jester ha siat crustas» e «Viers la glüm», las festas da chant a Domat ed a Vella, la festa federala da tamburs a Soloturn, las exposiziuns commercialas a Scuol, Andeer e Mustér cun participaziun da nossas instituziuns. La muntada creschenta da la CRR sco instituziun culturala en in vast senn dal pled nun è da survesair e po mo vegnir beneventada.

1. Directori

Nus ans essan radunads 5 giadas ed avain tractà las normalias statutaras sco quints annuals, preventivs, structura dal program cun augment dal temp d'emissiun dal radio, finamiras per l'onn vegnint, rapports dals represchentants en ils divers gremis naziunals e regional, preparaziun da las sedutas dal Cussegl regional e da la radunanza generala, cun la nominaziun dals purtaders dal premi CRR.

Menziun speziala merita il novcreà *premi schurnalistic «Cristal»* cun la nominaziun da la giuria (Martin Quinter, president, Corina Casanova, Jon Nuotclà, Anita Simeon, Claudia Willy-Bazzi). Il premi Cristal ha pudì vegnir repartì per l'emprima giada ils 30 d'october.

Suenter la desditga dal contract collectiv da lavur entras la SSR ha il directori incaricà directur Chasper Stupan, ensemen cun il cader A, da contractar cun ils represchentants dal persunal da noss'unitad d'interpresa las cundiziuns per in nov contract regional en il rom dal contract naziunal.

2. Cussegl regional

Quel è sa radunà 3 giadas per las tractandas statutaras ordinarias ed è mintgamai vegnì infurmà directamain tras il directur general

u ses represchentant davart dumondas da muntada naziunala ed entras ils represchentants da las instanzas CRR davart dumondas concernent nossa unitad d'interpresa.

Cun satisfacziun avain nus pudì registrar che la translaziun en tudestg da l'ovra da giubileum «50 onns CRR», procurada da dr. Fidel Caviezel e sustegnida finanziailmain da la SSR, è cumparida.

3. Radunanza generala a Savognin

La buna frequenza ha demonstrà la simpatia dals commembers per vitg e regiun da Savognin. Punct culminant è stada l'undrientscha da l'anteriur cusseglier federal dr. Leon Schlumpf cun il premi CRR ed il premi da promoziun a la gruppa «Maconga».

4. Miras

La CRR vul esser vinavant ina ferma pitga rumantscha en l'edifizi naziunal da la SSR, ch'è deditgà al survetsch public ed a la «idée suisse». Cun prestaziuns da qualitat duai questa mira generala vegnir realisada en il sectur da radio e televisiun uschè bain sco las cundiziuns umanas e finanzialas lubeschan.

Per il directori e Cussegl regional CRR: *Luregn Mathias Cavelty*

Program rumantsch da Radio e Televisiun 1998

In sguard enavos sin l'onn passà ans mussa areguard ils meds da massa electronics in onn cun bler moviment. L'euforia da stgaffir novas chadainas da televisiun svizras cuntinuescha ed ils radios locals davan tan pli e pli regionalis. La concorrenza sin il sectur da reclama e sponsoring daventa adina pli dira, quai che ha manà tar la SSR ad ina dumonda per augmentar las taxas. Batter la concorrenza pon ins be cun esser pli svelts, pli attractiv e cun porscher meglra qualitat schurnalistica. Per pudair responder il meglier a la nova concorrenza sin la fiera electronica, ha la SSR desditg per la fin dal 1999 il contract da lavur collectiv cun la mira d'augmentar la flexibilitad e da s'adattar a la nova situaziun. Per in pajais pitschen sco nossa Svizra, cun quatter regiuns linguisticas, ma be cun ina regiun economicamain remartgabla, è minga nov concurrent sin fiera in'ulteriura perdita d'auditori e da finanzas per ils organisaturs da meds da massa etablids. SRG SSR Idée suisse, il nov DC da noss'interpresa, pretenda finanzas intactas ed in andament positiv per che tuttas quatter regiuns possian accumplir lur incumbensa da realisar programs da radio e da televisiun. Las taxas da recepziun, nossa basa finanziala, èn fin oz stadas colliadas stretgamain cun l'incumbensa d'in servetsch public; «service public». Tschertgada è ussa ina nova definiziun dal servetsch public tar ils meds da massa electronics. Il RADIO e la TELEVISIUN RUMANTSCHA èn e restan

exemplarics per l'idea dal servetsch public, programs da radio e da televisiun per la minoritad Svizra economicamain da fitg pitschen interess per projects privats.

Il **RADIO RUMANTSCH** ha giudì er durant il 1998 grond'acoglientscha tar il public da lingua rumantscha en il Grischun ed er en la Bassa. Cun il schlargiament da l'emissiun ARCADA er la sonda e dumengia suentermezdi è uss er la spierta da la fin d'emna pli attrattiva e cumpletta. Bunas qualificaziuns ha er survegnì noss'offerta d'infurmaziun, e cun ina revista da pressa naziunala che resguarda er las autras regiuns linguisticas svizras, è la qualitad da l'infurmaziun vegnida augmentada. Sche la participaziun da l'auditori per telefon a las differentas emissiuns ed a gieus è in bun indizi, alura ha il RR mantegnì si'emprima posiziun sco med da massa nizzegià il meglier per la Rumantschia er durant l'onn 1998.

Durant l'onn da rapport è il RR sa deditgà intensivamain a la scolaziun da cader ed a la promoziun e furmaziun da teams da lavur. Collavuraturas e collavuratur motivads che sa sentan bain durant lur mintgadi da lavur e structuradas organisatoricas flexiblas èn oz la clav da mintg'interpresa per cuntanscher las finamiras annualas e per avair success.

Il Radio Rumantsch è stà durant l'onn 1998 preschent a trais exposiziuns (MUMA ad Andeer, EBEXPO a Scuol ed EX-Mustér). En il center da questas visitas en la regiun è stà il contact direct cun noss public. Ulteriurs arranschaments cun in grond effect da reclama e bun image per il RR èn stads: la 41avla festa da chant da la Surselva, ultra da quai 3 open airs: Lumnezia, La Punt-Chamues-ch e Chapella.

La participaziun dal RR a las manifestaziuns naziunalas da la SSR en connex cun ils giubileums 200 onns Helvetica/150 onns constituziun federala, han gidà a concretisar l'idee suisse, v.d. far enconuscent la minoritad retorumscha sur ils cunfins da noss territori linguistic or. San Murezzan, l'unica staziun en il Grischun da «L'idee suisse en viadi», è stà la fin d'avust in organisatur exemplaric ed ha retschavì ensemen cun il RR ils radios da la SSR en moda professiunala e cordiala.

La **TELEVISIUN RUMANTSCHA** è s'allegrada l'onn passà d'ina bun'attenziun. Tant l'infurmaziun trasmessa cun il TELES GUARD sco er las contribuziuns dals CUNTRASTS han chattà accoglientscha ed interess tar il vast public che surpasa per bainquant la populaziun rumantscha. La direenziun da la SSR ha acceptà il project per in schlargiament dal TELES GUARD a tschintg ediziuns per emna. Sper las emissiuns da magazin pon ils Cuntrasts er puspè emetter differentes films da 25 minutas. Ina producziun remartgabla è stà il film spezial da Christian Schocher: «Paun jester ha siat crustas». La tematica da la

collavuraziun en l'hotellaria en Engiadina cun forzas da lavur da la Surselva e da Surmeir ha sveglià regurdientschas ed emoziuns tar aspectaturas ed aspectaturs. Mez avust ha la TvR nizzegià 7 sairas da stad per far visita a Müstair, Scuol, Samedan, Savognin, Andeer, Glion e Mustér. Il tema è stà: kino sut tschiel avert !

Il directur general A. Walpen è stà – sper las sedutas ordinarias dal directori – 3 giadas en visita tar arranschaments dals meds da massa electronics rumantschs. El giavischa dapli contact tranter las regiuns linguisticas e quai ha manà a duas visitas dal directur RTR, ina tar RTSI a Lugano ed ina tar TSR a Geneva. En vista a dapli televisiun en lingua rumantscha è er la televisiun en Svizra taliana ed en Svizra romanda stada en il center da mias duas visitas. En quest lieu vuless jau er admetter reconuschientscha ed in sincer grazia fitg al directori CRR per la buna collavuraziun e per lur sustegn. Noss president actual da la CRR e commember dal cussegl da direcziun da la SSR, dr. Luregn Mathias Cavelti, reserva bler temp e premura per las fatschentas da noss'unitad d'interpresa.

Per ina regiun linguistica minoritara è la recrutaziun da schurnalistas e schurnalists in problem ch'ans ha accumpagnà er durant l'onn. Cun Manfred Veraguth (sutsilvan), David Spinnler (jauer), Daniela Cavelti (sursilvana) per il radio e cun Alexa Hitz (sursilvana) per la televisiun avain nus chattà stagiaires ch'empermettan l'avegnir da noss meds da massa electronics rumantschs.

Ina piazza vacanta causa pensiunament tar la TvR è stad'occupada cun Ruedi Bruderer, schurnalist d'infurmaziun dal RR. Maya Stecher da Tarasp vegn a remplazzar el tar il RR. Corina Pacchioli da Trun hà remplazzà Clorinda Della Valle al telefon ch'è daventada mamma. Cun Barbla Buchli da Sent è turnada in'anteriura collavuratura d'administraziun tar RTR, entant che Anna Lydia Felix-Clagluna ans ha bandunà suenter passa 10 onns collavuraziun. In cas tut spezial per nossa chasa cun in team fitg giuven è il cumià d'in collavuratur che va en sia bainmeritada pensiun. Ils 23 da december ha il team da la Televisiun Rumantscha ditg a revair ed engrazià a Giusep Decurtins per 23 onns da lavur ed engaschament per il med da massa electronic rumantsch. Giusep Decurtins è entrà il 1. da settember 1975 en servetsch sco manader da program da la TvR ed ha durant 20 onns contribuì al svilup ed a l'andament da la spierta rumantscha da televisiun.

Chasper Stupan, directur RTR

Directori da la CRR 1998
(Perioda d'uffizi 1997–2000)

President

Vicepresident

Assessurs

Luregn Mathias Cavelty, Caira / Schluein

Remo Godly, Caira / Zernez

Duri Bezzola, Scuol

(numnà dal Cussegl federal)

Armin Walpen, directur general da la SSR

(ex officio)

Martin Quinter, Mustér

6.8. Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa



L'onn 1998 è stà per noss'uniun in onn tut spezial: la suprastanza ha gì da lavurar sut cundiziuns diras. Gist quai ans ha mussà nua che las limitas d'in'organisaziun èn che stuess e vuess prestar buna lavur, ma nun ha ils meds persunals per cuntanscher questa finamira optimalmain. La situaziun conjunturala pretenda da mintgin da nus engaschi cumplain en sia professiun uschia ch'i resta pauc temp per ulteriuras occupaziuns.

Suenter sis onns è sa retratg *Gian Guolf Bardola* sco president da l'URB. El ha fatg part da la grupp da fundaziun ch'ha gì sias emprimas sedutas gia il schaner 1989. Sut la batgetta da Dumeni Capeder han ins da quel temp empruvà dad analisar la situaziun da las uniuns en la Bassa. Contacts tranter las uniuns sin plaun naziunal nun esistevan quasi betg, auter ch'en il rom da la Pro Raetia. Liadiras cun la Rumantschia? Perquai han ils responsabels da la Lia rumantscha, cun Toni Cantieni a la testa, tschertgà contacts cun nus.

La dumonda d'ina represchentanza en ils gremis da la LR è sa dada immediatamain. Alura èsi ì fitg svelt: La radunanza da delegads da la LR è stada pronta da midar lur tschentaments per ans pussibilitar d'entrar en la LR: Nus avain stgaffi noss statuts e *gia l'atun 1991 è vegnida fundada a Son Gagl l'Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa.*

Sco emprim president è vegnì tschernì Gian Guolf Bardola. Durant quels onns s'ha el engaschà fitg ferm sin differents champs per nossa chausa, qua sajan menziunads spezialmain ses sforzs per ina rait dal Radio rumantsch sin tut il territori da la Svizra. Ma er durant las Scuntradas è el adina stà preschent cun artitgels ch'el ha scrit a favur da nossa lingua materna.

La tscherna d'in successur u d'ina successura è sa mussada fitg greva. Claudio Deflorin è bain vegnì tschernì sco nov suprastant cun l'opziun da surpigliar il presidi, ma per raschuns professiunalas nun ha el pudì far quai. Uschia ha durà e dura questa vacanza pli ditg che previs. Las incumbensas han gì da vegnir repartidas sin l'entira equipa. Delegà en il cussegl da la LR è Claudio Deflorin.

La lavur vi dal *Mussavia* ha cuntinuà e nus al avain pudì preschentar als delegads da la LR ed er a noss commembers. L'acceptanza è stada gronda.

Sche nus vulain mantegnair e promover nossa lingua materna qua en la Bassa dovri insatgi ch'ha il temp ed ils meds, vul dir l'infrastructura per s'occupar da quest intent. Nossa pretaisa da pudair installar in

secretariat vegn enclatga ed acceptada. Uss stuain nus chattar – ensemen cun la LR – ils meds finansials per realisar quest project. Nus sperain che questa persuna possa entrar en uffizi l'entschatta da l'onn 2000. Alura stuessi er esser pussaivel d'occupar danovamain il presidi.

La suprastanza è sa reunida durant l'onn da rapport per trais sedutas. Tema principal è stada la reorganisaziun da l'URB (Mussavia, Carnet da duairs, secretariat).

La radunanza annuala ha già lieu quest onn puspè a Lucerna. La discussiun davart noss avegnir è stada fitg intensiva. Citond Dumeni Capeder stuess ins uss metter charn vi da l'oss, quai ch'è fitg en il senn da la suprastanza. Sperain be che nus chattian ils daners per cumprar la charn!

La vicepresidenta: Cilgia Vital

Suprastanza

*Vicepresidenta
ed actuara
AssessurAs*

Cilgia Vital, Goldach SG

Erica Vonmoos, Turitg

Claudio Deflorin, Untersiggenthal AG

Clau Derungs, Malters LU

Sigisbert Lutz, Ittigen BE

Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD

6.9. Giuventetgna Rumantscha

Suenter l'onn 1997 ch'aveva purtà blers midaments e bleras activitads è l'onn 1998 stà in pau pli calm. Il pais avain nus mess oravant tut sin medias modernas (film, disc cumpact) e sin contacts internaziunals.

Radunanza generala

Pir ils 25-1-1998 ha quella gè lieu sco l'onn avant en il buffet da la staziun da Cuir. Punct decisiv eran segiramain las elecziuns. Uschia han stuì vegnir elegids na main che trais commembers per la suprastanza, in revisur e 5 delegadAs per la LR.

Per il cassier Marcus Tuor, Mustér, è vegnì elegì Armin Duff da Sumvitg. Jon Albert Fanzun sco actuar ha fatg piazza per Chasper Valentin da Sent. Displaschaivlamain nun ha la piazza da l'assessur pudì vegnir occupada, uschia che quella è restada vacanta tut l'onn. Georg Malgiaritta da Müstair remplazza Armon Schlegel da Boscha sco revisur.

Ed ils delegads e las delegadas per la LR sa numnan: Erwin Huonder, Samedan; Eveline Nay, Laax; Roman Cathomas, Laax; David Spinnler, Sta. Maria ed Isabelle Jaeger, Tarasp. Ils substituents èn Guadench Dazzi, S-chanf; Marcus Tuor, Mustér; Ivo Huonder, Mustér ed Andreas Horber, Samedan.

Seminari da Pasca KYKY da la GCEE dals 3-4 als 9-4-1998 a Stockholm

120 giuvenils da l'entir'Europa èn sa chattads tar ils Finlandais en Svezia oravant tut per discutir l'avegnir da la Giuventetgna da las Cuminanzas Etnicas Europeicas. Dal Grischun era preschenta ina delegaziun da 12 persunas da la GiuRu e dal Progetto Animazione Culturale (PAC). L'avegnir – quai è er in punct ch'ha accompagna la GCEE durant l'onn 1998 – è e vegn er ad esser ils proxims onns in punct impurtant. Pertge? Cunquai che l'ost è s'avrì hai dà differentas minoritads, surtut tudestgas ch'han grond interess da daventar commembers en la GCEE. Entant è quella però arrivada al limit organisatoric. Memia blera lavur, memia pauc persunal, memia grondas distanzas. In problem che nun è dal tut nunenconuscent en il Grischun.

Tar las tschernas èn vegnids elegids Matti Lukin dals Finlandais en Svezia sco nov president e Gary Funck dals Fris dal Nord sco nov vicepresidente.

Inscunter da la pressa giuvenila ladina/furlana/rumantscha ils 4/5-4-1998, Val da Fassa (Italia)

Ina pitschna delegaziun da PUNTS è sa messa en viadi en las Dolomitas per preschentar sut la direcziun dad Anita Simeon lur product. Dasperas

ha la giuvna grupp da rock 'Hangover' da Scuol mussà la diversità musicala dals Rumantschs.

REVOLUZIUN!!

Il project per in disc cumpact survegn plaunet conturas. Las sequentas gruppas èn vegnidas elegidas ils 7-3 d'ina giuria cumpetenta: Easy Walkers, Aur, Dilirium, Bulais Sexuals, Conradin Kleiss, Thomas Cathomen, Funky Noah, Beat Gamper, Tabularasa, Schwarz e Schwarz, Cantauturs Passiunai e Michel Decurtins.

Dasperas èn vegnids fatgs workshops ils 23-5 ed ils 9-8 cun las gruppas per preparar quellas sin il studio. Il project cuntinuescha il 1999 cun las registraziuns ed alura finalmain cun la preschentaziun dal disc.

Project da festival da film rumantsch

En collavuraziun cun 'Movie Encarden' vulesch la GiuRu promover il film rumantsch. En tut la Rumantschia èn dapi l'atun 1998 diversas gruppas londervi da far films cun success. Il project vegn a sia fin l'atun 1999 cun il festival da films.

'Simmerbarren 500' Inscunter europeic dals 25-7 al 1-8-1998 en Frislandia

En differentas citads e differentas vischnancas frisas han 500 giuvenils da l'entira Europa, da minoritads e da maioritads discutà davart la lavur, il connex tranter lavur e cultura ed auters differentes temas concernent la lavur. Cun excursiuns e workshops han ils giuvenils er emprendì a conuscher ils Fris e la Frislandia. La GiuRu era preschenta cun ina delegaziun da 10 giuvenils.

Seminari «Lochgiatl» da la GCEE en il Sarntal, Tirol dal sid, dals 26 als 30-8-1998

Suenter che la discussiun pertutgant l'avegnir da la GCEE nun era e nun è anc a fin èn sa radunads ils commembers da la suprastanza cun represchentsants dals Slovencs en l'Italia, dals Tirolais dal Sid e dals Rumantschs per discutir enavant quest tema. Suenter che bunas propostas èn vegnidas preschentadas per schliar quest problem avain nus gè anc temp avunda per ans deditgar a sport e gieus comunabels.

Seminari da november da la GCEE dals 12 als 15-11 a Vienna

E puspè: l'avegnir da la GCEE ha anc ina giada stuì vegnir discutà en ina grupp pitschna che consista or dals responsabels da las organisaziuns affiliadas. Discussiuns fitg intensivass fin tard en la notg era la consequenza. Ils participants, tranter els er 3 Rumantschs, nun han gist vis blier da Vienna. Il pretsch per lavur fitg intensiva. Ultra da quai è anc vegnì elavurà in concept per la homepage per la GCEE.

Punts

PUNTS ha ils davos onns survegnì ina pli vasta dimensiun. Quai pretenda però era ina nov'organisaziun, megliers meds finansials e glied dal fatg. Da preschent è passa 25 persunas occupadas directamain cun la creaziun da nossa gasetta giuvenila. Bleras uras dal temp liber vegnan pia investidas en quest project.

Persunal

L'onn 1998 hai dà grondas midadas structuralas entaifer il persunal. Per pudair coordinar ils divers secturs avain nus creà ina cumissiun da tschintg persunas:

Anita Simeon responsabla per la redacziun, Roman Cathomas per il marketing, Gioni Fry per il layout, Armin Duff per las finanzas e Martina Maissen per il secretariat. Questa gruppa fa sporadicamain sias sedutas e planisescha la realisaziun da PUNTS a lunga vista.

Abunents

Durant l'onn da rapport è il dumber d'abunents sa sminuì. Quest svilup n'è betg fitg legraivel. Nossa finamira era da mantegnair in dumber da 1'000 abunents. La «qualità» dals abunents prenda dentant puspè tiers. Nus astgain constatar che nossas lecturas e noss lecturs restan fidaivels. Uschia ha nossa gasetta anc adina in bun fundament.

Inserats

Qua n'avain nus segiramain betg anc cuntanschì nossas finamiras. I fiss finansialmain fitg necessari d'augmentar il dumber d'inserents. Quai n'è dentant betg reussì dal tuttafatg.

Finanzas

En la perioda da quint 1997/98 ha PUNTS fatg ina sperdita da fr. 44 909.05. Ils motifs principals da questa sperdita è la mancanza da controlla sur ils differents posts d'expensas, custs da producziun surdimensionals ed ina mancanza generala d'entradas. La gruppa d'organisaziun ha però gia elavurà in plan da sanaziun ed è sa messa en contact cun la Lia rumantscha. Il grond engaschi da l'entir persunal, il nov sistem da controlla e coordinaziun e prudent sustegn d'ordaifer vegnan a manar PUNTS ord questa situaziun e pussibilitar era l'onn proxim ina gasetta da buna qualità.

PUNTS en l'internet

Dapi intgin temp pon ins admirar ina nova pagina da PUNTS en l'internet. Ella sa preschenta en in nov vestgì colurà ed è vegnida augmentada cun ina galaria. Nossa adressa sa cloma:

HYPERLINK <http://www.punts.ch> <http://www.punts.ch>

Adina interessant ed actual. En l'internet pon ins era directamain vegnir nov abonent!

Engraziament

A tuttas e tuts ch'èn s'engaschadAs per PUNTS en ina furma u l'otra vuessan nus engraziar da tut cor. Nus sperain che nus possian era vinavant furmar in bun team e guardar che PUNTS cumparia anc blers onns. Engraziar vuessan nus era a tut quels che han sustegnì nus finanzialmain.

Armin Duff, responsabel per PUNTS

Restructuraziuns

Dapi l'ultima radunanza da delegadAs a Cuir è la GiuRu, ensemen cun la LR, londervi da ponderar la situaziun actuala insufficienta per la giuventetgna. Il gremi da GiuRu e LR tschertga ussa las meglras vias per megliar la situaziun – damai vegn ins ad udir anc en questa chaussa.

Lia rumantscha

La Lia rumantscha ans ha sustegnids quest onn tar 'PUNTS', tar il project da DC 'Revoluziun', tar il project da film rumantsch, tar il seminari da Pasca e tar 'Simmerbarren'. Er qua datti tschient piculezzas ch'èn vegnidas fatgas da la LR, jau na vuess menziunar qua tuttas, simplamain in grond grazia fitg per la lavur e per il sustegn!

Engraziament

Grazia fitg a mes consuprastants, a tut ils collavuradors da PUNTS ed a tut ils giuvenils rumantschs ch'han mussà quest onn engaschament. Ultra da quai anc ina giada grazia a la LR.

Engraziament er al Battaporta per la buna collavuraziun. Jau sper che la collavuraziun cun tuttas instituziuns restia uschè buna.

Il president: Erwin Huonder

Suprastanza:

<i>President</i>	Erwin Huonder, Samedan
<i>Vicepresidenta</i>	Eveline Nay, Turitg / Laax
<i>Cassier</i>	Armin Duff, Sumvitg
<i>Actuar</i>	Chasper Valentin, Sent
<i>AssessurA</i>	vacant
<i>Revisurs da quint</i>	Georg Malgiaritta, Müstair Pascal Pernet, Sent

Represchentant da la GiuRU en la CGEE: Ivo Huonder, Mustér

Redacziun PUNTS

<i>Chauredactura</i>	Anita Simeon, Lantsch
<i>CaporedacturAs</i>	<i>Redacziun Sur- e Sutselva</i> Adrian Pally, Mustér <i>Redacziun Surmeir</i> Anita Simeon, Lantsch <i>Redacziun Engiadina e Val Müstair</i>
<i>Direcziun d'art</i>	David Spinnler, Sta. Maria apArt, Gioni Fry, Mustér

6.10. Cuminanza da mussadras rumantschas



La suprastanza da la CMR è s'entupada nov giadas per radunanzas. Da quellas èn stadas 3 ensemen cun la suprastanza dal KGGR ed ina cun la suprastanza dal BLV.

Durant l'onn da gestiun 97/98 èn vegnids elavurads ils suandants temas:

Translaziun da la brochura: la brochura è vegnida transladata en albanais, franzos, spagnol, englais, tirc e serbocroat. Quellas pon vegnir retratgas per fr. 10.– tar la Chasa editura per meds d'instrucziun.

Refurma da scolaziun PFH

Collavurà cun il KGGR e l'uniun da scolastas da lavur e da tegnairchasa VHHL vi da la refurma da scolaziun. Las uniuns acceptan la DMS sco scolaziun da basa per cuntinuar cun la scol'auta professiunala da pedagogia. Dentant è nossa finamira ina scolaziun da basa eguala a la scolaziun da scolastAs.

Gruppa da lavur

Quella gruppa s'engascha per noss interess envers la refurma da scolaziun. Ses pensum è: elavurar las pussaivladads cun consequenzas e risicos, far lavur publica, contact cun politichers, scriver documentaziuns.

Lavur tranter il BLV e la CMR

Gia è passà mes emprim onn sco collavuratura da la suprastanza da la CMR. Durant quest onn hai jau udì bleras chaussas novas, per mai nunenconuschentas. Jau m'hai dada tutta fadia da seguir a quests temas actuals e d'als represchentar vers anora.

Cun quest rapport annual vulesch jau infurmar davart ils fatgs da l'onn 1997/98. – Suenter nossa radunanza generala dal settember 1997, hai jau pudì prender part a la radunanza da delegadAs dal BLV a San Murezzan, quai anc ensemen cun Barbara Rupp, mia antecessura. A questa radunanza è vegnida approvada la cuntinuaziun d'elavurar detagliadamain las novas structures dal LGR. Quest'incumbensa surpiglian la suprastanza dal BLV e la cumissiun da structura. Termin è la radunanza da delegadAs 1998.

Sco segund vegn tschernì Erno Menghini da Grono sco nov collavuratur da la suprastanza dal BLV.

In tema actual durant quest onn è stada la consultaziun «Directivas per promoziun e valitaziun da scolaras e scolars da la scola publica». Il

BLV e tut la magistraglia ha pudì prender posiziun en quest connex. En ina radunanza cun il BLV e represchentantas e represchentants da las organisaziuns da divers stgalims èn alura vegnidas resumadas ed a la fin er elavuradas las opiniuns rimnadas.

La posiziun è vegnida tramessa al Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient. En general pon ins dir ch'il concept è vegnì beneventà perquai che nus n'avain betg prescrit insatge, mabain dà agids e directivas. Uschia ha mintg'uniun scolastica e mintga vischnanca la pussaivladad dad elavurar ina soluziun adattada per ellas.

Segunda consultaziun «Approvaziun da diploms d'instrucziun dal stgalim prescolar e stgalim da scola primara». Er qua han il BLV e las organisaziuns da divers stgalims pudì prender posiziun.

Er las novas structures dal LGR, curt STRUKO, èn restadas vinavant en discussiun. Qua è vegnida fatga ina preconsultaziun a scrit. Ina part dals resultats pon ins leger en il Fegl scolastic dal zercladur/fanadur 1998. Là vegnan preschentads ils novs statuts dal LGR che ston vegnir approvads il settember da la radunanza da delegadas a Tusaun. Sche quai è il cas, han la suprastanza dal BLV e la cumissiun da struttura temp in onn per elavurar ils reglaments necessaris. Il medem mument ston las organisaziuns dals divers stgalims adattar lur statuts a quels dal LGR e sa decider per in u ina represchentanta che lavura en la cumissiun da gestiun.

A la radunanza da delegadas 1999 pudessan alura vegnir approvads quests reglaments e la nova presidenta u il nov president dal LGR po vegnir tschernì/tschernida. Sche tut funcziuna fin alura, exista il nov LGR a partir dal 1-1-2000. – Fin a quest termin ston però anc vegnir discutads divers problems e natiralmain vul ins chattar er là bunas soluziuns.

Rapport da la suprastanza centrala

L'important tema da discussiun è stà er quest onn la scolaziun da las mussadras. Cunquai che mintga chantun po decider autonomamain sur da la scolaziun vegn la coordinaziun adina pli greva. La gronda part dals chantuns pretenda ina prescolaziun da dus u trais onns da scola media da diplom u la matura. La CDEP (Conferenza dals directurs da l'educaziun publica) è londervi d'empruvar da coordinar la scolaziun en las scolas autas professiunales pedagogicas. Qua vegni a dar anc grondas discussiuns, oravant tut l'acceptanza dals divers diploms interchantunals. Per il mument na resta a la suprastanza centrala nagut auter che da spetgar giu ils svilups en ils differents chantuns e da sustegnair las secziuns en lur lavurs.

Dieta professiunala

Ils 14/15 da november 1997 ha già lieu la dieta professiunala a Berna. Il motto è stà: Definir – examinar – sviluppar las posiziuns.

Partind dal tema «Scolaziun d'uffants da quatter fin otg onns» è vegnì discutà en lavuratori, gruppas e referats directivas da prender posiziun. A la fin è vegnì dà or ina resoluziun che pretenda in ambient pedagogic che pussibilitescha a l'uffant midadas armonicas d'in stgalim a l'auter, sco er ina scolaziun communabla per scolastsAs e mussadras/-ders. Quella è vegnida tramessa als departaments d'educaziun chantunals ed als parlaments chantunals.

Samedan, fanadur 1998

p. inc. da la CMR: Letizia Sonder, Madlaina Giovanoli, Clara Cadruvi

Suprastanza

Presidenta

vacant;
las suprastantas lavuran en in collectiv
Bettina Schaller, Andeer
(responsabla per ils contacts cun la LR)
Letizia Sonder, Lantsch

Actuara

Clara Cadruvi, Ruschein

Cassiera

Annina Nicolay, Samedan
Madlaina Giovanoli, Segl-Maria
Eva Kessler-Danuser

Revisuras da quint

Sora Veronica Albin, Glion
Mirta Lombris, Alvagni-vischnanca



7. Rendaquint da la Lia rumantscha 1998

Quint da gudogn e sperdita

	<i>Quint 1998</i>		<i>Preventiv 1998</i>		<i>Quint 1997</i>	
	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>
Contribuziuns						
Confederaziun	2 096 300		2 150 000		2 107 000	
Chantun Grischun	400 000		400 000		400 000	
Tschains da chapital	15 496		15 500		17 175	
Donaziuns	0		15 100		8 000	
Sustegns permanents	5 000		5 000		5 000	
Servetschs spezial	16 376		5 000		44 057	
Uniuns regiunalas		390 000		400 000		392 000
Uniuns surregiunalas		100 547		103 125		101 063
Diversas contribuziuns		75 115		71 000		58 857
Acziuns						
Acziuns spezialas	1 500		30 000		178 985	
Acziuns spezialas		101 980			112 622	392 823
Collavurators regiunals						
Servetschs collavurators regiunals	14 489		5 000		8 106	
Collavurators regiunals		557 870		568 600		556 268
Servetsch linguistic						
Entradas servetsch linguistic	42 096		10 000		7 521	
Servetsch linguistic rg		355 121		378 650		379 182
Post d'infurmaziun						
Post d'infurmaziun / doc.		98 396		101 370		101 905

	<i>Quint 1998</i>		<i>Preventiv 1998</i>		<i>Quint 1997</i>	
	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>
Post da translaziun						
Entradas translaziun	107 539		75 000		106 595	
Post da translaziun		109 711		114 920		93 961
Post da teater						
Post da teater		49 124		60 120		49 365
Sustegns divers						
Ord retgav da reservas	20 300		35 000		11 500	
Pro Litteris e diversas	99 774		30 500		5 600	
Vendita						
Entradas per vendita	203 917		234 000		248 130	
Post d ediziuns		524 546		444 690		348 632
Scolinas						
Restituziuns scolinas	134 339		139 000		137 078	
Expensas scolinas		195 804		197 800		188 719
Curs						
Entradas curs	29 178		20 000		32 650	
Expensas curs		27 877		43 000		40 036
Administraziun						
Organs		64 499		72 000		64 242
Pajas e custs socials personal		331 663		353 350		352 934
Infrastructura generala		120 333		90 800		91 995
Divers custs		82 110		82 000		94 209
	3 186 304	3 184 696	3 169 100	3 194 047	3 317 398	3 306 190
Surpli expensas/entradas (-)	-1 608	0	24 947	0	-11 207	0
	3 184 696	3 184 696	3 194 047	3 194 047	3 306 190	3 306 190

BILANTSCHA

per 31-12-98 per 31-12-97

Activas

Daner current	555 460	333 373
Projects	44 607	66 202
Donaziuns	61 036	70 156
Debiturs	70 594	117 125
Inventari	1	1
Ulteriuras activas	4 867	1 511
Chapital da gestiun	736 565	588 368
Maschinas e mobigliar da biro	2	2
Maschinas / vehichels da scolina	2	2
Participaziuns e diversas	3	3
Total activas	736 572	588 375

per 31-12-98 per 31-12-97

Passivas

Impegn a curt termin	116 109	121 544
Emprests	67 627	67 120
Projects	44 470	66 688
Donaziuns	60 758	70 364
Reservas ed ulteriurs impegn	446 000	251 452
Chapital ester	734 964	577 168
Facultad schubra	1 608	11 207
Total passivas	736 572	588 375
Total activas	736 572	588 375



**Finanzkontrolle des Kantons Graubünden
Controllo delle finanze del Cantone Grigioni
Controllo da finanzas dal chantun Grischun**

7001 Chur Loestrasse 2 Tel. 081 257 32 73 Fax 081 257 21 75

RAPPORT DAL POST DA REVISIUN

Sco post da revisiun avain nus controllà la contabilitad ed il quint annual (bilantscha, quint da gudogn e sperdita) da la Lia Rumantscha per l'onn da gestiun terminà ils 31 da december 1998.

Nossa controlla avain nus fatg tenor ils princips reconuschids che la controlla sto vegnir planisada ed exequida uschia ch'ins eruescha cun gronda segirezza sbagls essenzials en il quint annual. Nus avain examinà ils posts e las indicaziuns dal quint annual cun agid dad analisas e retschertgas sin basa d'emprovas da controlla. Plinavant avain nus giuditgà l'applicaziun dals princips da facturaziun relevants, las valitaziuns generalas e la preschentaziun dal quint annual sco entir. Nus essan da l'opiniun che nossa controlla saja ina basa suffizienta per noss giudicament.

La dimensiun da la controlla e nossas constataziuns pertutgant la controlla avain nus nudà en in rapport separà. Quest rapport avain nus elavurà per mauns da la regenza, da la suprastanza e da la cumissiun da gestiun da la LR.


Tenor noss giudicament correspundan la contabilitad ed il quint annual a la lescha ed als statuts.

Nus recumandain dad approvar quest quint annual.

Cuira, ils 27 d'avrigl 1999

L'uffizi da controlla

CONTROLLA DA FINANZAS DAL
CHANTUN GRISCHUN



E. Cottati


Th. Huonder